

glasul
BUCOVINEI

CERNAUȚI

BUCUREȘTI

4 / 1994

FUNDAȚIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

Rădăuțiul
Civic

Revistă digitalizată gratuit de Asociația Rădăuțiul Civic, pentru păstrarea memoriei Bucovinei și pentru ca tot efortul oamenilor de cultură din Bucovina să fie accesibil și generațiilor de astăzi.

www.radautiulcivic.ro

Mai 2020

Fundația Culturală Română

GLASUL BUCOVINEI
REVISTĂ TRIMESTRIALĂ DE ISTORIE ȘI CULTURĂ

CERNĂUȚI – BUCUREȘTI

1994, Nr. 4

Redactor șef ALEXANDRINA CERNOV

COLEGIUL DE REDACȚIE: prof. dr. Petru Ciobanu (Brașov),
prof. dr. Mihai Iordache (Suceava), prof. dr. Ștefan Munteanu (Timișoara),
prof. dr. Ion Popescu-Sireteanu (Iași), Z. Ornea (București),
acad. Vladimir Trebici (București), prof. dr. D. Vatamaniuc (București).

REDACȚIA : prof. dr. Alexandrina Cernov, Ștefan Hostiuc, Ilie Luceac,
Vasile Tărățeanu (redactor șef adjunct).

SUMAR

BUCOVINA: PROCESE ISTORICE ȘI SOCIALE

Ștefan Purici , Statutul limbii române în Bucovina între anii 1775 – 1861	3
Vasile Bizovi , Boianul lui Ion Neculce	10
Mircea Grigoroviță , Revista Asociației Corpului Didactic Medico-Pedagogic din România. (Cernăuți, 1931 – 1936)	18
Florea Șapcă , Privilegiile ale locuitorilor „de margine”	26

PERSONALITĂȚI ISTORICE ȘI CULTURALE

Mircea Lutic , Episcopul Dositei Herescu – un ocrotitor al continuității românești în Bucovina înstrăinată	32
--	----

TEORIE, CRITICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ

Ștefan Hostiuc , Gaston Bachelard: între instinctul imaginii și reveria anagogică. (I)	45
--	----

POEZIE. PROZĂ

Lucia Olaru Nenati , Poezii	57
Vasile Pânzaru , Poezii (Prezentare de Vasile Tărățeanu)	64
Mihai Teliman , Colaboratori din celălalt veac (Prezentare de Vasile Precup)	72

ARHIVA BUCOVINEI

Sanda-Maria Buta , Scrisori din Bucovina în Arhiva Mureșenilor din Brașov	77
--	----

MEMORII

Ion Gherman , Societatea Academică „Junimea” din Cernăuți în refugiu la Cluj (1946 – 1948)	95
--	----

ARTĂ. ETNOGRAFIE. FOLCLOR

Ion-Popescu-Sireteanu , Doină	98
Victoria Costinean , Cântecul de dor și înstrăinare ale românilor de pe Siret	103
Din colecția folclorică a profesorului Valeriu Zmoșu, Pătrăuții de Jos, Irozii. <i>Căluțul. Capra. Ursul</i>	109

RESTITUIRI

Ioan Zugrav , Muzeul bisericesc al Mitropoliei Bucovinei	121
---	-----

CĂRȚI. REVISTE

Ilie Luceac , „Analele Bucovinei”, An I, nr. 1/1994, Centrul de Studii „Bucovina”, Editura Academiei Române, București, 1994	128
Dragoș Olaru , Un început promițător: Serghii Osadciuk, „Germanii și societățile germane în Bucovina” (A doua jumătate a sec. XIX – începutul sec. XX)	131
<i>Cuprinsul celor patru numere</i>	135
<i>În atenția colaboratorilor</i>	139
<i>În atenția cititorilor</i>	140

Bucovina: procese istorice și sociale

STATUTUL LIMBII ROMÂNE ÎN BUCOVINA ÎNTRE ANII 1775 – 1861

Purici Ștefan

Cernăuți

În secolul al XVIII-lea Principatele Române au fost nevoite să suporte toate consecințele crizei și slăbiciunii Porții Otomane de care se aflau în dependență de suzeranitate, precum și pe cele ale expansiunii în Peninsula Balcanică a marilor imperii vecine – cel țarist și cel habsburgic.

Ocuparea și anexarea nord-vestului Moldovei a constituit o parte integrantă a unei ample și îndelungate politici expansioniste a Imperiului austriac, care a ocupat teritoriile românești însumând peste jumătate din întreg spațiul locuit de români (Transilvania, în 1699; Banatul și Oltenia, în 1718; Bucovina, în 1774). Prin achiziția zonei numite mai târziu „Bucovina“ (după pădurile de fag aflate în acest teritoriu), Viena urmărea să anexeze, cu prima ocazie, întreaga Moldovă sau, cel puțin, să împiedice cucerirea ei de către Imperiul țarist.

Scopurile concrete, urmărite de Habsburgi în această perioadă, constau în facilitarea legăturilor directe dintre Transilvania și Galiția, recent obținută în urma primei împărțiri a Poloniei (1772) între Prusia, Rusia și Austria; dobândirea unei poziții strategice importante care să permită Vienei fie să secondeze planurile Rusiei contra turcilor, fie să le contracareze, amenințând-o din flanc; stăvilirea emigrării populației românești din Transilvania în Moldova; dobândirea unor avantaje economice din exploatarea solului și subsolului noii provincii; posibilitatea realizării în viitor a unei apropieri de Rusia, în cazul unei atitudini binevoitoare a guvernului țarist în problema anexării noului teritoriu¹.

Provincia nou-anexată de către Coroana austriacă constituia un teritoriu de 10441 km² care cuprindea 3 orașe – Siret, Suceava și Cernăuți, 226 de sate și 52 cătune cu o populație alcătuită din circa 71750 de locuitori². Din punct de vedere etnic Bucovina reprezenta un mozaic de naționalități. Astfel, maiorul Mieg, unul dintre cei mai buni cunoscători ai zonei de nord-vest a Moldovei pe vremea ocupării acesteia, în descrierea sa topografică arăta că populația provinciei se compunea din „români, nemți, câțiva unguri, rusnaci (ucraineni – P.Ș.), între care se găsea o mare parte de emigranți din Polonia, Maramureș și Ardeal, asemenea din țigani“³.

Istoricul I. Nistor, bazându-se pe rapoartele generalului von Spleny, primul guvernator militar al Bucovinei, a arătat că la data instalării administrației habsburgice în ținuturile anexate locuiau 11099 familii de români (circa 55495 suflete), 2373 de huțuli și ruteni (circa 11865 de ucraineni), 526 familii de evrei (circa 2630 suflete), 294 familii de țigani (circa 1470 persoane), 58 familii de armeni (în jur de 290 suflete)⁴.

Recent, cercetătorul P. Țugui, urmărind populația din toate localitățile ocupate de armatele austriece (un teritoriu puțin mai mare decât viitoarea provincie Bucovina, deoarece prin Convenția din 2 iulie 1776 Austria a trebuit să renunțe la 38 de sate și cătune din ținutul Sucevei și 12 din cel al Cernăuților), a ajuns la următoarele cifre: „din cei 84514 locuitori erau români 54284 (64,23%); ruteni – 17125 (20,26%); huțani – 5975 (7,06%); țigani – 2655 (3,14%); evrei – 2425 (2,86%); ruși – 1065 (1,26%); polonezi – 460 (0,54%); armeni – 435 (0,51%); turci – 70 (0,08%); și nemți – 20 de suflete”⁵. Potrivit acestor rezultate reiese că raportul dintre cele două populații mai numeroase – români și ucraineni, în întreaga Bucovină la momentul anexării, se prezenta astfel, ca 54284 (64,23%) față de 23100 (27,33%). Iar pentru teritoriul dintre Nistru și Prut același P. Țugui arată „circa 5540 locuitori români față de 11380 ruteni. Deci românii reprezentau la începutul anului 1774, 32,74%, în timp ce rutenii dețineau 67,25%, primii formând aproximativ a treia parte din populația celor două ocoale (Nistrului și Ceremușului – P.Ș.)”⁶. Până în anul 1782, în urma imigrării masive a țăranilor din Galiția și așezării lor tocmai în regiunea dată, ponderea românilor avea să se reducă la circa 25 la sută din totalul populației din satele dintre Nistru și Prut. În cursul anului 1782 inginerul Ioan Budinszky, efectuând cartografierea a 38 de sate din această zonă și cercetând pe teren situația demografică, aprecia că „deoarece partea cea mai mare a locuitorilor de aici se compune din supuși emigrați din Polonia, care sunt mai ales ruteni, se vorbește în cea mai mare parte rusește și numai a patra parte vorbește moldovenește”⁷.

În pofida eterogenității etnice aflate de Habsburgi în ținuturile anexate, autoritățile austriece erau conștiente de faptul că au răpit o parte din teritoriul Țării Moldovei. Astfel, un ofițer din armata austriacă din Bucovina arăta la 1780, într-o descriere istorică (*Historische Beschreibung*) a Bucovinei, că „locuitorii cei vechi ai Bucovinei sunt, deopotrivă cu locuitorii din Moldova turcească, descendenți din coloniile valahe sau vechi romane... Către sus-numiții vechii locuitori s-au mai atașat mulți din țările vecine, care, refugiindu-se ici-colea, s-au așezat aici”⁸. Însă aceștia din urmă, stabilindu-se cu traiul în nordul Moldovei sau în alte părți ale țării, se racordau benevol legilor, obiceiurilor, religiei (în majoritatea cazurilor, având în vedere toleranța confesională ce domnea în Moldova) precum și limbii de stat sau, cum era atunci numită, „limba țării”. Din acest motiv, în descrierea amintită se constata că „limba obștească a țării este limba moldovenească, ce se compune dintr-o latinească stricată”⁹.

Pentru a câștiga sufletește populația locală de partea Austriei, împăratul Iosif al II-lea a decis să lase totul „in statu quo” în regiunea alipită¹⁰. Generalului Spleny i-a fost remis un ordin al împăratului prin care se cerea a menține strict totul in statu quo în Bucovina, de a evita tot ceea ce putea semăna a fi o nouă formă de guvernare, de a păstra tot ceea ce a fost bun înainte, obiceiurile și religia locuitorilor din ținut¹¹. Garantarea legilor și obiceiurilor țării de către Curtea din Viena a fost reconfirmată cu ocazia depunerii jurământului de credință față de noua stăpânire, la 12 octombrie 1777, în Cernăuți, de către boieri, cler și popor¹². În aceste garanții populația românească din ținut vedea un legământ solemn din partea noii stăpâniri de a respecta autonomia ei internă.

De asemenea proclamațiile, ordinele, apelurile de gen diferit erau tipărite sau numai în limbă română cu caractere chirilice sau și în română alături de textul german¹³. Guvernatorii militari ai Bucovinei, contele von Spleny și generalul K. Enzenberg, cu ocazia diferitelor solemnități se adresau populației în limba română¹⁴.

Generalul K. Enzenberg a fost numit în funcția de guvernator al provinciei, aflăm dintr-un raport al lui Hadik, președintele Consiliului Aulic de Război, către Iosif al II-lea, „tocmai pentru calitățile sale de bun cunoscător al serviciului și a națiunii române, calități dovedite în timpul cât a fost comandant al regimentului al 2-lea român“ din Transilvania¹⁵. Tot din această cauză, la 26 august 1778, feldmareșalul-lo-cotenent W. Schröder din Lemberg (Lvov), propunea înlocuirea auditorului^a distric-tului Bucovina Sigowsky cu Dorbath, auditorul regimentului al 2-lea, care, specifica W. Schröder, cunoaște „limba moldovenească și obiceiurile țării“¹⁶.

Dar această activitate moderată și, în esență, propagandistică, urmărind dobândirea loialității românilor din Bucovina, nu putea dura o perioadă mai mult sau mai puțin îndelungată. Casa de Habsburg, în virtutea drepturilor sale de suveranitate asupra teritoriului ocupat, va realiza o politică abilă de rupere a legăturilor tradiționale cu Moldova, de orientare spre provinciile ereditare ale imperiului și înglobarea definitivă prin măsurile de colonizare și germanizare a Bucovinei. Fără a face mare propagandă reformelor programate, administrația austriacă se dezice tacit de promisiunile sale făcute cu ocazia ocupării ținutului.

Inițial autoritățile habsburgice au tins spre funcționarea în paralel a limbilor română și germană, prima fiind folosită la nivel local împreună cu a doua, iar în relațiile cu Guberniul din Lemberg și cu Curtea Vieneză era practică numai germana. Politica germanizării Bucovinei și, deci, a eliminării din administrație a limbii române, a fost formulată deja în primul proiect de organizare administrativă a ținutului al generalului Spleny din 10 decembrie 1774¹⁷, alcătuit încă până la includerea oficială a Bucovinei în componența posesiunilor austriece. Viitorul guvernator militar cerea să se înființeze la Rădăuți o școală româno-germană, cu un internat cu șase locuri gratuite, pentru fiii de boieri, care să învețe și limba germană. Scopul oficial al creării școlii consta în atragerea unor elemente românești în funcțiile administrative ale aparatului austriac din provincia anexată. În realitate, se urmărea germanizarea tinerei generații a nobilimii românești din Bucovina¹⁸.

Probabil presiunea asupra românilor bucovineni în direcția germanizării accelerate era destul de mare, deoarece s-a observat chiar și în acordarea numelor nou-născuților. Așa, spre exemplu, românul Ene Cojocar, care avea doi feciori, Ioan și Ștefan, îl numește pe al treilea, născut în 1781, Elias¹⁹, iar alt bucovinean, Timoftei Vacar, având un fiu Vasile, îi pune băiatului născut la 1783 numele de Johann²⁰.

Procesul de înlăturare a limbii țării din utilizare la nivel de administrație locală s-a intensificat după desființarea administrației militare și alipirea Bucovinei la Galiția ca al 19-lea cerc administrativ al acesteia din urmă. În anul 1799 Kreisamtul (Oficiul cercual) al Bucovinei emitea o circulară către magistrații, mandatarii și dominiurile din Bucovina prin care se ordona acestora: „Fiindcă de la o vreme încoace multe părți jalobele lor pentru acest Kreismat în limba moldovenească dau, care trebuie să se tălmăcească în limba nemțască“, din „nobilul“ motiv de a putea „îndepărta întârzierea hotărârii... toate arăturile, jalobele în limba nemțască către Kreisamtul acesta să facă“, cele ce și în continuare vor fi scrise „în limba moldovenească“ vor fi respinse fără a fi cercetate.²¹

În ciuda urgiilor timpului, un puternic bastion al românismului în Bucovina continua să rămână biserica ortodoxă. Rolul îndeplinit de biserica ortodoxă în păstrarea identității poporului român a fost remarcat de istoricul bucovinean Eudoxiu

(a) Auditor – judecător militar.

Hurmuzachi într-o scrisoare către Andrei Șaguna, episcopul din Ardeal, în iunie 1860: „Națiunea română pururea au căutat și au aflat scăparea neamului și a naționalității sale în limanul credinței celei adevărate a Bisericii răsăritului. Aceasta fu izvorul de viață ce o menținu, ce înnoi puterile și vindecă rănilor ei, o însuflețe și o îmbărbăță spre a putea învinge primejdiile cele mai cumplite și inamicii cei mai neîmpăcați”²².

Anume din aceste considerente, din toamna anului 1813 clerul bucovinean a fost constrâns să introducă limba germană, în locul celei române folosite până atunci, în redactarea dărilor de seamă financiară anuale. Prin ordinul circular 1629 din 6 septembrie 1813, episcopul Bucovinei Daniil Vlahovici obliga preoțimea să întocmească documentele menționate „în limba nemțască” și nu ca „până acum în limba moldovenească”. De nu va fi îndeplinit ordinul, dările de seamă, anunța episcopul, „nu vor fi permise aici la Conzistorium”²³.

Din anii 1810 – 1811 Guberniul din Lemberg stipula că toți cei care vor să intre în rândurile preoțimii trebuie să aprobe mai întâi cursurile gimnaziale, liceale și filosofice, în limba germană; în caz contrar școala clericală din Cernăuți va fi închisă pe timp de șase ani. Iar împăratul dispunea, în 1812, ca episcopul Bucovinei să nu mai hirotonească nici un tânăr absolvent al școlii clericale dacă nu are studii gimnaziale, liceale și filosofice în limba germană²⁴. Și aceasta se întâmpla într-o provincie unde creștinii ortodocși erau de orice naționalitate numai nu nemți. Totuși, în ciuda tuturor stăruințelor Habsburgilor, în sânul bisericii bucovinene, în activitatea ei internă s-a menținut și limba română.

O altă cale sigură de înlăturare treptată din uz a limbii române și de introducere a celei germane pentru toți locuitorii Bucovinei avea să fie politica școlară. Învățământul trebuia și el să fie adaptat tendințelor politice imperiale de centralizare, uniformizare și unificare. Școala trebuia să dea, înainte de toate, buni producători și deci buni contribuabili, buni soldați, buni cetățeni, fără deosebire de neam, care urmau să aibă un minimum de cultură și un minimum de educație civică. Iar pentru traducerea în viață a acestor obiective, școala trebuia să urmărească aceleași scopuri de germanizare a bucovinenilor.

În perioada administrației militare în Bucovina (1775 – 1786) și până la începutul anilor '90 ai secolului al XVIII-lea autoritățile habsburgice au dat dovadă de cointeresare în dezvoltarea învățământului. Însă tot pe baza veniturilor realizate prin munca bucovinenilor. Întreținerea școlilor, ca și plata învățătorilor și a manualelor necesare, se realiza din bugetul Fondului Religionar al Bucovinei, iar instruirea școlărilor, potrivit paragrafului 18 al Regulamentului școlar, se efectua „în limbile germană și română”²⁵. Prin aceasta, într-o primă perioadă, apreciază istoricul M.-Ș. Ceaușu, „iosefinismul a favorizat ridicarea culturală a românilor bucovineni, la fel ca în Transilvania și Banat, limba germană nu stânjenea, deocamdată, dezvoltarea limbii naționale, ci deschidea drumul spre funcții publice, prin studii superioare”²⁶.

Dar după alipirea Bucovinei la Galiția, în 1786, „șleahta poloneză a pornit un adevărat război contra învățământului popular”²⁷. Locotenența imperială din Lemberg găsește că bugetul statului mai „trebuie cruțat” și, o dată cu abolirea obligativității învățământului, reduce în 1793 numărul școlilor din Bucovina la 14, dintre care numai trei erau curat românești, și anume școala clericală din Cernăuți, o școală la Suceava și alta la Siret²⁸. Vechii învățători români sunt înlocuiți cu învățători ieșiți din școlile germane.

O lovitură și mai puternică dată învățământului național s-a petrecut în 1815 prin trecerea unei însemnate părți din școlile existente în Bucovina sub oblăduirea

Consistoriului catolic din Lemberg. Acest organ administrativ introduce în școlile bucovinene instrucția în limba poloneză, hotărând ca toți copiii din Bucovina, din școlile triviale^a să învețe limba polonă, scoate din învățământ pe învățătorii localnici rămași, care, evident, nu cunoșteau noua limbă de instrucție, aducând în locul lor cadre germane și poloneze.

Prin eliminarea din procesul învățământului a limbii materne școala își pierde tot mai mult prestigiul său. Printr-o ordonanță din anul 1824 li s-a poruncit învățătorilor să utilizeze limba maternă a elevilor numai în acea măsură „cât e de lipsă pentru explicarea lecției propuse, spre a fi înțeleasă de școlari“ iar, în rest, să folosească numai limba germană²⁹. „Felul și limba străină în care se făcea instrucțiunea, prigo-nirea copiilor care vorbeau românește, disprețul și dușmănia, din partea învățătorilor importați, pentru tot ce era românesc, ce era moștenire a țării acesteia, răsună în sufletul românului bucovinean acea lipsă de încredere, acel odiu față de școala austriacă, pe care nici astăzi, consemna în 1914 Aurel Morariu, nu l-a îndepărtat de la sine“³⁰. Tot cu această ocazie, în 1849, Alexandru Hurmuzachi, vorbind despre perioada de până la 1848, constata că „sub împrejurările de mai înainte era indigenilor numai în mod excepțional cu puțință a se cultiva în limba națională, fiindcă aceasta era proscrisă“³¹. Limba română n-a fost în întregime negată de autoritățile austriece în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Guvernul central, precum și Guvernul din Lemberg, aveau grijă să fie tipărite pentru bucovineni în limba română legile statului, dar, mai ales, articolele din codurile penal și civil austriac care prevedeau diferite pedepse pentru diversele încălcări ale legilor în vigoare³².

Având în vedere aceste realități sinistre și situația precară în care a ajuns, către mijlocul secolului al XIX-lea, limba română în Bucovina, *Petiția Țării (Landespetition)*, actul fundamental ce sintetiza revendicările principale ale populației bucovinene în perioada revoluției din 1848 prevedea, în articolul 2, ca pentru „păstrarea naționalității să se înființeze școli primare și o catedră de limba și literatura română; să fie angajați oameni care cunosc perfect limba țării, ținându-se cont de pământeni, cu obligația tuturor instituțiilor provinciei de a primi cereri în limba română și de a le soluționa în această limbă“³³. Împreună cu celelalte revendicări cuprinse în *Petiția Țării*, această dorință a bucovinenilor avea să fie satisfăcută într-o anumită măsură prin Constituția austriacă din 4 martie 1849. Funcționarii din administrația bucovineană au primit indicația Vienei de a învăța limba română³⁴.

La începutul anului 1849 a fost creată catedra de limbă și literatură română la Institutul de Studii Filosofice din Cernăuți, transformat în liceu superior de 8 ani, întâiul ei profesor fiind numit Aron Pumnul. Pentru limba română au fost acordate cinci ore pe săptămână și numai în clasele superioare, dar A. Pumnul a consimțit, fără a pretinde majorarea salariului, la extinderea orelor până la 16 săptămânal în toate clasele. Astfel a introdus Pumnul limba română „ca unică limbă a țării, recunoscută ca atare pe atuncia, ca absolut obligatorie pentru toți studenții, fără deosebire de naționalitate“³⁵. Limba română a fost extinsă la seminarul și Institutul teologic din Cernăuți, unde se folosea de acum ca limbă maternă³⁶.

Dar în 1851, introducându-se un regim neoabsolutist, reacțiunea revine la putere în Austria. La 31 decembrie 1851 Constituția din 4 martie 1849 a fost abrogată, autonomia Bucovinei fiind de jure menținută, dar într-o stare limitată. Aceste eveni-

(a) Școală cu o durată de trei ani în care se însușeau cunoștințele elementare de scris, citit și socotit.

mente aveau să prelungească lupta românilor pentru dobândirea autonomiei naționale cu peste un deceniu.

Numai noua Constituție din 26 februarie 1861 a recunoscut autonomia națională reală a Bucovinei, fiind aleasă și o Dietă a provinciei ce și-a început lucrările începând cu 6 aprilie al aceluiași an. Autonomia ar fi presupus utilizarea exclusivă a limbii române în activitatea parlamentară, dar Bucovina fiind o parte integrantă a Imperiului austriac cu limba de stat germană, iar deputații reprezentând și minoritățile naționale, dezbaterile și redactarea protocoalelor ședințelor Dietei se făceau în limbile germană și română³⁷, iar pentru propuneri și cuvântări era admisă, pe lângă acestea, și cea ucraineană³⁸.

Din cele expuse mai sus, putem observa că limba română a avut în Bucovina o soartă zbuciumată. Limbă obștească a țării, ea, treptat, a fost îngrădită până la eliminarea totală din viața administrativă a provinciei și înlocuită cu germana și, parțial, cu polona. Numai lupta îndelungată și îndârjită a românilor bucovineni pentru autoafirmarea națională, pentru recunoașterea libertăților moștenite din moși-strămoși din partea Habsburgilor, va repune, deocamdată doar parțial, limba română în drepturile ei firești.

NOTE

1. Ceaușu M.-Ș., *Instituirea administrației habsburgice în Bucovina*, în *Suceava – Anuarul Muzeului Bucovinei*, XX, 1993, p. 127.
2. *Ibidem*, p. 129; Iacobescu M., *Din istoria Bucovinei*. Vol. I (1774 – 1862), București, 1993, p. 81, 153; Ștefanovici O., *Considerații asupra situației demografice în Bucovina în timpul stăpânirii Habsburgice (1775–1918)*, în *Suceava – Anuarul Muzeului Bucovinei*, XX, 1993, p. 149.
3. Werenka D., *Topographie der Bukowina zur Zeit ihrer Erwerbung durch Oesterreich (1774 – 1785)*, Czernowitz, 1895, s. 137.
4. Nistor I., *Istoria Bucovinei*. Ediție și studiu bio-bibliografic de Stelian Neagoe, București, 1991, p. 16 – 17.
5. Țugui P., *Populația Bucovinei între anii 1772 – 1774*, în *Academica*. Revistă de știință, cultură, artă, București, 1992, nr. 4(16), p. 5.
6. *Ibidem*.
7. Nistor I., *Românii și Rutenii în Bucovina*. Studiu istoric și statistic, București, 1915, p. 111.
8. Cit. după: Nistor I., *Istoria Bucovinei*, p. 17; *Idem*, *Românii și Rutenii...*, p. 76.
9. *Ibidem*.
10. Arhivele Statului București (în continuare – A.S.B.), fond Consiliul Aulic de Război din Viena (în continuare – C.A.R.), pach. I, d. 6, f. I-IV.
11. *Ibidem*, d. 42, f. IV.
12. Ceaușu M.-Ș., *op. cit.*, p. 130.
13. A.S.B. (filiala Suceava), fond Colecția de documente, pach. VIII, d. 47, f. I; Arhiva de stat a regiunii Cernăuți (în continuare A.S.R.C.) fond 1, inv. I, d. 4002, f. 23; d. 6026, f. 1; d. 6258, f. 1.
14. A.S.B. *loc. cit.*, pach. VIII, d. 75.
15. *Ibidem*, pach. X, d. 78, f. 2.
16. *Ibidem*, pach. III, d. 55, f. IV.
17. Polek J., *Die Anfänge des Volksschulwesens in der Bukowina*, Czernowitz, 1891, s. 13; *Nespromojnisti burjuaznîh i burjuazno - naționalistîcînih falsificații istorii Radianskoi Bukovîni*, Kîiv, 1987, s. 53.

18. Iacobescu M., *op. cit.*, p. 279.
19. A.S.R.C., fond I, inv. 1, d. 352, f. 2v.
20. *Ibidem*, f. 4v.
21. *Ibidem*, d. 1014, f. 1.
22. Cit. după: Iacobescu M., *Din istoria Bucovinei*, p. 288.
23. Dîrdală I., *Două documente inedite cu privire la interzicerea limbii române și a alfabetului latin în unele lucrări și acte clericale în Bucovina, în Suceava – Anuarul muzeului județean*, VIII, 1981, p. 450.
24. Iacobescu M., *op. cit.*, p. 303.
25. Polek J., *op. cit.*, s. 38.
26. Ceaușu M.-Ș., *op. cit.*, p. 137.
27. Semaka., *Ilustravana Istoria „Ruskoï Besidī”* b.m., b.g., s. 6.
28. Morariu A., *Bucovina, 1774– 1914*, București, 1915, p. 51.
29. Reli S., *Din Bucovina vremurilor grele*. Schițe istorice, Cernăuți, 1926, p. 35.
30. Morariu A., *op. cit.*, p. 52; Vezi: A.S.R.C., fond 320, d. 102, f. 1.
31. Cenușă M., *Aron Pumnul – cel dintâi profesor de limba română în Bucovina, în Suceava – Anuarul Muzeului Bucovinei*. XVII – XVIII – XIX, 1990 – 1991 – 1992, p. 272.
32. A.S.R.C., fond. 1, inv. 1, d. 1543, f. 66 – 70; d. 6026, f. 1; d. 7919, 20f; inv. 5, d. 293, 12f.
33. *Bucovina*, 1848, nr. 9, p. 67; cit. după: Iacobescu M., *Din istoria Bucovinei*, p. 380.
34. Iacobescu M., *Revoluția de la 1848 și dezvoltarea învățământului național în Bucovina, în Suceava – Anuarul muzeului județean*, VI – VII, 1979 – 1980, p. 171.
35. Sbiera I. G., *Aron Pumnul. Voci asupra vieții și însemnătății lui*, Cernăuți, 1899, p. 62.
36. Iacobescu M., *Din istoria Bucovinei*, p. 450.
37. *Ibidem*, p. 441.
38. Nistor I., *Istoria Bucovinei*, p. 114.

SUMMARY

Including morethan half of the whole territory inhabited by Romanian population (Transylvania in 1699; Banat and Oltenia in 1718; Bucovina in 1774), the Austrian empire had concretely in view to facilitate the connections between Transylvania and Galicia, and, in a larger context, to impede the expansion of the tzarist empire. The author makes a brief analysis of the process of elimination of the Romanian language form the administrative life of Bucovina and its replacement with the German and partially the Polish (1774 – 1849). The fact is mentioned that only the long fight of the Romanians for the national assertion made the Habsburgs to reinstate the Romanian language.

BOIANUL LUI ION NECULCE

Vasile Bizovi

Boian

Legenda spune că acum 900 de ani în urmă pe teritoriul actualului sat Boian se întindeau falnici codri de aramă, înfrățiți cu pădurile de fagi ale Carpaților străbuni. Cică, demult-demult, într-o poiană trăia un om care se chema Pădurarul. Era Pădurarul un bărbat voinic, cu gâtul scurt și puternic, cu ochii mari, albaștri și triști, cu privirea aspră și bărbos. Faima Pădurarului se răspândise peste văi și munți, peste ape și câmpii, căci creștea cirezi de boi ce nu puteai găsi nici peste șapte văi. Boii Pădurarului erau căutați de mulți stăpâni și negustori.

Veneau la Pădurarul oameni tocmai de prin părțile bătrânului Nistru, de prin șesurile linului Prut, de prin părțile năvalnicului Siret. Veneau la Pădurarul să-i vadă și să-i cumpere boii. De se întâlneau în drum negustorii veniți de la Răsărit cu negustorii veniți de la Apus cam așa grăiau:

– De unde ai cumpărat boii ăștea?

– Din poiană, unde-s numai boi plăvani, crescuți de unul Pădurarul cu mărșul legănat.

– Unde se găsesc asemenea boi voinici?

– La Pădurarul în poiană.

– De unde i-ai târguit?

– Din Poiana.

– Din Boiana. De la Pădurarul cel cu boi. De la Boiana.

Și așa de la acel vestit Pădurarul ce trăia într-o poiană și se ocupa cu creșterea boilor își deapănă legenda firul istoriei satului Boian. Mărturia vremurilor străbune despre Boianul din poiană trăiește și astăzi în freamțul frunzelor de stejar și de fag al celor două păduri de lângă sat. Poiana s-a tot mărit peste ani, căci toporul a rărit codrul și de amu, pe timpul lui Alexandru cel Bun, în locul poienei s-a format un sat destul de întins – Marele Boian.

Unii cercetători slavofili încearcă să demonstreze că Boianul își trage originea de la cântărețul Boian din „Cuvânt despre oastea lui Igor“, explicând astfel că anume slavii ar fi băștinașii acestui „picior de plai“. Însă mărturiile ce le găsim și astăzi aici dovedesc absurditatea acestei teze. Acum câțiva ani în urmă, profesorul din Boian Vasile Aftimiciuc a găsit în grădina sa o monedă cu chipul împăratului Hadrianus Augustus cu inscripția respectivă. Despre ce pământ slav poate fi vorba? Boian este numită o diviziune a Câmpiei Române, situată în sudul acesteia între râurile Olt și Vedea. Boian este o cultură materială din epoca neolitică mijlocie (prima jumătate a mileniului al III-lea d.H.). Este denumită așa după o așezare de pe un grind din

mijlocul lacului Boian, raionul Călărași. Această cultură a fost răspândită în Muntenia, Transilvania, Moldova, Bulgaria.

Străvechiul sat Boian a fost atestat documentar în anul 1528, când domnitorul Moldovei Petru Rareș, dăruiește „moșia satului de la Prut, Marele Boian“, fraților Ion Stârcea, pârcălab de Hotin, și lui Mihail Stârcea, pârcălabul cetății Balta. Până la Marele Boian a mai existat și Boianul cel Mic.

Boianul este deseori amintit în operele cronicarilor, istoricilor, poeților și prozatorilor români și străini. Baștină a numeroase personalități de cultură, leagăn al copilăriei multor patrioți, Boianul este vatră românească, pământ scump lui Ioan Neculce – stăpânul moșiei.

Mihai Eminescu a eternizat Boianul în renumita *Doină*:

*Din Boian la Vatra Dornei,
A umplut omida cornii,
Și străinul te tot paște
De nu te mai poți cunoaște.*

Ioan Neculce în *Letopisețul Țării Moldovei* și *O samă de cuvinte* amintește de câteva ori de satul Boian, arenă de luptă pe parcursul secolelor:

„Coborâtu-s-au și doi hatmani leșești cu oști pe Prut în gios, până la sat la Boian. Ieșitu-le-au Suleman-pașe sarascherul înainte și cu Cantemir-vodă și le-a dat leșilor războiu pre tare și frumos. Care leșii n-au putut ține războiu și peste noapte pe-ntreg-au tăiat lunca ș-au trecut peste Prut“.

„Atunce când au mârșu Suliman-pașe cu Cantemir-vodă înaintea leșilor la Boian venit-au și Șerban-vodă cu oaste din Țara Muntenească până-n Ieși“³.

„Scris-au Mihai-vodă și la Poartă de izbânda ce-au făcut. Și n-au scris cum au fost, ce-au scris c-au fost mulțime și i-au bătut pentru acee ș-au agonisit mare credință și laudă și anume de viteaz de la turci, precum își scoase și Cantemir-vodă, mai în trecuți ani, când s-au bătut cu leșii la Boian pre Prut“⁴. „Și după ce-au ajunsu la Jușcă au luat în gios de-au trecut codrul de la Stanihorci pre den sus de un satu ce să cheamă Boianul și s-au întorsu pe supt poalele codrului, pre la Renence“⁵.

Dragostea lui Neculce de moșia Boianului s-a manifestat mai ales atunci, când la procesul de restituire a moșiei din Boian, care fusese acaparată de boierul Lupu Costache, cronicarul, simțindu-se nevinovat, cere să i se restituie bunurile confiscate, spunând cuvintele: „Atunce nu numai de Boian să fie el păgubaș, ci și de viață să fie pierdut, de viu în foc să se dea“.

Dimitrie Cantemir, prietenul și ocrotitorul lui Ioan Neculce, domnitorul Moldovei, scria în cartea *Viața lui Constantin-vodă Cantemir* un capitol intitulat: „Lupta de la Boian“: „În al doilea an al domniei lui, care este de la Hristos (1686) Sultanul turcesc orânduiește contra polonilor pe Soliman Serascherul și pe hanul tătarilor Selim-Ghirai. Iar polonii cu cei trei hatmani ai lor, la începutul verii, trecând Nistrul, se coboară la Prut, strângând aproape 60.000 de ostași, și pun tabăra la satul Boian“⁶.

În Boianul lui Neculce a locuit Iraclie Porumbescu (Golembiowski) (1823 – 1896), între anii 1857 – 1859, paroh al bisericii Adormirea Maicii Domnului, scriitor, tatăl vestitului compozitor român Ciprian Porumbescu, autorul imnului *Tricolorul*.

La Boian s-a născut Ștefan Nosievici (1833 – 1869), compozitor, dirijor, autorul cântecelor *Tătarul*, *Ce te legeni*, *codrule*, *Drum bun*, *toba bate*, *Sub o culme de stejar*. Ștefan Nosievici a fost profesor la catedra de muzică a Institutului teologic din Cernăuți, dirijor al corului bisericii Sfântul Ioan cel Nou din Suceava. În romanul lui

Constantin Ghiban *Cânta la Stupca o vioară*, consacrat marelui compozitor Ciprian Porumbescu, sunt evocate și figurile luminoase ale patrioților noștri Iraclie Porumbescu și Ștefan Nosievici⁷.

În Boian s-a născut și scriitorul de limbă germană I. Gruber (1918 – 1988). De aici a plecat la studii, mai întâi la Cernăuți, apoi în Austria și Polonia.

Tot în Boian a lucrat ca profesor și director de școală între anii 1910 – 1913, focloristul Alexandru Voevidca (1862 – 1931). Lui îi aparține și Manualul metodic pentru predarea cântecului în școlile primare, alcătuit după principiile, atunci cele mai noi, ale pedagogiei muzicale. Alexandru Voevidca a fost un pasionat propagator al culturii populare românești, autor al unei colecții de 3000 de cântece și melodii populare, colecție pe care o începe în anul 1907.

Un fost elev al școlii normale din Vășcăuți, Teofil Coștig Lianu, ni-l prezintă astfel pe acest minunat pedagog: „Când auzeam că a venit la școală Alexandru Voevidca, bucuria noastră era mare, căci cel puțin câte-o oră, mai cu seamă ora de muzică, era o plăcere deosebită pentru noi. Ne vorbea de bogăția folclorului nostru muzical și de frumusețea lui, după care scotea din cutie vioara. Apoi ne îndemna ca atunci când vom fi învățători prin sate, să ne facem și culegători de cântece (texte și muzică) de pe la bătrânii care cu timpul se duc cu toate câte le știu și, în urma lor, puțini sunt cei care le moștenesc cu dragoste. Înaintea încheierii orei de muzică profesorul Voevidca ne spunea câte o poveste scurtă, așa ca pentru copii...”⁸.

Cei trei ani pe care excelentul pedagog i-a dăruit Boianului au dat roade frumoase în învățământul muzical. Învățătorii Dreab, Viliharscaia au contribuit, prin talentul lor de dirijori, la educația muzicală a sătenilor din Boian. Corul comunei, format din elevi ai școlilor din Boian, a ocupat locuri de frunte în Bucovina și România. Și astăzi, corul bisericii din sat este condus de țăranul Gheorghe Nicoriuc, în vârstă de 90 de ani.

Viorica Chibac-Cuciureanu, învățătoare din satul Boian, a scris romanul *La răspântia Boianului* – o adevărată cronică artistică a satului. Ca și letopisețele cronicarilor noștri, romanul oglindește scene realiste din viața unui sat bucovinean⁹.

Scriitorul evreu Șalom Alehem (1859 – 1916), autorul prozelor *Stele căzătoare*, *Tevie lăptarul*, *Halal de mine*. *Sunt orfan* evocă figura rabinului de la sinagoga din Boian.

Simion Reli, profesor universitar, laudă credința și patriotismul celor ce viețuiesc de secole pe moșia lui I. Neculce: „De satul Boian, însă, s-au izbit în zadar, ca de o stâncă de granit, toate valurile puternice ale străinismului, ce mereu venea în trecut de-a lungul Prutului și Nistrului, din Galiția învecinată, revărsându-se apoi în toate părțile acestui oropsit colț de țară românească.

Din vremuri străvechi Boianul e locuit de chipeși și isteți țărani români, care până azi și-au păstrat limba, portul și obiceiurile românești, înfruntând cu bărbăție primejdia înstrăinării ce mereu le-a amenințat hotarele“.

Iar mitropolitul Silvestru Morariu face o analiză competentă a cauzei infiltrării greco-catolicismului în rândurile ortodocșilor din Boian: „Boianul, un sat vestit să se lepede de pravoslavie, întru care se laudă toți moldovenii de pe fața pământului, Boianul un sat lăudat întru moldovenie, să dezbrace acuma obiceiurile părinților și să se îmbrace în ticăloșia rusnacilor, să înceteze a vorbi limba moldovenească și să apuce a șipeli limba rusească, un lucru ca acesta ar stinge lumina pravoslaviei, ar întuneca lauda satului și din Boianul cel slăvit și lăudat s-ar face peștera tuturor ticăloșilor“¹⁰.

În drum spre Lemberg Mihail Kogălniceanu scria tatălui său în 1834 următoarele despre hărnicia boiencenilor și impresia despre satul lor: „La Mamorniță, care în partea noastră este un sat mic, din partea austriecească este un târgușor cu vreo câteva ziduri bune, am stat un ceas până ni s-au milduit pașaporturile. De acolo ne-am îndreptat către Boian, pe un drum bun, de amândouă părțile ale căruia se văd ogoare foarte bine lucrate. Boian este un târg mic, aproape de Prut, pe care am trecut pe un pod împlătoriu, acolo este împărătească conțumant, și vama austriecească. Aici am stat ca vreo două ceasuri, până când ni s-au milduit hârțile...”

Țăranca din Mahala, Anița Nandriș-Cudla, femeia care a suferit iadul deportării, autoarea cărții *20 de ani în Siberia. Destin bucovinean*, apărută la Editura Humanitas, București, 1991, scrie despre unele familii din Boian, care au fost de asemenea, chinuite în lagărele de exterminare din Siberia: „Eram din Mahala, din Boian, din Toporăuți... Toți s-au tras nație la nație, în una s-au așezat basarabenii, în alta polecii, în alta românii. În casa asta unde am rămas eu, am fost două familii din Mahala: eu cu trei copii, Nicurciuc cu nevasta (corect Nicariuc), Mihalcean Raifta cu doi flăcăi, Cuciurowschi Ilinca cu doi copii (corect Cuciurowschi) aistea din Boian”¹¹.

Îmbolnăvindu-se grav, fiind în pragul morții din cauza suferințelor și mizeriei în care trăiau deportații români, Anița Nandriș-Cudla este salvată de boinceanul bătrân Nicariuc Lazăr, care-i face masaj: „Eu i-am spus, că dacă vrea îl las să-mi facă, căci cu mine este gata. Acesta era un om în vârstă din Boian. Și s-a muncit bietul om, ca un ceas, poate și mai bine, și mi-a făcut frecțiune tot trupul și la urmă, nu știu de unde avea el niște frunză de tutun, l-a luat și l-a fărâmat în palme mărunt, mi-a presărat tot corpul și apoi m-a învelit într-un țol și s-a pus la capul meu. Ședea și mă păzea. Așa mi-a făcut frecțiune de vreo trei ori și după asta a început să remișce sângele prin mine. Prin asta mi-a salvat viața”¹².

Martorul acestei fapte umane a boinceanului bătrân a fost Cuciurowschi Mircea, fiul Ilincăi, care mi-a destăinuit numele și prenumele acelui om în vârstă, ce i-a salvat viața Aniței Nandriș-Cudla. E Nicariuc Lazăr, al cărui fecior Florea a învățat în 1940 în România, fapt pentru care a și fost deportat.

Iată ce relatează „Vatra”, foaie românească de opinie și informație, din iunie 1991 (nr. 189, Freiburg): „Împlinindu-se acum, la 22 iunie, 50 de ani de la începutul războiului de dezrobire a Basarabiei și Bucovinei, Florea Nicariuc, episcopul bisericii române din Baden (Elveția) a trimis cunoștințelor o foarte duioasă scrisoare de evocare, amintind ororile bolșevice și omagiind pe ostașul român, dezrobitor”. Tot din „Vatra” aflăm despre un boincean care a fost nevoit să părăsească țara. Acesta este Ion Ciobanu. Iată ce anunță „Vatra” despre soarta lui Ion Ciobanu și a familiei sale: „Pe valea Soarei, la Chardonnet St. Andelain, lângă Pouilly, a murit la 20 ianuarie 1991 moș Ion Ciobanu din Boianul lui Eminescu... Soarta lui e soarta românilor din acele părți, el – printre străini, familia – deportată tocmai la gurile Amurului unde, prin căsătorie, a dispărut în masa «liferelor». Iată că ne-a părăsit și moș Ciobanu. A căzut în curtea lui, mergând să-și îngrijească orătăniile, și femeia, văzând după un ceas că nu mai vine, s-a dus și l-a găsit țepăn. A avut o foarte frumoasă slujbă, în biserică, la St. Andelain. Preotul din Pouilly a slujit și cuvântat. El îl vizitase de mai multe ori... Peste toate o lopată de țărână se depune”. Bunul Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească în pace, iar țărâna Galilor să-i fie ușoară.

Florea gospodarilor și a intelectualilor din satul Boian a fost deportată, răsculăcită, exterminată, răstignită pe steaua antihristului. Sute de martiri ai românismului

mului din sat își dorm somnul veșnic în ghețurile Siberiei, la canalul de la Onega, în stepele Kazahstanului.

Răposata Agripina Paliteri, care a stat în Siberia 25 de ani, fiind deportată din cauză că bărbatul ei fugise în România, mi-a mărturisit că într-un lagăr de 800 de deportați au rămas în viață vreo 50 și, că unii au supraviețuit datorită faptului că au mâncat carne de om înghețat. N-avea dreptul să spună așa ceva, dar simțindu-și sfârșitul și-a descărcat sufletul. Bărbatul – în România, doi fii – în Rusia. Ea s-a întors acasă după 25 de ani. Un fiu s-a înecat, altul a luat calea „votcii”, iar ea a trăit singură într-o bojdeucă, construită de ea, căci casa i-a fost distrusă.

Represata Savina Hostiuc povestește cum în Siberia doi frați mai mici au fost luați la orfelina și astăzi sunt ruși și nu mai știu nici o boabă în limba maternă. Savina se înțelege cu ei în limba lui Pușkin. Așa au dispărut românii din satul Boian“.

În *Istoria Bucovinei* de Ion Nistor aflăm că în Boian în anul 1910 erau 11.731 ortodocși, 1355 romano-catolici, 1143 greco-catolici și 2357 israeliți¹³. Astăzi nu-i nici un evreu, sunt doar câteva familii de polonezi, dar nici un greco-catolic. Să nu dea Domnul ca peste o sută de ani românii din Boian să fie minoritate, dacă va continua deznaționalizarea lor. Copii din căsătoriile mixte sunt înscrși de orice altă naționalitate, numai nu români.

Mii de țărani intelectuali din Boian au fugit în 1944 de ciuma comunismului în țara mamă, România. S-au stabilit în Banat, Timișoara, Suceava, Moldova, Muntenia, Oltenia, *în toată țara*.

Copiii boincenilor, ce s-au refugiat în România, au reușit să învețe, în majoritate, la instituții superioare de învățământ, au căpătat studii solide.

Ileana Mihalcean, născută Juc, al cărei tată a fost deportat în Rusia comunistă, ne comunică din Craiova, unde locuiește actualmente cu familia, că „noi suntem cu voi la bucurii și la dureri și vă mulțumesc, că nu l-ați uitat pe tatăl meu, care a murit nevinovat în Siberia și n-are nici măcar mormânt. Tatăl meu a fost sacrificat de o istorie nemiloasă. El n-are pe nimeni din familie în Boian. Noi, care suntem copiii lui, ne găsim în România. Mama a fost o singură dată în Boian, surorile mele n-au fost deloc, iar eu am fost de cinci ori...” Scrisoarea Ilenei Mihalcean se referă la Monumentul victimelor regimului stalinist din centrul comunei Boian, unde este scris și numele tatălui dumneaei.

Inginerul agronom Vasile Botă, președintele filialei Societății pentru Cultura românească „Mihai Eminescu” din Boian, a primit o scrisoare de la doamna Mihali Maria din Constanța: „Cine a fost în familia tatălui meu, Arici Ilie, născut în 1907 în Boian? Unde erau părinții în 1917, când tatăl, în vârstă de zece ani, împreună cu fratele său Gheorghe fuge la Odesa, după care cu un vapor ajunge la Constanța? Ce fel de părinți au fost bunicii mei? Tata mi-a spus că au fugit din calea rușilor care veneau. Nu pot să concep că un copil de zece ani să fugă din cauză că veneau rușii?”

Doamnă Mihali, bunicii Dumneavoastră au fost gospodari în Boian. Arici e o familie veche atestată în sat încă prin anii 1700. Să știți că tatăl nu v-a mințit. Așa a fost. Au fugit și copiii din cauza rușilor.

Un mare patriot, demn de dragostea de țară a lui Ioan Neculce, este preotul boincean Zelea Niculai din Canada. Destinul a făcut ca după 1944 să părăsească țara.

Emigrarea boincenilor în Canada a început acum 100 de ani în urmă. Ei au fondat acolo un sat nou – Boian. Iată ce relatează revista „Curier românesc” (nr. 42, 1993) în articolul „Muzeul pionierilor români” Boian, Alberta, Canada: „Una din cele mai vechi comunități românești din Canada este cea din Boian, lângă Edmonton,

atestată încă în anul 1898. Zona a cuprins aproape numai gospodării din același sat bucovinean Boian, astăzi situat pe teritoriul Ucrainei. O dată cu uneltele agricole, cu semințele de grâu și porumb și cu cazanul cu țuică, ei au dus peste ocean și numele satului lor. Într-un timp Boianul cel nou devenise atât de puternic, încât copiii ucrainenilor din zonă învățau întâi românește și mai târziu englezește. Biserica din această așezare „Sfânta Maria“, cea de a doua ca vechime în afara hotarelor României, a fost sfințită în 1905. În cimitirul din Boian, încă înaintea construirii bisericii, a fost îngropat primul român mort din zonă: Nicolaie Falcă, înmormântat în 1903“.

Așadar, iată o așezare atât de veche, ca și însuși statul canadian modern. Astăzi amintirea pionerilor este ținută la înalt respect în întreaga Canadă și un semn al acestui neobișnuit respect este crearea Muzeului Pionerilor români din Boian, prin străduința Societății Româno-Canadiene din Alberta.

Istoria Boianului din Canada este scrisă de profesorul Michael Toma: *Never From Eagle Hill*, 1985.

Soția multimilionarului canadian, a domnului Eugen Caragheaur, este româncă din Boian, Aurora Caba. Domnul Eugen Caragheaur spune: „Soția mea, Aurora Caba, este româncă get-beget. Vorbește româna și trăiește ca o româncă. În toți acești ani de când suntem împreună în casa noastră se vorbește numai și numai românește. Bucatele pe care le pregătește sunt de asemenea românești. Am păstrat obiceiurile, datinile, totul am păstrat așa ca în țară. Copiii noștri, căci avem trei copii, sunt și ei români, vorbesc curent limba“¹⁴.

Cronicarul patriot Ioan Neculce a semănat sămânța dragostei de neam și soldatului român din armata austriacă Vaipan Ilie, care și-a început jurnalul-amintiri cu *Hora Unirii*, *Tricolorul* și epigraful: „Cine nu-i mâncat de rele/ Nu știe să cânte de jele/ Ascultați că vă cânt eu/ Că-s mâncat destul de rău“.

Boianul și Neculce. Neculce și Boianul.

Când membrii Societății „Mihai Eminescu“ au hotărât să înalțe un monument marelui cărturar Ioan Neculce, unii neprieteni ai neamului au lansat „gogoase“ precum că nu merită să aibă un bust în Boian, deoarece îi plăcea sexul frumos, era cartofor și că era lacom de pământ străin. Alți „iubitori“ de români susțineau că Boianul a fost un loc pustiu și că aici pământul a fost al rușinilor și polonezilor veniți din Galiția. Adevărul e mai sfânt decât ponegrirea și minciuna. Și, iată, astăzi, în centrul comunei Boian din fosta plasă Boian (actualmente raionul Noua Sulița) în fața primăriei se înalță maiestuos bustul marelui cronicar Ioan Neculce (1672 – 1745) creație a sculptorului Dumitru Gorscovschi, autor al busturilor Mihai Eminescu din Fălești (Moldova) și din Carapciu (Hliboca), Ștefan cel Mare din Voloca.

Tot D. Gorscovschi este autorul basoreliefului I. Neculce de pe clădirea gimnaziului din Boian-Hlinița.

Cine a fost Ioan Neculce? De ce anume în Boian trebuia să i se ridice un monument? Pentru că Ioan Neculce este cel mai talentat cronicar al Moldovei, cel dintâi culegător de folclor românesc, om politic, gânditor, un „Saint-Simon moldav“, scriitor și istoric. Mare hatman și mare vornic al Țării de Sus, staroste de Cernăuți.

Din hrisoavele moldovenești, dintr-un act de hotărnicie din 1632, aflăm că satul Boian a fost fondat pe moșia familiei Neculcea, care a stăpânit această moșie peste 200 de ani și locuitorii lui au trăit în liniște și armonie. Dar când au venit veneticii a început răzmerița.

Ioan Neculce e autorul *Letopisețului Țării Moldovei...* Clasicul literaturii române Mihail Sadoveanu numește opera lui Neculce „carte de căpătâi“. Tot I. Neculce este

culegătorul celor 46 de legende istorice înmănucheate în *O samă de cuvinte*. Genialul istoric Nicolae Iorga spune că I. Neculce este „un moldovean cuminte și cu frica lui Dumnezeu“.

Scriitorul și publicistul Nicolae Dabija în eseuul său despre cronicar afirmă: „Cronicar-patriot, cronicar-poet, mare cărturar al Moldovei, ctitor de frumuseți, cărora le este dat să străbată veacurile întru slava poporului care i-a dat suflare și suflet din sufletul său, cărturarului îi aduc recunoștința lor toate generațiile de cititori“.

Gheorghe și Maria Costel-Toma, soț și soție, viță de români, au descoperit că în grădina lor, pe care au primit-o ca „zestre“ de la sovietici, ca să-și construiască cămin, a fost ctitorită biserița marelui cronicar. Crucea de piatră, găsită de stăpânii grădinii, i-a îndemnat să cerceteze locul acela. Soții Toma au îngrijit terenul care, după spusele bătrânilor, a fost lăcașul sfânt al lui Ioan Neculce. Biserița veche a cronicarului a apus din cauza vitregiilor vremii, iar familia lui G. Toma a păstrat pentru istoria neamului locul sfânt, înălțând în grădină o cruce-monument, care atestă că marele cărturar Ioan Neculce trăiește și astăzi în memoria boincenilor.

Reproducem pisania din actuala biserică din Boian ctitorită de urmașii lui Neculce:

„Toți ctitori moși strămoși și părinți. Hatmanul Neculce, Gavrilaš Matieș velogăfătu i jona ego Siruca i cead ih stari Iordachi Cantacuzino velvisternic i jona ego Alexandra fata lui Gavrilaš i ceadî ih. Neculce visternic i jona ego Catrina fata lui Iordache i ceadî ih, Ion hatman care a făcutu biserica sîn Neculci i Catrini i jona ego i ceadî ih anume Gavrilaš, Ilie, Neculaie, Alexandru, Safta, Anița, Catrina, Marie, Ileana, Nastasie.

Eu Mihalachi polschi sini Luca vistiernicul nepot de soră hatmanului Ion. Toți aceștia sunt strănepoți lui Gavrilaš a lui neam Lupu Bogdan hatman i jona ego Luza i ciadî ih. Aceștia socri hatmanului Ion.

1. Gavrilaš Mateiaș, mare logofăt, tatăl Alexandrei, bunica dinspre mamă a lui Ion Neculce;

2. Siruca (Sârbca) soția lui Mateiaș, prin soția sa cumnat cu Miron Barnovschi;

3. Iordachi Cantacuzino, ginerele lui Gavrilaš Mateiaș, soțul Alexandrei, tatăl Catrinei, mama lui I. Neculce, bunicul lui I. Neculce;

4. Alexandra lui Gavrilaš, soția lui Iordache Cantacuzino, care a fost căsătorit întâi cu Catrina Bucioc, are un fiu Toderășco Iordachi, apoi cu Alexandra cu care are 4 copii: Safta, Maria, Catrina, Iordache;

5. Neculce vistierul, tatăl cronicarului;

6. Maria, soția lui I. Neculce, fiica lui Lupu Bogdan, s-a căsătorit cu Ruxandra, fiica lui Constantin Cantemir, din a doua căsătorie cu Ruxandra Gane;

7. Ruxandra, fiica lui Constantin Cantemir;

8. Lupu Ruxandra, mama soției lui I. Neculce;

9. Mihălachi polschi, fiul Mariei, sora lui I. Neculce, Maria s-a căsătorit cu Ștefan Luca, ajuns mare vistier pe timpul domniei lui D. Cantemir.“

Boianul a fost a doua reședință a lui I. Neculce după Prigoreni, unde s-a născut și unde-i înmormântat. El a fost un om blând, sfătos, înțelept, simplu, modest, onest, harnic, bun și omenos, cu dreptate de țară și cu ură de păgâni și străini.

Lui îi aparțin cuvintele:

„Oh! oh! oh! săraca țară a Moldovei, ce nărocire de stăpâni c-aceștia ai avut. Ce sortii de viață Ț-au căzut! Cum au mai rămas om trăitor în tine, de mare mirare este cu atâte spurcăciuni de obiceiuri ce să trag până astăzi în tine, Moldovă!“

După moartea lui I. Neculce moșia Boianului a devenit proprietatea fiilor săi Gavril și Ilie, care, neavând urmași, au lăsat Boianul nepotului Vasile, fiul fratelui Alexandru. Apoi moșia Boianului a trecut în stăpânirea lui Constantin Neculce, fiul lui Vasile Neculce, iar ultimul Neculce, stăpân al Boianului, a fost fratele lui Constantin, marele vornic Ion Neculce.

Boincenii au moștenit de la I. Neculce dragostea de pământ, bunătatea și ospitalitatea, dârzenia, setea de dreptate și adevăr. Primii în raionul Noua Suliță au fondat Societatea „Mihai Eminescu”, primii au înălțat monumentul victimelor regimului stalinist, printre primii au renovat bisericile ortodoxă, greco-catolică, romano-catolică, primii au înălțat basorelieful și bustul marelui cărturar moldovean Ioan Neculce, primii au numit gimnaziul din sat Ioan Neculce. Urmează înălțarea monumentelor lui Iralie Porumbescu, Luca Arbore, eroilor căzuți pe câmpul de luptă în primul și al doilea război mondial. Oamenii vechi din sat au o vorbă: Cât triesc în Boian bătrânii, n-au murit, nu vor muri boincenii.

NOTE

1. I. Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei și O samă de cuvinte* (text stabilit, glosar, indice și studiu introductiv de Iorgu Jordan, ediția a II-a revăzută, 1959, Editura de stat pentru literatură și artă), p. 95 – 96.
2. *Idem*.
3. *Idem*.
4. *Ibidem*, p. 287.
5. *Ibidem*, p. 368.
6. D. Cantemir, *Viața lui Constantin vodă Cantemir*, trad. de N. Iorga, Editura „Scrisul românesc”, Craiova, 1942, p. 71.
7. C. Ghiban, *Cânta la o Stupca o vioară*, ed. a II-a, București, 1964.
8. *Cântece populare din Bucovina*, ed. îngrijită de V. Nicolescu și C. Rădulescu Pașcu, București, Editura Muzicală, 1991.
9. V. Chibac-Cuciureanu, *La răspântia Boianului*, ed. Cartea Moldovenească, Chișinău, 1970.
10. S. Reli, *Propaganda catolică austriacă împotriva bisericii ortodoxe române din Bucovina* (După acte și documente oficiale), Editura „Glasul Bucovinei”, 1928.
11. A. Nandriș-Cudla, *20 de ani în Siberia. Destin bucovinean*, București, Ed. Humanitas, 1991, p. 75.
12. *Ibidem*, p. 79.
13. Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, București, Ed. Humanitas, 1991, p. 314.
14. *Literatură și artă*, nr. 21, 1990, 24 mai.

SUMMARY

This speech was delivered on the occasion of unveiling the bust of Ion Neculce in the centre of the Boian village. The Boian population withstood times of hostility, preserving their Romanian identity. Personalities who contributed to the assertion of the Romanian spirituality are also evoked, the first of them being Ion Neculce. The fate of the Boian population is called forth, who along with other Romanians from Bucovina were deported by communists in Siberia.

REVISTA ASOCIAȚIEI CORPULUI DIDACTIC MEDICO-PEDAGOGIC DIN ROMÂNIA (CERNĂUȚI, 1931 – 1936)

Mircea Grigoroviță

București

În perioada interbelică municipiul Cernăuți, capitala Bucovinei istorice, a fost unul din marile centre culturale ale României reîntregite, stăpânirea românească dovedindu-se benefică pentru dezvoltarea culturală și economică a Cernăuților și a întregii Bucovine, care a cuprins nu numai elementul românesc, ci și toate etniile, care trăiau pe acest pământ românesc. Rezultatele stăpânirii românești sunt vizibile la Cernăuți, atât din punct de vedere arhitectonic cât și publicistic¹. Marile biblioteci românești păstrează moștenirea culturală a Cernăuților, unde au apărut, în perioada interbelică, și reviste de importanță națională, nu numai strict provincială, reviste de cele mai diferite categorii.

Revistele de strictă specialitate cum era: „Revista Asociației Corpului Didactic Medico-Pedagogic din România”² despre care vom vorbi în continuare, cu trecerea timpului au devenit interesante nu numai pentru specialiștii domeniului respectiv, ci și pentru mase mai largi de cititori. Ele ne dezvăluie acum pagini memorabile din istoria culturii bucovinene. Revista amintită a apărut cu titlul tradus în limbile franceză și germană: *Revue de l'Association du Corps didactique medico – pedagogique en Roumanie* și *Revue des Vereines des heilpädagogischen Lehrkörpers von Rumänien*. Redacția și administrația și-au avut sediul la Institutul de orbi și surdo-muți „Regina Maria” din Cernăuți, str. Aviator Gagea, nr. 4. Notăm că această stradă se află în cartierul vilelor din Cernăuți, iar în spatele institutului se afla str. General Berthelot, unde în perioada interbelică s-a înălțat un măreț Palat al Grănicerilor români. Pe această stradă au locuit Constantin Loghin și Traian Brăileanu³. Revista se tipărea la Tipografia Institutului cernăuțean de orbi și surdo-muți. Pe coperta ultimului număr apărut (VI, nr. 7 – 10 sept. – dec., 1936), se cer scuze: „Pentru orice greșală de tipar rugăm a fi scuzați, căci micii culegători sunt copiii surdo-muți de la Institutul de surdo-muți «Regina Maria» din Cernăuți. Revista de față e opera elevilor ce învață tipografia sub conducerea dlui maestru T. Cernăuțean” (p. 3).

În primul număr⁴ se înfățișează rosturile periodicului: „Dorim ca în această revistă să se reoglindească întreaga operă de învățământ ce se face în favoarea copilului cu defecte în vorbire, celui lipsit de simțurile auzului sau văzului, celui cu apucături vițioase și celui atins de slăbiciuni mentale. Mai dorim ca în această revistă să se reoglindească și opera de ocrotire, de care nu poate fi lipsit orbul, surdo-mutul, anormalul mintal, anormalul moral și deficientul în vorbire”. La 7 iunie 1931⁵ avusese

loc la Institutul cernăuțean de orbi și surdo-muți o consfătuire pentru studierea statutelor asociației. Iar la 14 iunie 1931 a avut loc adunarea generală de constituire a „Asociației Corpului Didactic Medico-Pedagogic din România“, la ea luând parte membrii corpului didactic de la Institutul de orbi și surdo-muți și de la Institutul de Educație, ambele din Cernăuți. Prin adrese au aderat și corpurile didactice de la Școala de orbi „Regina Elisabeta“ din București și de la Școala de îndreptare din Iași. Au fost urmate de alte unități școlare. Președinte a fost ales prof. Dimitrie Rusceac, iar vicepreședinte prof. Eugen Bâcu.

Cunoscutul pedagog ieșean Constantin Meissner, directorul Școlii Normale din Iași, inspector în Ministerul Învățământului și întemeietorul Școlii de îndreptare din Iași scria următoarele: „Asociația Corpului Didactic Medico-Pedagogic din România dezvoltă o bogată și foarte utilă activitate, atât teoreticește, prin *Revista* ce apare la Cernăuți și pentru care scriu această notiță, cât și pe teren practic, în institutele de educație a diverselor categorii de copii oropsiți de soartă din Bucovina.... Cu deplină încredere în activitatea Asociației și în *Revista* urez ambelor sporiu la muncă în interesul patriei“⁶. Iar în 1933 în articolul „Către cititori“ se arată: „*Revista* Asociației Corpului Didactic Medico-Pedagogic din România este singura revistă de specialitate din țară, care și-a propus să trateze problemele de educație și instrucție a copiilor orbi, surdo-muți, debili mintali și anormali moral“⁷.

La 25 martie 1935 a avut loc o adunare generală extraordinară a Asociației⁸, când s-au adus unele modificări statutelor. Astfel toți profesorii universitari de pedagogie au fost considerați ca membri activi ai asociației. În consecință cunoscutul profesor de pedagogie de la Facultatea de Filosofie și Litere a Universității din Cernăuți, Constantin Narly, a devenit președinte al Asociației, vicepreședinte fiind prof. Francisc Marcinovschi, prof. la Institutul de orbi și surdo-muți din Cernăuți.

O figură *centrală* în activitatea de pedagog în domeniul defectologiei românești a fost *Dimitrie Rusceac* (redevenit *Rusticeanu*, conform încheierii Judecătoriei mixte din Cernăuți nr. 10/26 mai 1942)⁹. Virginia Sorescu scrie în valorosul său studiu: „Dintre defectologii importanți din prima jumătate a secolului nostru, Dimitrie Rusticeanu (Rusceac) se detașează ca cel mai activ publicist, autor de manuale și studii surdopedagogice. Profesorul bucovinean s-a născut la 16 octombrie 1884 în comuna Ostrița (jud. Cernăuți). A studiat la Școala Normală din Cernăuți, examenul de absolvire din 1904 dându-i dreptul de a predă în limba germană și română. Pentru specializare a urmat cursuri la Viena, la Institutul de stat pentru educarea orbilor, și la Institutul de stat pentru educarea surdo-muților. A publicat atât în timpul dominației austriace cât și după revenirea Bucovinei la patria mamă foarte multe studii și articole. A doua perioadă a vieții de profesor se caracterizează printr-o bogată activitate publicistică, elaborarea de studii, programe școlare, manuale în domeniul defectologiei. Ca defectolog Dimitrie Rusceanu a activat atât în tiflopedagogie, cât mai ales în surdopedagogie. S-a ocupat și de organizarea vieții elevilor deficienți, în familie. Dimitrie Rusceac a reprezentat cu cinste România la mai multe congrese internaționale. Dragostea lui de patrie și-a manifestat-o toată viața. Virginia Sorescu conchide: „Dimitrie Rusceac, autorul celor mai numeroase lucrări de surdopedagogie până la cel de al doilea război mondial, a rămas în istoria defectologiei românești o pildă de devotament, abnegație, hărnicie, conștiinciozitate și cinste științifică. Exemplul muncii sale trebuie să fie un îndemn pentru generațiile tinere dedicate învățământului special“.

Dimitrie Rusceac a fost redactorul revistei din anul 1931. (Nr. 1, sept., nr. 2, oct., nr. 3, nov., dec.) Revista a apărut cu câte 10 numere pe an, fără să apară în iulie și august. La anul II, nr. 1 – 3 (ian. – mart.) nr. 4 – 6 (apr. – iun.) redactor a fost Ioan Guga, la nr. 7 – 8 (sept. – oct.), 9 – 10 (nov. – dec.), ca și la anul III, nr. 1 – 2, 3 – 4 – Francisc Marcinovschi. Începând cu nr. 5 – 6, mai – iun., 1933 și terminând cu anul IV, nr. 1 – 2, ian. – febr. 1934 redactor a fost Napoleon Scalat. Iar de la nr. 3 – 6, mart. – iun. 1934 și până la dispariția revistei, nr. 7 – 10, sept. – dec. în postul de redactor responsabil s-a aflat D.D. Scorpan.

Materialele tipărite erau studii originale, reproduceri din alte periodice sau cărți, traduceri, recenzii, informații etc. Colaboratori: Dimitrie Rusceac (directorul Institutului de Orbi și Surdo-Muți Cernăuți), Ion Ciorănescu (București), Dr. Alfred Dechner (oculist, medicul Institutului de orbi și surdomuți, Cernăuți), Ioan Guga (Cernăuți, profesor la Institutul de orbi și surdomuți), Dumitri D. Scorpan (prof. la Institutul de Educație, Cernăuți), Gheorghe Atanasiu (directorul Institutului de surdomuți, Timișoara), Aglaia Mandiuc (prof. la Institutul de orbi și surdomuți, Cernăuți), Francisc Marcinovschi (prof. Institutul de orbi și surdomuți, Cernăuți), Ioan Coșurba (Institutul de Educație, Cernăuți), Dr. Ion Nandriș (docent universitar, Cernăuți), Teodot Cernăuțean (Institutul de orbi și surdomuți, Cernăuți), Dr. Grigore Tăbăcaru (medic oculist, Cernăuți), Florea Căprariu (prof. Cluj), Constantin Meissner (Iași), Corneliu Simionescu (Institutul preventiv de minori, Gherla), I. Gheorghiu (Școala de îndreptare copii, Iași), Dr. M. Schächter – Nancy (asistent al Serviciului consultații neuroase, Spitalul Filantropia, București), Valeriu Mardare, Adolf Lunz (Institutul de surdomuți, Focșani), Lidia Petrescu (București), George Halarevici (directorul Așezământului de asistență a orbilor, Cluj), Ioan I. Georgescu (revizor școlar, Cernăuți), C.M. Jemna (directorul Institutului de surdomuți, Iași), Angela Matrescu (directoarea Școlii primare Nr. 1, Roman), C.P. Timofte (Iași), Gh. Zorici (învăț. asist., Iași), Dr. C. Martinescu (director de spital), prof. Victor Savin, A.I. Macavei, Ecaterina I. Barbu, I. Xena, Alois Novak (directorul Institutului particular de surdomuți din Praga). S-a tradus din G. Parrel și Mme Lamargue, A. Hermas, J. Pautré, Pierre Villey. S-a reproduș din Arcadie Gherman, Radu Dumitrașcu (avocat), Dr. I. Șt. Furtună, Dr. Sigmund Sigma etc. S-a rezumat din Ed. Claparède.

Inițial rubricile revistei au fost: Educația copiilor surdomuți, Educația copiilor orbi, Educația anormalilor mintali, Educația anormalilor morali (apoi a deviațiilor morali), Informații, Cărți și reviste, Buletinul Asociației. Apoi revista a fost rubricată astfel: Domeniul organizării (proiecte, legi etc.); Domeniul tiflopedagogiei; Domeniul surdopedagogiei; Domeniul anormalilor mintali; Domeniul anormalilor morali; Informații, Cărți, reviste, Buletinul Asociației. Dar și această ordine s-a modificat astfel: Domeniul surdopedagogiei, al tiflopedagogiei, al anormalității mintale și morale, al organizării, Diverse, Cărți și reviste, Buletinul Asociației. În afară de aceasta în nr. 4 – 6, apr. – iun. 1932 s-a publicat *Anuarul Institutului de orbi și surdomuți „Regina Maria” din Cernăuți pe anul școlar 1931/1932*, întocmit de director Dimitrie Rusceac (p. 1 – 15), iar în nr. 5 – 6, mai – iun. 1933, Dări de seamă pe anul școlar 1932/1933 de la „Institutul de orbi și surdomuți „Regina Maria” din Cernăuți” și de la „Institutul de asistență a surdomuților din Timișoara”.

Colaboratorii revistei sunt personalități marcante ale mișcării pedagogice de acest tip special. Menționăm aici că și George Halarevici, personalitate de excepție, este tot bucovinean.

Cele mai multe contribuții științifice aparțin personalului didactic de la Institutul de orbi și surdomuți din Cernăuți. Amintim că acest institut a fost înființat în 1908, la îndemnul profesorului Ioan Boșneag ca instituție particulară. Învățământul a fost întrerupt în timpul primului război mondial, pagubele aduse clădirii în acel răstimp fiind de 200.000 coroane austriece. După revenirea Bucovinei la România, școala a devenit instituție de stat. Sediul i-a fost reparat, i s-au adus îmbunătățiri¹⁰. La școală erau admiși elevi fără deosebire de sex sau naționalitate. Mai exista și un curs complementar pentru surdomuți, aceștia având posibilitatea de a învăța următoarele meserii: tipografie, legătorie de cărți, croitorie, operatorie de cinema, cizmărie și cofetărie. Iar copiiiilor săraci statul român și unele organizații de binefacere le acordau burse sau locuri gratuite.

Contribuții valoroase au venit și din partea Institutului de Educație din Cernăuți, a altor instituții din țară, aparținând așa-zisului „învățământ special“, adică pentru handicapați. Semnatarul acestor rânduri se alătură acelor cercetători, care consideră că termenul de „special“ este nepotrivit pentru încadrarea acestui tip de învățământ, căci „speciale“ sunt toate școlile care pregătesc tineretul într-o anumită specialitate. Iar școlile pentru handicapați pregătesc elevi de o anumită categorie.

În perioada interbelică orașul Cernăuți era un puternic centru științific în materie de pedagogie a handicapaților.

Să răsfoim acum puțin paginile revistei cernăuțene.

Cititorii sunt informați mereu despre *congresele* de specialitate. Astfel în nr. 2, 1931 (p. 22 – 24) Dimitrie Rusceac relatează despre Congresul anual al Asociației de surdomuți din Cehoslovacia (29 – 30 iun. 1931). În același an are loc și al 6-lea Congres al educatorilor copiilor anormali mintal. (Vezi: J. Pautré, traducere de N. Vlad, după o revistă franceză, în nr. 1 – 3, 1932). Teodot Cernăuțean publică în nr. 4 – 6, 1932 *Amintiri de la un congres* (Congresul internațional al surdomuților de la Praga din 3 – 11 iul. 1925). Câteva numere ale revistei includ informații despre un eventual congres național al corpului didactic medico-pedagogic, pe care asociația cernăuțeană intenționa să-l țină la București în 1935, dar care n-a mai avut loc.

Adesea găsim pagini de *istorie a învățământului pentru handicapați*. Gh. Atanasiu scrie despre istoria învățământului pentru surdomuți (nr. 2, 1931), I. Coșurba despre istoricul Societății „Centrala pentru ocrotirea copiilor și îngrijirea tinerimii din Bucovina“ înființată la Cernăuți în martie 1908 (nr. 1 – 3, 1932; nr. 4 – 6, 1932 și nr. 7 – 8, 1932). În nr. 3 – 4, 1933 suntem informați despre inaugurarea Institutului de surdomuți din Iași. Nr. 7 – 8, 1934 anunță un jubileu: La 24 iun. 1934 se sărbătorește 25 de ani de existență a Institutului de orbi și surdomuți din Cernăuți. (Data adevărată a fost de 2 dec. 1933, iar serbarea a fost amânată). În nr. 9 – 10, 1934 George Halarevici ne relatează „Ce s-a făcut în străinătate pentru orbi“. Același autor publică și articolul „Cea mai veche școală de orbi. 150 de ani de existență a Institutului național de orbi din Paris. (Institution Nationale des Jeunes Aveugles)“. În același număr anunță că Institutul de Educație din Cernăuți, str. Călugăreni nr. 492, a împlinit 25 de ani de existență. Iar în nr. 1 – 3, 1936, apare sub semnătura D.D.S. (= D.D. Scorpan) *Societatea culturală și de ajutorare a surdomuților din Moldova de Sus*. Primul dintre inițiatorii, în noiembrie 1926, ai acestei societăți a fost prof. C. Jemna. În 1936 societatea avea 60 de membri, în cea mai mare parte cernăuțeni și doar câțiva din județele Suceava, Câmpulung, Storojineț și Rădăuți.

Dintre comemorări menționăm: „Cine a fost Spiru C. Haret (20 de ani de la moarte)“, în nr. 9 – 10/1932. La Iași a avut loc sărbătorirea octogenarului prof. Constantin Meissner, director al Școlii de îndreptare din Iași, (nr. 3 – 6, 1934).

Revista scrie și despre *serbările școlare*.

Nr. 7 – 8/1934 oferă cititorilor o listă bibliografică cuprinzând publicații apărute în domeniul învățământului pentru copiii orbi, surdomuți, anormali moral și debili mintal, semnate de Constantin Meissner, Dimitrie Rusceac, George Halarevici, L. Gouillot, I. Tassu, Adalbert Zsutty, Gh. Crăiniceanu etc.

Revista acordă o mare atenție *legislației școlare*.

Astfel, între altele, s-au publicat: în nr. 1 – 3, 1932 – *Proiect-lege pentru modificarea art. 111 din legea învățământului primar*, în nr. 9 – 10/1932 – *Memoriul Asociației Corpului Didactic Medico-pedagogic din România privitor la reforma învățământului special* (semnează, din partea comitetului, președintele Francisc Marcinovschi și secretarul D.D. Scorpan); în nr. 1 – 2, 1933 – *Raport asupra acțiunii întreprinse de Asociație privitor la modificarea legii învățământului special la școlile de anormali* (Marcinovschi și Scorpan); în nr. 1 – 2/1933 – *Educația copiilor anormali în Franța (legi)* D.D. Scorpan; în nr. 7 – 8/1933 – *Memoriul Asociației corpului didactic medico-pedagogic din România înaintat onor. Minister al Instrucțiunii cu ocazia elaborării anteproiectului de lege pentru reforma învățământului special din anul 1933* (președinte Napoleon Scalat, secretar D. Scorpan). În nr. 1 – 2/1934 Asociația se adresează Ministerului Instrucțiunii Publice. Nr. 7 – 8/1934 publică un extras din legea învățământului primar cu modificările intervenite la școlile „speciale“. În V, nr. 3 – 4/1935 T. Cernăuțean discută art. 240 din Legea învățământului primar și normal primar în legătură cu statutul maiștrilor de la școlile de anormali; în nr. 7 – 10/1935 I. Ciorănescu prezintă un „Anteproiect de programă analitică pentru școlile de surdomuți“, iar G. Halarevici o „Programă analitică pentru învățământul special al orbilor“. În nr. 4 – 6/1936, D. Rusceac ne oferă o schiță de programă analitică pentru școlile de surdomuți, iar profesorii Așezământului pentru asistența surdomuților din Timișoara publică *Cuvinte explicative despre programa analitică pentru institutele de surdomuți*.

Revista include și diferite *statistici*.

Dintre studiile de specialitate vom prezenta câteva titluri selectate după autori, fără a menționa numărul revistei în care au fost publicate.

Dumitru Rusceac (Cernăuți): „Gândirea și Vorbirea“, „Congresul din Cehoslovacia“, „Un cuvânt de introducere (Dimensiunile pedagogiei)“, „Învățământul articulației“, „Revista Braille“ „Traducerea manualului german *Handbuch des Taubstummwesens* în limba română“, „Despre viața Mariei Leneru“, „Eu învăț să vorbesc“, „Cetirea și vorbirea“, „Predarea limbii vorbite în școlile de surdomuți“, „Învățământul direct al limbii române în școlile de surdomuți“, „Învățământul formelor lexicale la școlile de surdomuți“, „Schiță de programă analitică pentru școlile de surdomuți“ etc.

Dimitrie D. Scorpan (Cernăuți): „Înființarea claselor speciale pe lângă institute speciale“, „Amoralitatea și imoralitatea la copiii anormali moral“, „Sistemul de împărțire pe familii în Institutele de Educație sau Îndreptare“, „Educația copiilor anormali în Franța“, „Domeniul anormalilor morali“, „Fișe individuale alcătuite de corpul didactic ale unui institut de infirmi din Cehoslovacia“, „Fișe individuale ale unor copii de la Școala de Îndreptare din Iași“, „Reforma învățământului primar din 1933“, „Fișa doctorului Naville“, „Rolul reeducării în terapeutică“ (trad.), „Educația reflexelor

con condiționate“, „Selecțiunea profesională“, „Cuvântul nostru ministrului Dr. C. Angelescu“, „În plină degenerescență și decădere umană“, „Mijloace speciale pedagogice pentru reeducarea copiilor anormali morali“, „Profilaxia criminalității juvenile“, „Societatea culturală și de ajutorare a surdomuților din Moldova de Sus (10 ani de existență)“, „Despre Institutul de surdomuți din Iași“, „Problema educabilității anormalilor“ etc.

George Halarevici (Cluj): „Câteva cuvinte despre ocrotire în îndrumarea profesională a orbilor“, „Individualitatea orbilor și definiția orbirii“, „Pierre Villey“, „Cea mai veche școală de orbi (150 de ani ai Școlii din Paris)“, „Programa în învățământul special al orbilor“, „Așezământul pentru asistența orbilor din Cluj (1901 – 1935)“, „Predarea limbii materne în școala de muți“ de D. Rusceac etc.

Francisc Marcinovschi (Cernăuți): „Necesitatea înființării de cursuri pentru ucenicii surdomuți“, „Ocrotirea absolvenților de către Institutele de surdomuți“, „Educația și ocupația orbilor este o datorie socială“, „Tratarea în școală a copiilor defectuoși“, „Evoluția intereselor la copiii surdomuți“ etc.

Gheorghe Atanasiu (Timișoara): „Istoricul învățământului pentru surdomuți“, „Metoda orală (directive și generalități)“, „Necesitatea colaborării didactice și profesionale a corpului didactic medico-pedagogic“, „Sistematizarea învățării pentru surdomuți“, „Câteva principii metodice a demutizării surdomuților“, „Examinări și cercetări medicale asupra surdomuților“, „O propunere pentru aplicarea fișelor personale la surdomuți“ etc.

Ion I. Georgescu (Cernăuți): „Maria Montessori și educația copiilor mici“, „Imaginația și fantasticul copilăriei în literatură“, „Anormalii, psihonevroze, psihanaliză“, „Psihanaliză, pesimism, patologie“, „Psihanaliza, hipnoza, sugestia, mijloace educative“ etc.

Iona Guga (Cernăuți): „Din trecutul educației anormalilor mintali“, „Alexander Mell. Creatorul tiflopedagogiei moderne“, „Spicuri din Enciclopedia Mell“ etc.

Aglaiia Mandiuc (Cernăuți): „Bastoane albe pentru orbi“, „Cursuri normale ale Institutului Național de surdomuți din Paris“, „Cămine pentru orbi adulți“, „Problema instruirii surdomuților“ etc.

C.M. Jemna (Iași): „Drum nou“, „Scrisoare deschisă colegilor cehoslovaci“, „Serbarea comemorativă de la Institutul de surdomuți din Praga – Smichow“ etc.

Constantin Meissner (Iași): „Actualitatea“, „Raportul general asupra mersului Societății Ocrotirea copilului Iași“ etc.

C.A. Timofte (Iași): „Rolul și igiena văzului în educația surdomuților“, „Psihanaliza și educația surdomuților“ etc.

Dr. M. Schächter-Nancy (București): „Turburările mintale și de comportament la copiii post encefalici“, „Mimica și motorica feței ochilor“ etc.

Dr. Nicolae Blatt (București): „Lupta internațională contra orbirii“, *I. Ciorănescu* (București): „Către doamnele colege și domnii colegi de la școlile de surdomuți. Anteproiect pentru școlile de surdomuți“, *Dr. Alfred Dechner* (Cernăuți): „Bolile de ochi și orbirile la copii. Cauzele lor, profilaxia și combaterea lor“, *Radu Dumitrescu*: „Biblia pentru orbi scrisă prin semnele alfabetului Braille“, *Arcadie Gberman*: „Școlile de corecție“, *Angela Matrescu* (Roman): „Pensons à l'enfance malheureuse“, *Dr. Ion Nandriș* (Cernăuți): „Problema surdomuțității“, *Constantin Simionescu* (Gherla): „Delincvența minor“, *Dr. Grigore Tăbăcaru* (Cernăuți): „Generalități despre influența văzului asupra intelectului la copiii de școală“, *Gb. Zorici* (Iași): „Importanța desenului la surdomuți“.

Câteva traduceri importante: *Dr. G. Parrel și Mme Georges Lamargue*: „Paralelă între copilul normal și surdomut”; *Pierre Villey*: „Situția socială a orbului în țările necivilizate sau semicivilizate”. Lucrările dr. G. Parrel și ale lui Pierre Villey au fost și ele seriale.

Înceiem aici această foarte sumară prezentare a unei rare și importante reviste cernăuțene. Prin unicitatea ei am putea s-o comparăm cu o altă revistă cernăuțeană: „Buletinul Mihai Eminescu”, amândouă aducând o importantă contribuție științifică în domeniile specifice de activitate.

După 1944 în țară s-a scris numai despre Dimitrie Rusceac (vezi studiul amintit mai sus), dar despre Institutul de orbi și surdomuți din Cernăuți și despre *Revista Asociației* s-a scris abia în 1993¹¹.

Activitatea Institutului cât și cea a revistei sale alcătuiesc file de mare prestigiu în istoria culturii și învățământului românesc, care merită să fie adânc și mai amănunțit cercetate. Expunerea de față e numai un început. Revista merită o monografie!

NOTE

1. Vezi: Mircea Grigoroviță, *Învățământul în nordul Bucovinei (1775 – 1944)*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1993, și Mircea Grigoroviță, *Din istoria culturii în Bucovina (1775 – 1944)*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1994.
2. Ioan V. Cocuz, *Contribuții la istoricul presei românești din Bucovina (1918 – 1944)*, II, în *Suceava. Anuarul Muzeului Județean*, VIII, 1981, Suceava, p. 392.
3. Fotografii ale Institutului de orbi și surdomuți și Palatului Grănicerilor sunt reproduse în monografia lui Constantin Loghin, *Cernăuții*, Tipografia Mitropolitului Silvestru, Cernăuți, 1936, p. 16 și 75.
4. *Revista Asociației corpului didactic medico-pedagogic din România*, I, nr. 1, sept., 1931, p. 1 – 2.
5. *Id.*, I, nr. 1, sept., 1931, p. 20.
6. *Id.*, II, nr. 9 – 10, nov. – dec., 1932, p. 4.
7. *Id.*, IV, nr. 3 – 6, mart. – iun., 1934, p. 31 – 32.
8. *Id.*, V, nr. 1 – 2, ian. – febr., 1935, p. 28.
9. Vezi: *Contribuții la istoria învățământului special din România*. Culegere de studii. Colectiv de redacție: Stanciu Stoian, Walter Roth, Lucia Caraman, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1968. Aici Virginia Sorescu. *Dimitrie Rusticeanu, înaintaș de frunte al defectologiei românești*, p. 165 – 195.
10. *Revista Asociației*, IV, nr. 7 – 8, sept. – oct., 1934.
11. În lucrarea *Domenii ale pedagogiei*, coordonator Stanciu Stoian, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1983, nu se amintește nici Institutul de orbi și surdomuți din Cernăuți, nici Asociația din Cernăuți și nici revista acesteia. Despre ele vezi: Mircea Grigoroviță, *Învățământul în nordul Bucovinei*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1993, p. 81 – 83, 120.

SUMMARY

The article mentions the importance of the Cernautz cultural inheritance, especially in the interwar period, when nationally significant magazines were published. The

theme of one of the strictly specialized magazine – „Revista Asociației Corpului Didactic Medico-Pedagogic din România“ (The Magazine of the Medical–Pedagogical Didactic Staff Association in Romanian). The editorial office and the administration had their headquarters at the Institute „Queen Maria“ for the Blind and Deaf-mute in Cernautz. The magazine arose the interest not only of the specialists but also of a wider range of readers through the articles about the history of culture in Bucovina.

PRIVILEGII ALE LOCUTORILOR „DE MARGINE“

Florea Șapcă
Cernăuți

Trăind la margine de țară, locuitorii de sus ai Moldovei se bucurau de multe scutiri și privilegii în comparație cu cei din alte teritorii ale Moldovei și, mai ales, cu ținuturile din centrul țării. Aceste privilegii se bazau pe obicei sau erau fixate în hrisoave.

Despre aceste scutiri a fost vorba de mai multe ori, dar mai ales după căderea Bucovinei sub ocupația austriacă. De exemplu, la întrebările comisiei austriece de delimitare, venită în Bucovina pentru a constata și a înregistra în condici drepturile de proprietate ale bucovinenilor, vornicul din Câmpulung, Ion Tudorian, asistat de jurații din alte ținuturi bucovinene, a declarat că locuitorii din ținuturile muntoase au dreptul să lăzuiască pădurile oriunde le place, făcându-și poeni, fânațe, devenind prin aceasta stăpâni ai pământurilor lăzuite de ei. Nimeni nu este în drept de a-i alunga din aceste locuri curățite de ei¹. La 28 aprilie 1793, un oarecare șătrar, Ilie Cârste, fost vornic în Țara de Sus, făcu o comunicare mai amplă asupra obiceiurilor și privilegiilor bucovinenilor², aceștia fiind așezați pe locuri domnești, pe care moșii și strămoșii lor le deschiseră din pădure verde. Traiul fiind greu și aprovizionarea anevoioasă, domnii țării s-au milostivit, dispunând ca locuitorii ținutului să nu dea „nici un fel de plată“, să nu plătească nici o dare, „nici pentru casă bună, nici pentru dijma fânațelor, nici pentru pășunatul vitelor, nici pentru prinsul peștelui, nici pentru vânatul jvinelor, nici pentru tăiatul lemnelor din pădure“³. Declarația șătrarului Ilie Cârste este aproape identică cu cea a țăranilor din Câmpulung făcută la 11 iulie 1793: „Neamurile lor, – ziceau ei – se așezaseră în acești munți sălbatici, și lăzuind codrul verde, scoteau copacii din rădăcină întemeind sate întregi“⁴.

Pentru lăzuirea pădurilor și luarea în stăpânire a locurilor lăzuite, există nenumărate documente. Ele sunt atât de precis formulate încât nu poate fi nici o îndoială că populația Țării de Sus de fapt devenea stăpână a locurilor curățite. Astfel țăranul George Bance stăpânind o „dreaptă moșie făcută din pădure verde, situată sub Măgura, în Bîtca cea mare, o vinde în anul 1763 nepotului său Toadere Sabie“⁵. Tot în anul acesta s-a judecat în fața divanului domnesc Ioniță Negre cu frații Niculae și Alexandru, fiii lui Tărăță, pentru o „hliză de moșie“ situată în pădure. Acum Tărățenii și-au făcut „osăbite curături“ în capul hlizei lui Ioniță Negre, tăindu-le din pădure verde. Pentru ca Negre să rămână nesupărat în stăpânirea hlizei sale s-a hotărât ca el să facă Tărățenilor altă curătură⁶. În 1767, Ion, fiul lui Gheorghe Grunbul, a vândut o „bucată de loc“, din preajma casei sale, pe care „am deschis-o eu cu munca mea din pădure verde“⁷.

Au existat cazuri când se acordau locuri care urmau să fie lăzuite și apoi trecute în proprietatea celui care le-a lăzuit. Astfel în 1763 un grup de oameni bătrâni și tineri au declarat „înaintea norodului“ că a căzut un oarecare Ion „că să-i deo o bucată de loc ca să-și facă casă“. I s-a atribuit bucata de loc cerută „ca să-i fie moșie“⁸. Dreptul de a lăzui pădurea și a deveni stăpân al locului lăzuit era foarte vechi. Într-un timp când nu era încă domn în țară, care să acorde moșii, locuitorii băștinași curățeau locurile de pădure, durându-și case. Bogdan Voievod a găsit acest obicei și l-a păstrat în anumite regiuni cu preferință la munte, unde traiul era mai greu, iar dorința de a se așeza mai mică. Urmașii lui Bogdan au păstrat obiceiul și astfel țăranii din Țara de Sus, deschițăorii de locuri au rămas tot timpul stăpâni pe terenurile lăzuite de ei înșiși⁹.

Un alt privilegiu acordat locuitorilor „de margine“ a fost pășunatul liber. Ei aveau dreptul să văreze cu vitele, caii și cu oile pe unde vroiau, mânându-le la păscătoare. Și acesta era un drept vechi, la fel ca și cel al lăzuirii. Atât privilegiul lăzuirii, cât și cel al pășunatului liber nu le găsim menționate în hrisoavele domnești. În schimb, alt privilegiu, tot provenind din vechi obicei, dar menționat de acum în hrisoavele domnești, este liberul pescuit și vânat. Astfel în hrisovul lui Gheorghe Calimah din 5 decembrie 1767 se menționează că prinderea peștelui și vânatul animalelor sunt libere. „Să fie neopriți locuitorii, și cu dijmă să nu fie supărați, de vreme ce vânatul nu e statornicit la un loc, dar astăzi este pe o moșie iar mâine pe alta“¹⁰.

Până în zilele noastre s-au păstrat doar șapte hrisoave domnești din care putem afla despre privilegiile acordate unor sau altor ținuturi din Țara de Sus: de la George Matei Ghica, hrisoavele din 7 februarie 1736 și 18 august 1747; de la Grigore Alexandru Ghica, hrisovul din 16 ianuarie 1766; de la Gheorghe Ioan Calimah, hrisoavele din 22 ianuarie 1762, 26 iunie 1763, 26 iunie 1767 și 5 decembrie 1767.

După cum ne putem da seama, toate hrisoavele datează din sec. XVIII. Dar aceasta nu înseamnă că referitor la privilegiile n-au fost emise hrisoave și până atunci. Hrisoavele din sec. XV – XVII s-au pierdut, dar despre existența lor aflăm analizând hrisovul din 7 februarie 1736 al lui Gheorghe Matei Ghica, cel mai vechi care s-a păstrat, unde se menționează „vechile cărți și testamente“ de la domnii înaintași¹¹. Același lucru se zice și în hrisovul lui Gheorghe Matei Ghica din 18 august 1747¹². În câteva hrisoave păstrate până astăzi se indică motivele pentru care se acordă scutirile și privilegiile populației din ținutul muntos al Țării de Sus. Motivele sunt: nefertilitatea solului regiunii, obligația pentru locuitorii de a păzi hotarul țării.

Despre aceste două motive se vorbește pentru prima dată în hrisovul lui Gheorghe Ioan Calimah din 26 iulie 1763. Aici se menționează că se acordă scutirile fiind „la loc strâmt și de purure păzitori de margine“¹³. Acest privilegiu este confirmat și prin hrisovul domnesc din 26 iunie 1767¹⁴. Iar în ultimul hrisov al lui Gheorghe Ioan Calimah din 5 decembrie 1767 se repetă același lucru cu cuvintele „... aflându-se la acea parte de loc ca o strajă a țării și neputând a avea cu îndestulare cele de trebuință hrăniilor lor“¹⁵.

Unul dintre cele mai însemnate motive pentru care li s-au acordat locuitorilor din ținutul muntos ușurări la plata birului și privilegiul rămânea obligația impusă de a ține strajă la hotarul țării. Cu ajutorul lor se asigura liniștea la hotar, se urmăreau făcătorii de rele și se întrețineau pichetele de vamă. Obligația de a străjui hotarele țării din partea populației de la munte o întâlnim din primii ani ai formării Cnezatului Moldovenesc. Nu și-a pierdut importanța această obligație nici în secolele următoare.

În anul 1759 este menționată „Potica Vicovilor“ care ducea în țara ungurească. Ea era păzită de locuitorii din satele Vicov și Frătăuți¹⁶. La 1701 li se acordă unele scutiri, fiindcă sunt „pentru paza poticelor ce sunt în preajma voastră precum au fost de viacuri“¹⁷, iar în 1717 se zice despre ei că sunt „de treabă țării acolo la margine de potici“¹⁸.

Pentru munca depusă ca strajă la hotarul țării, locuitorii de la munte se bucurau și de anumite scutiri și privilegii de ordin fiscal. Astfel, aceiași vicoveni și frătăuțeni au primit o reducere simțitoare a birului de pe oi. Oamenii străini care urmau să fie colonizați pentru paza hotarului erau scutiți de toate dările față de domnie, chiar și de sferturi, în care era cuprins tributul față de turci¹⁹. Populația ce se îndeletnicea cu creșterea oilor era nevoită să ierneze la început pe la moșiile situate în șesul țării. Aici putea găsi hrană necesară pentru oi. Așezarea pe moșii străine nu se putea face fără învoirea stăpânilor acestor moșii. Din această cauză la cererea păstorilor de la munte, domnii moldoveni dau ordin ca nici un stăpân de moșie să nu fie în drept a refuza iernarea turmelor de oi. În hrisovul de la 7 februarie 1736 al lui Grigore Ghica se spune că nimeni să nu-i oprească să ierneze cu oile „nici dijmă să nu dea“²⁰. Toate aceste clauze au fost confirmate și în următoarele hrisoave ale lui Grigore Ghica și Gheorghe Ioan Calimah.

Scutirile erau de mai multe feluri. Populația de la munte era scutită de plata taxelor vamale, atât la vămile interne cât și la cele externe.

Ca pretutindenea în orânduirea feudală, în Moldova era obiceiul ca în mijlocul țării să fie instalate stațiuni vamale. Regiunile din nordul țării își schimbau produsele cu cele din sud. Din nord se aduceau vite, produse agricole, iar din sud pește și vin. Vămile de la hotarul țării percepeau taxe pentru produsele exportate și importate sau aflate în tranzit²¹.

Hrisovul de la 7 februarie 1736 conține dispoziții cu privire la scutirea de taxe vamale a mărfurilor populației de la munte. Ei erau scutiți de taxele vamale pentru vitele lor, indiferent dacă le vindeau în țară, sau le exportau²². Acest privilegiu era întărit prin hrisovul din 18 august 1747 și prin cel din 22 ianuarie 1762²³. Gheorghe Ioan Calimah n-a găsit că e necesară scutirea. În hrisoavele sale el a anulat scutirea de vamă „fiind la lucru de obște și cu dreptatea de a plăti toți“²⁴.

Câmpulungenii foloseau cel mai des vinul din ținutul Putnei, de obicei cel din Odobești. Pentru transportul lui se plătea în ținutul Putnei darea pârcălăbiei și ortul stărostesc²⁵. Cu hrisovul din 18 august 1747, Gheorghe Matei Ghica îi scutește pe câmpulungeni de ambele dări. După dispozițiile acestui hrisov, pârcălăbia și ortul stărostesc erau câte 15 bani pentru un vas de vin. La Troțuș se mai dădea „tultul“, adică taxe de 22,5 bani la vasul de vin²⁶. Cu hrisoavele de la 22 ianuarie 1762 și de la 28 iunie 1763 s-a înnoit scutirea. Dar deja taxele erau altele; tultul de la Troțuș era de 7,5 bani, iar ortul stărostesc și pârcălăbia de 13 bani pentru un vas²⁷.

În târgurile moldovenești se percepea o taxă zisă *mortasipia*, adică un fel de încasare publică, pe care o scornise Gheorghe Duca într-a treia domnie (1678 – 1683), pentru a-și mări veniturile²⁸. *Mortasipia* se încasa de către vornicii de târg, dar nu în folosul târgului, ci al vistieriei²⁹. Populația de la munte obținuse scutirea și la *mortasipia* pentru un șir de produse: cai, oi, vite, brânză, lână, sumane, brâie și catrințe. În hrisovul din 7 februarie 1736 se zice că ei să fie lăsați în pace și să fie scutiți de *mortasipia* pe temeiul obiceiului ce l-au avut³⁰. Gheorghe Ioan Calimah în hrisovul din 26 iunie 1763 a readus scutirea numai la jumătate, dispunând că atât cumpărătorii cât și vânzătorii să-și împartă plata *mortasipiei*³¹. În domnia a doua a acestui domn

s-au dat alte dispoziții. Hrisovul din 5 decembrie 1767 îi scutește pe locuitorii de la munte de mortasipia pentru produsele casnice, dar pentru vite scutirea s-a acordat numai pe jumătate.

În privința birului ce-l plătea populația de la munte există date precise. În hrisovul din 7 februarie 1736 se specifică mărimea plătită. Ei plăteau sferturile de goștină. La strânsul banilor nu se amestecau oamenii domnești ci numai vătămanii locului. Aceștia umblau prin toate „laturile și lătunoaiele“, strângând banii pe care-i predau vătămanilor din „Vatra satului“. Aceștia la rândul lor îi predau vornicilor³². Nu se menționează în acest hrisov nici numărul sferturilor, nici mărimea lor. În hrisovul lui Gheorghe Ghica din 16 ianuarie 1766, se relatează mai mult: se indică numărul și mărimea sferturilor – 8 sferturi pe an a câte 920 lei de sfert. În afară de aceasta vor mai da un sfert cu ocazia „poclonului boierașului“, adică a paștelor turcești când se dădeau sultanului și dregătorilor turci cadouri. Mai plăteau două sferturi pe data numirii domnului, așa-zisul „mucarer“. Pe vremea „ajutorinței“ se mai dădeau patru sferturi care „umblau“ în două luni pe an³³. Deci, conform datelor documentare, putem conchide că populația de la munte plătea în total 15 sferturi în cursul unui an. Mărimea goștinei, adică darea pentru oi, varia. Până în anul 1732 goștina era de doi lei pentru 15 oi. Dar fiind prea mare, a fost redusă în acest an la un leu pentru 10 oi³⁴. În hrisovul din 5 decembrie 1767 goștina era fixată la 10 bani oia³⁵, ceea ce dacă socotim leul ca o sută de bani, însemna același lucru. Dar afară de goștină se mai dădea și folăritul, adică darea de la brânză de burduf. Conform hrisovului din 22 ianuarie 1762, se dădeau, de la fiecare stână care avea până la 500 de oi, șase vedre de brânză³⁶.

Ne putem da ușor seama, că aceste două biruri – goștina și folăritul – sunt aproape identice. Goștina se lua pentru oi, iar folăritul pentru produsele lor. Percepute amândouă o dată însemna o povară grea pentru populația de la munte. Domnii moldoveni au luat în considerație acest fapt. Examinând atent hrisoavele, observăm că scutirea se făcea într-un an de unele dări, iar în alt an de altele. Pentru crâșme și mori se plăteau în Moldova dări zise crâșmării și morării. Aceste două biruri se plăteau pe vremea „ajutorinței“ și a mucarerului. Dar fiindcă la munte erau foarte puține mori, iar crâșmele aproape că lipseau, se pare că aceste biruri nu s-au încasat în acest ținut niciodată. Un document ne spune că în timpul alipirii Bucovinei la Austria, țăranii câmpulungeni au declarat că înaintașii lor și ei n-au plătit niciodată aceste biruri³⁷.

Pentru folosirea sării în Moldova se plătea solăritul. Într-un document eliberat la 24 aprilie 1751 de domnul Moldovei Constantin Racoviță se arată că populația ce locuiește în zona muntoasă e scutită și de acest bir. „Am dat poruncă cu această carte a domniei noastre să nu plătească solăritul după cum le-a fost obiceiul și cine se va împotrivi acestei cărți a domniei noastre, unul ca acela se va pedepsi“³⁸. Aceeași mențiune o găsim și în documentul eliberat la 23 noiembrie 1753 de Matei Ghica³⁹, iar mai apoi și în acela al lui Ioan Calimah din 29 martie 1760⁴⁰.

În Țara de Sus a Moldovei erau mai frecvente decât în alte ținuturi moldovenești cazurile când domnul țării dădea unele privilegii și scutiri chiar oamenilor simpli din popor. S-a păstrat un document de la Racoviță, din care aflăm că un oarecare Toader Goian din Ținutul Cernăuțiului, fiind „om de treabă, iar acum întâmplându-se de a venit la mai mare sărăcie și slăbiciune, fiind lipsit și de vederile ochilor, domnia mea l-am milostovit și l-am iertat de dăjdie“. Se poruncea totodată boierilor care „veți îmbla cu slujile domniei mele la mai sus numit ținut văzând cartea domniei mele, toți să aveți a da bună pace, întru nimica să nu-l supărați“⁴¹.

Documentele conțin scutiri și privilegii pentru preoții și bisericile din Țara de Sus. Astfel, printr-un document elaborat de Gheorghe Ghica la 18 octombrie 1747, slujitorii mănăstirii Putna sunt scutiți de 300 de stupi de deseatină, iar pentru 150 vedre cu vin – de vădrărit, urmând ca din vama domnească să ia anual câte 40 merțe de grâu și 20 merțe de secară, „așijderea să aibă a lua și câte 20 oca unt de lemn și câte 3 oca tămâie, 6 oca de ceară, 7 perechi de ciubote și 7 cojoace, însă când va fi vama dată în credință să se dea această milă din venitul domniei, iar când va fi vama în cumpăratură să se dea venitul vămășilor”⁴². La 15 octombrie 1754 Matei Ghica „pentru paza norodului și pentru politica domnie a noastră” acordă Mănăstirii Horecea, din ținutul Cernăuțului scutiri de deseatină pentru 100 de stupi de văcărit⁴³. Văzând starea rea a mănăstirilor, Constantin Racoviță Voievod, conferă Mănăstirii Solca unele ușurări la plata birului⁴⁴. Iar în 1768, printr-un document elaborat de Gheorghe Ioan Calimah, Mănăstirea Solca e scutită, pe întreaga perioadă de domnie a acestuia, de „150 de stupi de deseatină, 150 vedre vin de vădrărit, 2 oca unt de lemn și o litră de pământ, să aibă a lua pe toată luna din vamă cea mare domnească, pe tot anul în tot timpul domniei sale”⁴⁵.

Mari privilegii primește Mănăstirea Putna prin documentul de la 5 februarie 1759, elaborat de Ioan Teodor Voievod în care „50 de vite erau scutite de văcărit, 1000 oi de goștină, 800 vedre de vin – de vădrărit, 1000 stupi – de deseatină. Iar pentru vama vitelor ce-ar trece pe potecele de la târgul Siretului în sus cât ține parte ținutului Sucevii, cu potica Vicovilor, ce merge în Țara Ungurească și potica Berhometului, care merge în sus pe apa Siretului în Țara Leșească, ca Mănăstirea Putna să ia mortasipia și vama acelor vite ce trec de vânzare pe aceste locuri”⁴⁶. Un an mai târziu în iulie 1760, domnul țării Ioan Calimah întărește Mănăstirii Putna pe lângă privilegiile care le avea și un șir de moșii ca Tereblecea, Tomești, Carapciu, Cupca, Cuciur și Ropcea.

Toate aceste moșii „vor fi stăpânite de călugări care vor lua a 10-a parte din toate ce se vor lucra pe acele moșii”⁴⁷.

NOTE

1. Balan Teodor, *Din istoricul Câmpulungului moldovenesc*, Buc., 1960, p. 60.
2. Iorga Nicolae, *Studii și documente*, Buc., 1901 – 1913, vol. XI, p. 434.
3. *Ibidem*, p. 438.
4. Balan Teodor, *op. cit.*, p. 97.
5. Iorga Nicolae, *op. cit.*, p. 5.
6. Ștefanelli T.V., *Documente din vechiul ocol al Câmpulungului*, Buc., 1915, p. 89.
7. *Ibidem*, p. 149.
8. Balan Teodor, *op. cit.*, p. 100.
9. Ștefanelli T.V., *op. cit.*, p. 92 – 95.
10. Iorga Nicolae, *op. cit.*, p. 434.
11. Ștefanelli T.V., *op. cit.*, p. 43 – 44.
12. Balan Teodor, *op. cit.*, p. 299.
13. Ștefanelli T.V., *op. cit.*, p. 91.
14. *Ibidem*, p. 92 – 95.
15. Balan Teodor, *Documente bucovinene*, Cernăuți, 1939 – 1942, vol. V, p. 194.
16. *Ibidem*, vol. III, p. 110.
17. *Ibidem*, vol. IX, p. 79.
18. Iorga Nicolae, *op. cit.*, vol. X, p. 243.

19. *Ibidem*, vol. VI, p. 434.
20. Balan Teodor, *Din istoricul ...*, p. 113.
21. Iorga Nicolae, *op. cit.*, vol. XI, p. 434.
22. Ștefanelli T.V., *op. cit.*, p. 43 – 44.
23. Balan Teodor, *Noi documente câmpulungene*, Buc., 1929, p. 33 – 35.
24. Ștefanelli T.V., *op. cit.*, p. 93.
25. *Ibidem*, p. 44.
26. Balan Teodor, *Noi documente câmpulungene*, p. 33 – 35.
27. Costin Nicolae, *Letopisețul Țării Moldovei*, Buc. 1872, vol. II, p. 19.
28. Cantemir Dimitrie, *Descrierea Moldovei*, Chișinău, 1982, p. 87.
29. Iorga Nicolae, *op. cit.*, p. 434.
30. Ștefanelli T.V., *op.cit.*, p. 132.
31. Iorga Nicolae, *op. cit.*, p. 435.
32. Ștefanelli T.V., *op. cit.*, p. 82.
33. *Ibidem*, p. 90.
34. *Ibidem*, p. 94.
35. Balan Teodor, *Noi documente câmpulungene*, p. 34.
36. Balan Teodor, *Din istoricul ...*, p. 116 – 117.
37. Balan Teodor, *Documente bucovinene*, vol. V, p. 69.
38. *Ibidem*, p. 70.
39. *Ibidem*, p. 214.
40. *Ibidem*, p. 68.
41. *Ibidem*, p. 48 – 49.
42. *Ibidem*, p. 115 – 116.
43. *Ibidem*, p. 160 – 161.
44. *Ibidem*, p. 162.
45. *Ibidem*, p. 193 – 194.
46. *Ibidem*, p. 221.
47. *Ibidem*.

SUMMARY

Beginning with the consolidation of the Moldavian State, the rulers of the country granted several facilities to the population in the Upper Country, who lived mainly in the mountainous region. This was due to the non fertile soil in the respective region and the obligation to the sentry duty. There were two kinds of facilities: privileges, that is supplementary rights, and exemptions from certain obligations. The privileges referred to the right to keep the sheep on the boyars' and the free peasants' estates during winter time; the exemptions were of three kinds: A. from the home and foreign toll, B. from the market tax; C. from the country impost. These facilities had a certain tradition and were specified in official documents on which the present article has been elaborated.

EPISCOPUL DOSITEI HERESCU – UN OCROTITOR AL CONTINUITĂȚII ROMÂNEȘTI ÎN BUCOVINA ÎNSTRĂINATĂ

Mircea Lutic

Cernăuți

Prin viața și activitatea sa, desfășurate în împrejurări istorice dramatice, schimbătoare de destin, Dositei Herescu ocupă, între marii noștri prelați, un loc aparte. Anii arhiepiscopiei sale constituie, pe firul cronologiei, o etapă sau, figurativ, o punte de legătură între perioada de liberă și firească dezvoltare a etnicității românești

Dositei Herescu

în extremitatea nordică a Moldovei și cea de vitregii și adversități, care a început în acest ținut la 1774, o dată cu ruperea lui de la trupul Patriei și rebotezarea, într-o manieră escamotantă, de încălcare a celei mai elementare echități, cu numele străin și impropriu „Bucovina“. Mai e de spus că, în plan mai larg, calitatea sa de episcop „moldovean“, transformat ulterior în episcop „bucovinean“, a întreținut vie în epocă ideea de comuniune vitală între partea detrunchiată și întregul sângerând de pe urma detrunchierii, precum și adevărul de netăgăduit privind autohtonitatea și majoritatea românească în zona cotropită, confirmate elocvent și de statistica vremii.

Dedicat cu trup și suflet chemării sacerdotale și patriotice, el a stat în fruntea bisericii din acest mioritic colț de țară, bătut de toate furtunile istoriei, un răstimp de circa patruzeci de ani, adică o durată mai lungă decât oricare dintre ierarhii locului, păstorind trei decenii vechea eparhie a Rădăuților și încă aproape un deceniu – noua eparhie a Bucovinei, creată după ocupația habsburgică. În ultima etapă a apostolatului său biserica a

fost, de fapt, singura apărătoare a drepturilor poporului băștinaș și singura ocrotitoare a ființei naționale și a tradițiilor seculare de neam și de confesiune în fața nenumăratelor tentative de deznaționalizare și de convertire religioasă. Este, evident, o mare faptă a celui care a oblatuit-o cu seninătate și înțelepciune într-un moment de restriște, menținându-i statutul tradițional de instituție cu caracter oficial românesc. O faptă care, chiar dacă ar fi singulară, s-ar arăta suficientă pentru ca omul care a săvârșit-o să merite, în memoria posterității, un titlu de considerație și de recunoștință.

După o ipoteză a lui Ion Nistor, Dosoftei (Dositei) Herescu este originar din satul Herești, județul Baia, localitate de la care i se trage lămurit și numele de familie. Din păcate, nici unul din actele și documentele cunoscute, cu referințe la biografia sa, nu-i indică anul nașterii. Istoricul bucovinean Dimitrie Dan ne furnizează câteva informații prețioase privind spița neamului Herescu. Din ele aflăm că, prin obârșia sa, Dosoftei era fiu de boiernaș, adică de boier cu pământ mai puțin și, deci, cu o prestață mai mică în ierarhia țării. Părinții săi – tatăl Efrem și mama Elena – pierzându-și, pesemne, averea, au fost nevoiți mai târziu să se călugărească. Pe lângă Dosoftei, au mai avut doi feciori – Ilie și Toader – și o fiică, Elena, cu numele preluat de la maică-sa. Ambii frați au ocupat ulterior importante funcții de stat, Ilie fiind un timp mare medelnicer și staroste de Cernăuți, iar Toader – căpitan, apoi și el staroste de Cernăuți, ca și Ilie. Despre soarta Elenei nu avem nici o știință. Relativ la descendenți, se știe că un nepot de-al său, anume Ion Alboteanu-Socoleanu (1757-1844), a absolvit Școala normală din Cernăuți, după care a fost pedagog la Suceava, apoi la Iași, unde i-a dat lecții și lui Constantin Negruzzi.

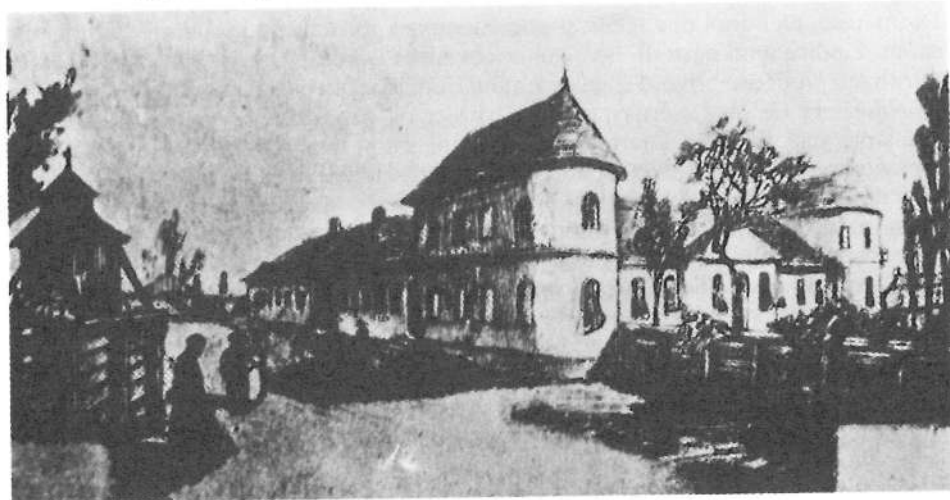
Cunoștințele elementare viitorul episcop le-a obținut, probabil, în familie, după obiceiul vremii, de la vreun dascăl ambulant, după care și-a continuat învățătura la Școala de pe lângă mănăstirea Putna. Vartolomei Măzăreanu, care i-a fost coleg de studii, notează undeva că acesta, împreună cu Gavriil Calimah, viitor mitropolit al Moldovei, a fost ucenic al prea sfințitului vlădică Antonie, „ce a murit în țara moschi-cească”. Iată cam tot nomenclatorul de date biografice de care dispunem.

Ceva mai bogate sunt relațiile cu privire la ascensiunea lui Dosoftei în ierarhia ecleziastică. Astfel, după ce se călugărește, între 1745-1748 îndeplinește funcția de egumen al mănăstirii Putna, perioadă în care aceasta a beneficiat de diverse donații din averea lui personală, iar el, la rândul său, a dobândit de la ea supranumele „Putneanul”. Impunându-se prin frumoase însușiri morale și organizatorice, în 1750 este ridicat la demnitatea de episcop de Rădăuți, hirotonirea făcându-se la 13 noiembrie de către mitropolitul Iacob de la Iași, asistat de episcopii Ioanichie al Romanului și Erotei al Hușilor. De menționat că, după vechime, episcopia de Rădăuți era cea mai „cu stagi” între eparhiile țării, iar după importanță se situa pe locul al doilea, prima fiind, tradițional, episcopia de Roman. La 1771 în episcopatul cârmuit de Dosoftei e încorporată și eparhia Hotinului, el intitulându-se, până în anul 1774, episcop al Rădăuților și Hotinului.

Meritele sale de oblatuitor destoinic al eparhiei încredințate au devenit cunoscute în curând și la Iași, la curtea domnească, drept care a și fost solicitat în două rânduri să ocupe scaunul de mitropolit, dar în ambele cazuri a refuzat cu modestie, nesocotindu-se îndestul de pregătit pentru această demnitate de vârf, pe atunci, a bisericii noastre.

Începând cu anul 1774, o dată cu schimbările politice de tristă pomină în soarta sa și a consăngenilor săi, viața și activitatea lui Dosoftei Herescu trece printr-un stadiu de adânci zbuciumări și dezamăgiri, judecate de biografil săi într-un chip foarte contradictoriu, lucru de altfel firesc, dacă se ține seama de caracterul de anormalitate al celor mai multe din evenimentele ce s-au petrecut imediat după cotropire și în care el s-a pomenit implicat într-un fel sau altul. O culme a tuturor acestora a fost, desigur, asasinarea mișelească a domnitorului Grigore Alexandru Ghica, care s-a opus cu dârzenie raptului teritorial săvârșit de Habsburgi.

La 12 octombrie 1777, fiind încă episcop al Rădăuților, participă în orașul Cernăuți (ales, între timp, drept capitală a Bucovinei) la festivitatea depunerii jurământului de credință față de Austria – o „ceremonie teatrală“, după expresia lui Nicolae Iorga, sau un „praznic al libertății românilor“, cum a numit-o Ion Grămadă, –

Vechea reședință episcopală din Cernăuți, construită în 1783.
Fotoreproducere de Vasile Băcu

la care au fost obligați să participe trimiși ai tuturor păturilor sociale din provincie, sub strictul control al armatei. La patru ani și ceva după acest eveniment, în decembrie 1781, reședința episcopală este mutată de la Rădăuți la Cernăuți, iar Dosoftei Herescu e numit episcop exempt al Bucovinei (adică scos din legăturile spirituale cu vreo mitropolie), instalarea săvârșindu-se în luna ianuarie a anului următor în prezența reprezentanților clerului și ai poporului, ca un act anticanonice de o strigătoare arbitraritate. Neavând însă aici nici reședință episcopală, nici biserică catedrală, e nevoit să se așeze în gazdă la fratele său Ilie, pe atunci staroste de Cernăuți. Administrația militară a luat măsuri de urgență pentru ridicarea unei reședințe episcopale, lucru care s-a făcut într-un termen record, de numai un an și jumătate, în iulie 1783 ea fiind pusă deja la dispoziția episcopului și a serviciilor eparhiale. Deoarece însă construcția s-a efectuat în grabă, cu mari încălcări, clădirea n-a ținut decât până la 1790, când s-a ruinat definitiv, pe terenul rămas liber edificându-se ulterior impunătorul palat al Reședinței Mitropolitane. În ceea ce privește biserica catedrală, apoi în locul ei a fost folosită mulți ani la rând o bisericuță de lemn, cu hramul Sfintei Treimi, ctitorită de însuși episcopul și de fratele său Ilie cu soția. În 1874 acest modest lăcaș

de cult a fost mutat la Clocucica, iar în vremea noastră, prin 1966, a fost transportat la Lvov, la Muzeul de artă populară, ca mostră de arhitectură ucraineană (sic!) din zona apuseană.

Fiind conștient de situația sa necanonică și nedorind să persevereze în încălcarea prescripțiilor sinodale, la 20 martie 1782 Dosoftei Herescu adresează curții imperiale un memoriu, în care solicită să i se confere demnitatea de mitropolit al Bucovinei, cu condiția ca unul din consilierii săi să fie numit episcop sufragan. Dar împăratul îi nesocotește doleanța și, prin patenta sa din 5 iulie 1783, trece eparhia bucovineană în dogmaticis et mere spiritualibus la mitropolia de la Karlowitz, iar pe el îl face episcop sufragan cu dreptul de a participa la ședințele sinodului sârbesc și la alegerea mitropolitului. Această acțiune samavolnică și uzurpatoare a avut urmări extrem de nefaste pentru biserica și etnicitatea românească din Bucovina mai ales după moartea lui Dosoftei, când s-a produs o „rupere de zăgazuri“ și puhoiul străinismului a potopit întregul ținut.

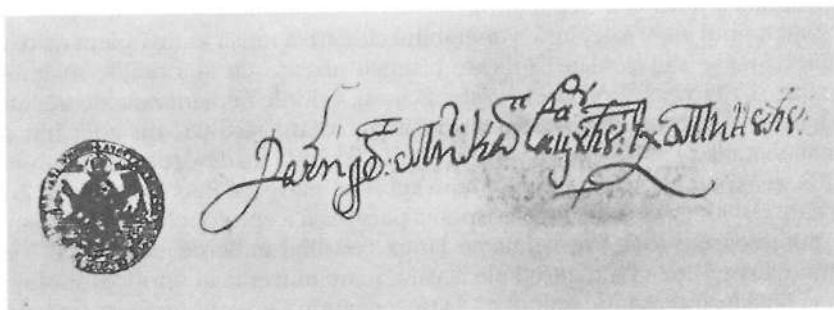
În timpul vieții sale, însă, venerabilul chiriarh a reușit să țină piept cu dârzenie loviturilor fâțișe sau voalate, aplicate bisericii noastre de autoritățile regimului de ocupație, să ocrotească odoarele ei strămoșești, valorile nepieritoare ale trecutului ei de slavă și cucernicie. O faptă creștinească cu larg răsunet, un adevărat act de demnitate națională, de echitate istorică și de izbândă a adevărului și rațiunii a fost, în 1783, reîntoarcerea moaștelor Sf. Ioan cel Nou, patronul Bucovinei, de la Zolkiew din Galiția la Suceava. E, de fapt, o ispravă personală a episcopului bucovinean, care, prin numeroasele sale intervenții pe lângă consiliul aulic de război din Viena, a obținut ca rămășițele pământești ale acestui mare mucenic al ortodoxismului românesc să fie aduse acasă (de reținut că, la trecerea prin Cernăuți, au fost așezate pentru câteva ore de închinare în biserica Sfintei Treimi) și depuse, la 25 septembrie 1783, în biserica Sf. Gheorghe din fosta cetate de scaun a lui Ștefan cel Mare. Cu acest prilej, Dosoftei a scris și o „biografie“ a sfântului, în care, pe de o parte, îi arată originea și martirajul întru credință, iar pe de alta, argumentează legitimitatea repatrierii osemintelor lui în Bucovina. Pentru a i se spori efectul scontat, lucrarea a fost tradusă în limba germană și trimisă la Viena împreună cu originalul.

Ultimii ani bătrânul episcop și i-a trăit, ca și întreaga sa viață lungă și frământată, într-o neostenită grijă pentru eparhioții săi, neadormit lângă candelă ortodoxismului și tot mai întristat de starea deplorabilă spre care se rostogoleau așezămintele religioase și naționale ale românilor bucovineni. Cea din urmă dorință a sa a fost ca în scaunul episcopal să-l urmeze Isaia Băloșescu, pe care l-a și recomandat cu căldură curții de la Viena. Dar și această voie a sa, ca și multe altele până atunci, a fost ignorată de suprema autoritate imperială, care i-a umplut astfel încă o dată sufletul de o mare amărăciune. A murit împovărat de ani și de suferințe trupești și morale în ziua de 2 februarie 1789 și a fost înmormântat în biserica Sf. Treimi din Cernăuți, înălțată de familia sa. Dar, după 85 de ani, la 9 noiembrie 1874, această bisericuță fiind mutată la Clocucica, rămășițele sale pământești au fost trecute mai întâi în biserica Sf. Paraschi-va, apoi, la 10 august 1875, împreună cu osemintele mitropolitului Teofil Bendella, – într-o gropniță provizorie din cimitirul de la Horecea, de unde la 7 iunie 1884 au fost ridicate și depuse în capela arhiepiscopală din același cimitir ...

Relevând, în continuare, strădania arhipăstorească a lui Dosoftei Herescu, vom constata că pătrarul de secol care a anticipat actul anexării la Austria – adică prima perioadă a activității sale – se impune printr-o suită de rodnice înfăptuiri pe plan social și cultural, la care el, ca ierarh, a participat cu nepreget și dăruire, dovadă stând

și nenumăratele prilejuri cu care Vartolomei Măzăreanu îl pomenește în această perioadă fie că pe frontispiciile, fie că în „predosloviile“ unor scrieri ale sale.

Într-un moment de incipiență în afirmarea națională, în deschiderea spre civilizația europeană, el s-a aflat în tabăra celor cu idei înnoitoare, orientați spre valorile iluministe, potrivnice obscurantismului și anacronismelor din epoca fanariotă. La sinodul de la Iași din 1 ianuarie 1752, prezidat de mitropolitul Iacob Putneanul, a sprijinit cu căldură autocefalia bisericii noastre și s-a pronunțat cu tărie împotriva intervențiilor străine în viața ecleziastică, precum și a instalării unor venetici în scaunul mitropolitan și în scaunele episcopale din Moldova, semnând, alături de alți chiriarhi, și hotărârea forului respectiv în această chestiune de importanță principială pentru destinele așezămintelor ortodoxe ale neamului. Manifestând un activism social de formațiune nouă, a participat la adunările țării din 1756, care au desființat văcăritul și, parțial, vădrăritul, a fost membru al mai multor comisii de hotărnicire a

Semnătura autografă a episcopului Dositei Herescu și
pecetea episcopiei de Rădăuți.
Fotoreproducere de Vasile Băcu.

moșiilor și de aplanare a unor litigii funciare, a deschis școli, a zidit, a reînnoit și a târnosit lăcașe de cult, a dăruit cărți și a sfințit antimise pentru biserici etc., etc.

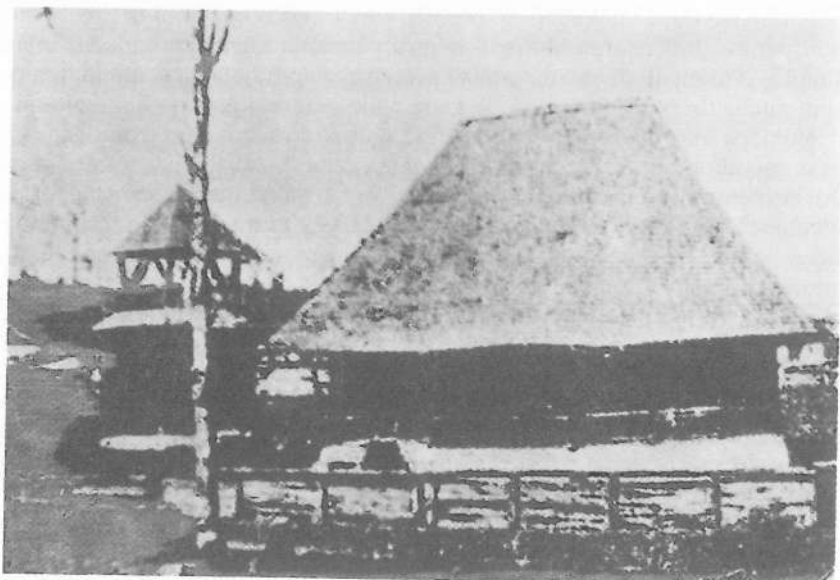
Această etapă a chiriarchiei sale este bogată în importante schimbări, ce au atins domeniile primordiale ale etosului din această parte a țării. Ca episcop, a sprijinit eforturile de propășire a învățământului și culturii, depuse de iluștrii bărbați ai timpului Iacob Putneanul și Vartolomei Măzăreanu, care au reorganizat pe principii moderne activitatea vechii Școli domnești de la Putna, transformând-o într-o instituție academică cu prestigiu de epocă în tot sud-estul Europei, într-o promoție a iluminismului nostru național, pe drept cuvânt numită de istoricul Simeon Reli „Blajul ortodoxiei române“. Tot cu susținerea sa, aceștia au dat un imbold de reanimare tradiționalei mișcări de traducere și copiere a cărților bisericești, au lărgit spațiul de cuprindere al școlii, imprimându-i un caracter mai pragmatic și plasând-o pe temeuri naționale și patriotice. În acest sens, un rol de necontestat l-a avut hrisovul domnitorului Grigore Alexandru Ghica din 1766, care a însemnat, de fapt, o nouă așezare a școlii în Moldova, punând bazele învățământului laic în toată țara (deci, și în partea ei de sus) și semnificând o măsură de ținută europeană, ce a precedat reforma din Transilvania de la 1774 și cea din Țara Românească de la 1776.

Pe lângă cei doi mari oameni ai culturii menționați mai sus, în perioada rădăuțeană a activității lui Dositei Herescu s-a afirmat prin osârdia sa ca stareț, la

mănăstirea Dragomirna, cunoscutul ctitor de așezăminte călugărești Paisie Velicicovski, care, strămutându-se mai târziu în Moldova, a reorganizat viața monahală pe noi temelii, în spiritul hisichasmului, impunându-se ca cel din urmă inițiator al unei mișcări de anvergură în biserica noastră, ca teoretician de marcă al monahismului ortodox și animator al unei celebre școli naționale de traducători și copiști.

Ca un fapt de interes neordinar pentru perioada amintită se mai cuvine să menționăm înființarea, în 1770, la Sadăgura, pe timpul ocupației rusești, a unei monetării, care a bătut un mare număr de bani de aramă cu stema reunită a Moldovei și Munteniei, ceea ce atestă explicit că sentimentul de românitățe și de unitate era aici la fel de viu, ca și pretutindeni în spațiul populat de bravii urmași ai daco-romanilor.

Lucrul cel mai important este însă că, la această etapă, s-a pus începutul unui proces de redimensionare culturală multiplană, care urmărea extinderea ariei de

Biserica Sf. Treime din Cernăuți, care pe vremea lui Dosoftei Herescu a servit drept biserică catedrală.

Fotoreproducere de Vasile Băcu.

aplicare a limbii române, distanțarea de vechile tradiții scolastice și renovarea metodelor de predare în școlile de toate gradele, într-un cuvânt, o resurrecție spirituală cu orientare spre modernitate.

Acestea erau perspectivele firești ale istoriei. Dar, prin voința marilor puteri, care veacuri la rând ne-au răscolit fruntariile și destinele după placul lor, evoluția lucrurilor în acest colț de țară avea să urmeze o cu totul altă cale. În toamna anului 1774 armatele austriece, cu aprobarea Rusiei și Turciei, smulg de la sânul Moldovei cea mai frumoasă parte a ei, din nord, încorporând-o, prin dreptul forței, în Imperiul Habsburgilor cu supranumele „Bucovina“, care, prinzând, s-a menținut, peste secole, până în zilele noastre. O viață națională demnă, marcată de însemnele libertății de voință și de afirmare, este întreruptă brusc, apoi orientată pe un făgaș străin și ostil,

o comoară de tradiții inestimabile e pusă la index. Mulți băștinași (boieri, slujitori ai cultului, târgoveți și oameni de rând), deveniți prin ocupare „bucovineni“, nu rezistă și se retrag peste „cordun“, în ținuturile necălcate de tăpile năvălitorilor. Exodul acesta va avea ulterior efecte național-politice și social-economice foarte grave, fără putință de recuperare. Dar, la ora aceea de mari decepții, numai unii au fost în stare să prevadă tragicele urmări ale exodului. Au sesizat aceasta doar familiile de boieri Balș și Hurmuzachi și o parte din neamurile de mazili și răzeși, ca Flondor, Grigorcea, Zotta, Vasilco și alții. Spre cinstea sa, printre puținii care au înțeles eroarea momentului a fost și episcopul de Rădăuți Dositei Herescu, care controla atunci, în plan ecleziastic, cea mai mare parte din teritoriul cucerit de trupele străine.

Conștient de faptul că, în aceste condiții grele, când noua administrație manifesta o mare lealitate în promisiuni, dar o și mai mare ostilitate în fapte, singura redută a românismului în Bucovina rămânea biserica, el, sprijinit de neînsemnatele forțe naționale rămase după „băjeniile“ foarte masive, a depus strădania neprecupețite și fără egal pentru prosperarea bisericii, pentru păstrarea identității etnice și întărirea conștiinței și demnității de neam, pentru propășirea spiritualității și înmulțirea patrimoniului rămas drept moștenire de la generațiile anterioare. Atribuțiile sale nu mai țineau acum, ca înainte vreme, doar de sfera duhovnicească, ci se extindeau asupra tuturor domeniilor naționale, cuprinzând viața politică, socială, economică și culturală. În împrejurările unui regim de război, într-o permanentă stare de urgență, supravegheată de autoritățile militare și de armată, el s-a împotrivit din răspuțeri unor hotărâri și acțiuni ce atingeau în elementul ei de esență dănuirea noastră pe aceste meleaguri (o arată nenumăratele memorii, petiții și proteste energice, trimise la Viena), dar, ca fruntaș național cu dreaptă măsură, înzestrat cu aptitudini diplomatice, a știut și să meargă la compromisuri și să facă cedări dictate de situație. A respins însă cu toată ființa sa vânzarea de neam, a disprețuit delatiunea și flateria.

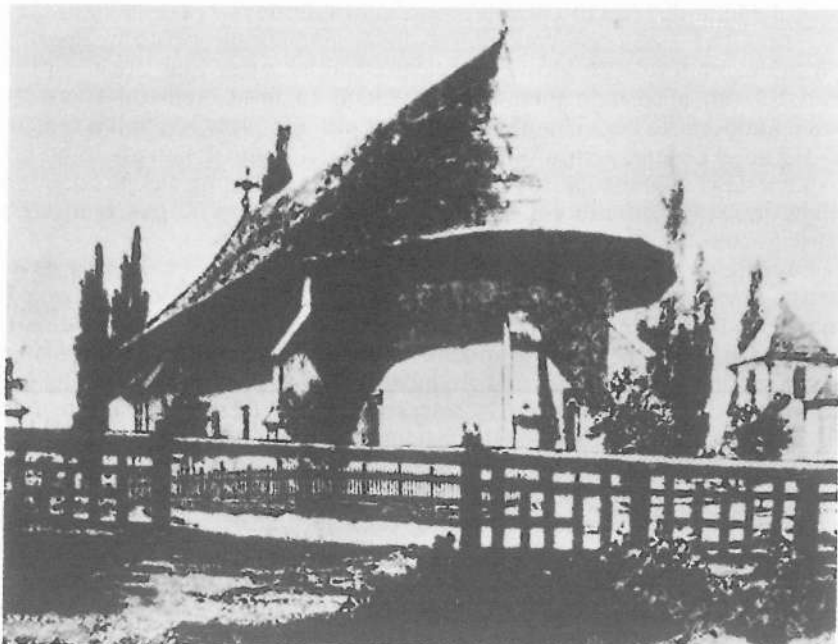
În pofida măsurilor distructive luate de noua administrație contra ortodoxismului din ținutul ocupat, cea mai gravă și mai discreționară fiind ruperea legăturilor canonice cu biserica-mamă, Dositei Herescu, cu sprijinul preoțimii și al credincioșilor, a reușit să păstreze în timpul păstoriei sale caracterul istoric național românesc al bisericii bucovinene, originea și integritatea ei ancestrală, odoarele și monumentele ei fără de preț. Consimțind, sub presiuni, ca eparhia Rădăuților, cea mai veche din Țara Moldovei, să-și schimbe denuminația și să fie trecută la Cernăuți, ca episcopie a ținutului declarat drept unitate teritorială a Imperiului habsburgic, el a ostenit în calitatea sa de chiriarh al noii dioceze întru folosul poporului băștinaș și al instituțiilor lui confesionale.

Nu fără contribuția sa, Bucovinei, ca provincie curat ortodoxă în momentul anexării, i s-a asigurat, cel puțin la început, un statu quo și în sfera religiei. Ortodoxismul a fost recunoscut de stat, bucurându-se în exercitarea funcțiilor sale de libertate și publicitate. Or, asemenea priorități le aveau pe atunci în Austria doar confesionalii catolici, ceilalți, cu excepția ortodocșilor, profitând, prin patenta de toleranță din 1781, doar de liberul exercițiu al cultului, fără dreptul de publicitate.

Deși, după mai multe încercări de contracarare, făcute din partea sa, a fost obligat până la urmă să accepte apartenența eparhiei bucovinene la mitropolia din Karlowitz, Dositei s-a menținut totuși, ca episcop, pe poziții dârze și în continuare. El a reușit să păstreze o anume autonomie față de puterea de stat, să respingă cu vehemență – amenințând chiar cu demisia și retragerea la mănăstire – orice tutelă oficială a „coauditorilor sârbi“ trimiși de mitropolie (ulterior cu aceeași vehemență a

protestat și împotriva sodomului de preoți uniți din Galiția, avertizând autoritățile despre o posibilă răzvrătire a poporului), a avut o atitudine realistă în chestiunea secularizării averilor ecleziastice și în cea a reducerii numărului de mănăstiri și de cadre clericale.

Un eveniment de seamă al vremii sale, cu repercusiuni favorabile și de lungă durată pentru ortodoxia bucovineană, a fost adoptarea, în 1786, a „Regulamentului de administrare bisericească”, prin care s-a stabilit ordinea de numire a episcopului și s-a creat Fondul bisericesc al diecezei, s-a instituit consistoriul și s-a reglementat activitatea protopopiatelor și egumenatelor, s-a organizat serviciul stării civile pe lângă parohii și s-au fixat schema și sistemul de plată pentru nomenclatura cultică,

Vechea biserică episcopală din Rădăuți.
Fotoreproducere de Vasile Bâcu.

s-a determinat rețeaua școlară etc. De o importanță principală a fost declararea limbii române ca limbă oficială a eparhiei, precum și a oficiului religios din cadrul ei. Fondul bisericesc, constituit din donațiile strămoșești, făcute de voievozi, boieri și mari demnitari ecleziastici ai Moldovei, a asigurat mijloacele materiale necesare pentru susținerea învățământului și a vieții spirituale naționale în ansamblu, dar mai ales pentru instruirea și dotarea clerului local, care ulterior s-a impus prin cultură și bunăstare în întreaga lume ortodoxă. Apreciind „Regulamentul ...” și efectele lui în perspectiva timpului, istoricii de mai târziu l-au considerat drept o constituție a ortodoxiei din ținut, o adevărată magna carta a diecezei bucovinene, un fundament legal și oficial de care ea s-a ținut până la Marea Unire din 1918.

Conclucrând într-un plan politic mai extins, cu forțele naționale ale epocii, în special cu boierul Vasile Balș, sprijinitorul său cel mai fervent (o personalitate proeminentă, prieten cu Ienăchiță Văcărescu și Ioan Budai-Deleanu, pe care l-a

chemat în Bucovina, angajându-l în munca de culturalizare, un adept al iluminismului și reformismului), Dosoftei Herescu a insistat prin cele mai diverse mijloace să se respecte condiția de teritoriu tradițional moldovenesc al Bucovinei (așa-numitul statu quo), căutând, astfel, să ocrotească postulatele indigene și dreptul populației de a-și alege ea singură statutul politic, economic, social și cultural și să prevină alipirea ținutului la alte unități administrative, străine ca obârșie și consuetudine istorică. În primăvara anului 1780, în timpul Congresului de la Viena, ce avea sarcina de a stabili viitoarea întocmire a districtului bucovinean, se organizează la Cernăuți un „sfat“ al credincioșilor, care adoptă o serie de revendicări vitale (cea mai importantă fiind cerința de a i se acorda teritoriului anexat dreptul la autonomie), incluse mai apoi în cunoscutul „Memoriu“ ce a fost înaintat consiliului aulic de război de la Viena. Această adunare populară este cunoscută ca cea dintâi manifestație politică a localnicilor după înstrăinarea lor de Moldova, iar organizatorii ei, episcopul Dositei și boierul Vasile Balș, s-au afirmat în memoria posterității ca niște eminente precursori ai doctrinei autonomiste bucovinene. De fapt, tot prin eforturile lor, limba română, ca „limbă a țării“, a obținut pentru început, în uzul local, o situație aparte, fiind obligatorie, alături de cea germană, chiar și pentru funcționarii numiți aici de administrația imperială, întrucât în primii ani de ocupație actele oficiale au fost bilingve. Cam același statut avea limba română și în școală.

Cu toate că învățământul austriac era pătruns de vădite tendințe de deznaționalizare (o dovadă este și sistemul utracvist, ca formă camuflată de uzurpare a școlii naționale), inițial provinciile imperiului s-au bucurat în acest domeniu de oarecare înțelegere. Așa a fost o vreme și în Bucovina. Unele schimbări pozitive au atins activitatea școlii în multiplele ei aspecte, începând de la diversificarea rețelei școlilor și sporirea numărului lor (până în 1792 aici au existat 32 de școli de diferite tipuri) și terminând cu perfecționarea manualelor și introducerea adevăraților de studii. Prin silințele episcopului bucovinean, vechile școli moldovenești (șase la număr), închise imediat după anexare, au fost redeschise, funcționând cu succes până la includerea ținutului în sistemul administrativ al Galiției. După recensământul școlar întreprins de generalul Enzenberg, se încearcă o animare a învățământului, se legiferează obligativitatea lui în limitele ciclului primar. Se accentuează caracterul utilitarist-practic al școlii, care, după convingerea lui Dosoftei, „trebuie să informeze tineretul cu fundamentele trebuitoare vieții“. Se deschid o serie de școli, printre care două normale – una la Cernăuți și alta la Suceava. După ce se încearcă, dar fără succes, înființarea unei modeste școli de catihetă la Horecea, apoi la Rădăuți, în 1786 se creează Școala clericală de la mănăstirea Sf. Ilie de lângă Suceava, mutată peste doi ani de studii la Cernăuți.

Contingentul necesar de cadre didactice este asigurat din rezervele locale, dar mai ales prin aducerea unor învățători din Transilvania, aceștia cunoscând ambele limbi de circulație oficială în zonă. Astfel, la Cernăuți și Suceava sosesc Anton de Marki, Leon Nicolaievici, Iosif Pop, Leopold Balint, Constantin Herceag și alții, unii dintre ei încadrându-se organic în viața pedagogică și lăsând urme de neșters în istoria învățământului din provincie.

Evident că învierea învățământului reclama și o pregătire de cărți pentru necesitățile dascălilor și elevilor. Astfel, sub supravegherea consistoriului și a lui Vasile Balș personal, se editează o serie de manuale în limba maternă sau bilingve, româno-germane, fie că alcătuite pe bază de material original, fie că traduse ori adaptate, un loc aparte ocupându-l „Bucvarul“ lui Iacob Putneanu (publicat în 1775 și reeditat la Viena în 1781) – primul abecedar care s-a tipărit și s-a răspândit în toate teritoriile românești. Se intensifică și transportul de scrieri didactice. Pentru a se vedea

roadele acestei munci, notăm că, prin conlucrarea unor pedagogi și cărturari locali, între 1783-1792 s-au elaborat 16 manuale didactice, iar într-un singur an, 1785, numai din capitala imperiului au fost aduse 4275 exemplare de literatură diversă pentru școli.

Atmosfera culturală s-a menținut prin realizarea de manuscrise la mănăstiri și s-a extins prin publicarea de cărți și calendare și înghețarea de biblioteci după exemplul celei de la mănăstirea Putna, remarcată în întreg spațiul românesc. Apar astfel (în 1781, 1784 și 1788) trei manuscrise ale celebrului roman popular „Alexandria“ și unul (1785) al romanului popular „Ierotocritul“, acesta din urmă fiind cel mai vechi manuscris cunoscut pe această temă. În anul 1787 se realizează la Pătrăuți, pe Suceava așa-numitul „Codice pătrăuțean“. Concomitent se traduc și alte opere artistice, lucrări de logică, retorică, etică și istorie, coduri de legi, rescripte și pravile. Pentru Bucovina transpunerea literaturii juridice în românește au făcut-o, în fond, două persoane – I. Budai-Deleanu și sasul G. Oechsner.

Pe la 1784 circula un calendar românesc tipărit la Viena pe cheltuielile ortodocșilor români din imperiu, dar cenzurat de mitropolia din Karlowitz. Așa stând lucrurile, bucovinenii nu prea doreau să-l aibă în casele lor, preferând calendarele apărute în Moldova, după care se făceau și copii. Astfel, între 1785–1789 dascălul Matei Marcovici din Mihalcea copie „Calendarul pe 112 ani“ al protopopului Mihail Strelbițchi. Tradiției bucovinene de editare a calendarelor avea să i se pună începutul ceva mai târziu, mai precis, în pragul secolului următor.

Un important factor de comunicare culturală este circulația în spațiul bucovinean a cărților editate în Moldova, Muntenia și Transilvania, precum și în afara teritoriilor românești. În localitățile bucovinene au fost răspândite sute de titluri, în particular manuale laice și religioase, precum și îndreptare practice, ca „Manual de aritmetică“, „Carte de citire“, „Catehismul“ și „Carte de răfuielei“ (editate la Viena în 1774), „Aritmetică sau socoteală pentru trebuințele pruncilor români neuniți“ și „Economia stupilor“ (Viena, 1785), „Bucoavnă pentru deprinderea pruncilor cu cetania“ (Blaj, 1777), „Bucvariul pentru pruncii cei românești care se află în Craia Ungurească și hotarele ei împreunate“ (Viena, 1777 și 1781), „Manual pentru directori și învățători“, în două părți (Viena, 1785-1786), „Scurtă învățătură părinților duhovnicești“ (Viena, 1789) etc.

În 1777, la îndemnul guvernatorului militar Gabriel Spleny, vin din Transilvania în Bucovina, cu intenția să creeze o „tiparniță“, tipografiilor Michael Fernallet și Martin Leugeyl, care cunoșteau și limba română. Din păcate, încercarea lor a eșuat, motivele eșecului rămânând necunoscute. Dar în același an își încep activitatea tipografică la Lvov frații Iosif și Ioan Piller, transilvăneni de origine, care scot și difuzează în Bucovina, cu text româno-german, nenumărate foi volante, patente imperiale, ordonanțe, circulare și instrucțiuni ale guvernului, izvoade de biruri și altele, menite pentru populația autohtonă. Tot atunci s-au creat tipografiile românești de la Viena și Buda, care au editat cărți pentru întreaga națiune română. Cât privește Bucovina, aici activitatea tipografică se va relua (or, la Rădăuți au existat tipografii încă în prima jumătate a secolului), abia în 1799 prin întemeierea de către Petru Eckhardt a unei tipografii cu statut particular la Cernăuți.

Remarcabil pentru vremea aceea a fost fenomenul de transculturație, tratat pentru întâia oară relativ la spațiul bucovinean de către Mihai Iacobescu în primul volum al lucrării sale „Din istoria Bucovinei“ (București, Editura Academiei Române, 1993). E vorba de menținerea comuniunii cu celelalte componente ale străvechiului

spațiu de viață daco-romană, ca „un element de permanență, ce a asigurat o sincronizare și uniformizare a preocupărilor și idealurilor spirituale ale bucovinenilor cu cele ale întregului organism etnic românesc“, dar mai ales ca un factor stimulatив pentru ei în apărarea, revigorarea și afirmarea ființei naționale ...

Figură reprezentativă a vremii sale, Dosoftei Herescu a fost un arhipăstor duhovnicesc de o integritate neaoșă, un înțelept cu judecată răzeșească, un diplomat de tradiție populară, izvorâtă din vechi temeuri indigene, un cărmaci înzestrat cu o blajinitate de patriarh biblic, dar și cu o tărie de arcaș din vremurile voievodale, călit în încrâncenate confruntări cu stihiiile vrăjmașe neamului, în sfârșit, un om al osârdiei neafișate, cu un principiu de viață memorabil: „Cu adevărat că fiștecărei fapte bune nu-i trebuiește nici un fel de laudă, căci ea singură de sine își este slavă și laudă ...“.

„În fața istoriei nepărtinitoare – scria Ion Nistor, care i-a cunoscut și i-a studiat activitatea mai bine decât oricine altul, – acest modest episcop moldovean, fără cine știe ce cultură teologică, apare cu adevărat ca cel mai mare și mai merituos arhipăstor al bisericii bucovinene“. E o apreciere înaltă și pe deplin meritată.

BIBLIOGRAFIE

Aron Pumnul. *Privire repede peste două sute șasezeci și șapte din proprietățile așa-numite moșiile mănăstirești, din care s-a format mărutul Fond religios al Bisericii dreptcredincioase răsăritene din Bucovina, făcută după adevăruri autentice sau urice*, Cernăuți, Tipografia și Editura Rudolf Eckhardt, 1865, p. 18, 33, 79; Samuil Morariu-Andrievici. *Despre Fondul religios gr.=or. în Bucovina, în Calendarul redigat de Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina*, Cernăuți, Editura Societății – Tipografia Rudolf Eckhardt, 1873; Constantin Morariu. *Kulturbistorische und ethnografische Skizzen über die Rumänen der Bucovina*, Wien, Druck von J. B. Wallishausser, 1888, p. 26-33, 42-63; Ion G. Sbiera. *Mișcări literare la românii din Bucovina*, Oradia-Mare, Tiparul la Otto Hugel, 1890, p. 4-5; D. Onciul. *Acte cu privire la instalarea episcopului Dosoftei în Cernăuți la 30 ianuarie 1782, în Candela*, Cernăuți, IX, 1890, p. 148 și urm.; Franz Adolf Wickenhauser. *Geschichte des Bistums Radautz un des Kloster Gross-Skit, Czernowitz*, 1890, p. 43-123; Isidor de Onciul. *Fondul religios gr.=or. al Bucovinei. Substratul, formarea, dezvoltarea și starea lui de față*, Cernăuți, Tipografia Concesionată „Arch. Silvestru Morariu-Andrievici“, 1891, p. 6-8, 75-138; Iraclie Porumbescu. *Tarifa stolei din anul 1786 în eparhia ortodox-orientală a Bucovinei*, Cernăuți, Tipografia Concesionată „Arch. Silvestru Morariu-Andrievici“, 1892; Eugen Neșciuc. *Istoricul bisericii ortodoxe orientale din Bucovina (1775-1893)*, Cernăuți, Tipografia Concesionată „Arch. Silvestru Morariu-Andrievici“, 1893, p. 9-11; Eugenie Vorobchievici. *Privire scurtă istorico-statistică asupra arhidiecesei ortodoxe-orientale a Bucovinei și Dalmației*, Cernăuți, Tipografia Concesionată „Arch. Silvestru Morariu-Andrievici – Editura Societății Doamnelor Române din Bucovina, 1893, p. 8-11; Constantin Morariu. *Ceva din istoria românilor bucovineni, în Deșteptarea*, Cernăuți, an. I, nr. 1, 1/13 ianuarie 1893, p. 2-4 și urm.; Vasile Balș. *Beschreibung der Bukowina und deren inneren Verhältnisse, în Jabruch des Bukowiner Landesmuseums*, Czernowitz, Conc. Typo- u Lithogr. des Erzb. Silvestru Morariu-Andrievici, 1895, p. 103-112; F. Zieglaür. *Geschichtliche Bilder aus der Bukowina zur Zeit der österreichischen Militär-Verwaltung*, bd. I-XII, Czernowitz, Czernowitzer Buchdruckerei-Gesellschaft, 1895-1908; Fr. R. Kaindl. *Kaiser Iosef II in seinem Verhältnis zur Bukowina, în Jabruch des Bukowiner Landesmuseums*, Czernowitz, Conc. Typo- u Lithogr. des Erzb. Silvestru Morariu-Andrievici, 1896, p. 11 și urm.; F. Zieglaür. *St. Johannes Novi von Suczawa, în Bukowiner Narchrichten Kalender für das Jahr 1897*, Czernowitz, Czernowitzer Buchdruckerei-Gesellschaft, 1896, p. 88-98; St. Smal-Stoțki. *Bukovinska Rus. Kulturnoistoričinii obrazok*, Cernivți, Drukarnia Tovaristva „Ruska Rada“, 1897.

p. 64-71; *Schematismus der Bukowinaer gr.-or. Archiepiscopal-Diöcese für das Jahr 1899*, Cernăuz (Cernowiz), Im Verlage des gr.-or. erzbischöflichen Consistoriums, p. 14-15; Leonida Bodnărescu. *Scriverile lui Iraclie Porumbescu*, Cernăuți, Societatea Tipografică Bucovineană, 1898, p. 185-190; *Die österreichisch – ungarische Monarchie in Wort und Bild*, bd. X. *Bukowina*, Wien, 1899, p. 127-137, 155-160; *Enciclopedia română*, Sibiu, Editura și Tipografia W. Krafft, 1900, tom. II, p. 687; Nestor Vorobchievici. *Schițe istorice asupra unor evenimente marcante relativ la organizarea și dezvoltarea bisericii ortodox-orientale sub împărăția Austriei*, Cernăuți, Tipografia Universitară î. r. a lui R. Eckhardt, 1900, p. 8-10, 19-20, 33-43; Teodor Novac. *Dosoftei Herescu. Viața și activitatea sa ca episcop (1750-1789)*, București, 1901; Eusebie Popovici. *Istoria bisericească*, București, 1901, vol. II, p. 483 și urm.; Dimitrie Dan. *Din scrierile lui ...*, Cernăuți, Societatea Tipografică Bucovineană, 1902, p. 21-31; Nico Cotlarciuc. *Ceva despre reforma patronatului bisericii din Bucovina*, Cernăuți, Societatea Tipografică Bucovineană, 1904, p. 4; Dimitrie Dan. *Mănăstirea și comuna Putna*, București, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, 1905 p. 120, 124; Miron Korduba. *Illustrovana istoria Bukovinî*, Cernivți, Drukarnia Tovarîstva „Ruskoi Radî”, 1906, p. 65; N. Iorga. *Istoria bisericii române*, Vălenii de Munte, 1908, vol. I, p. 89, 160; vol. II, p. 173-179; Ion Grămadă. *Jurământul Bucovinei la 1777*, în *Calendarul poporului bucovinean pe anul ordinar 1909*, an. XXII, Cernăuți, Societatea Tipografică Bucovineană, 1908, p. 78-91; N. Iorga. *Biserica din Bucovina anexată la Austria și noul guvern străin*, în *Junimea literară*, Cernăuți, an. VI, nr. I, ianuarie 1909, p. 5-7; Ion Grămadă. *Aducerea moaștelor Sf. Ioan cel Nou de la Jolkiew la Suceava în 1783*, în *Junimea literară*, an. VI, nr. 6, iunie 1909, p. 112-113; Dimitrie Dan. *Cronica episcopiei de Rădăuți. Cu apendice de documente slavone originale și traduse și mai multe ilustrațiuni*, Viena, Tipografia î. r. a Curtîi și Statului, 1912, p. 114-127, 135; T. V. Ștefanelli. *Chestiunea bisericească în Bucovina*, București, Atelierele Grafice SOCEC și comp. – Societate Anonimă, 1912, p. 6-13; *Gazeta mazărilor și răzeșilor bucovineni*, an. II, nr. 12, 8 decembrie 1912, p. 182-184 și nr. 13, 4 ianuarie 1913, p. 200-202; Gr. A. Voznesenski. *Pravoslavnîie slaviane v Austro-Vengrii*, Saint-Petersbourg, Saintpetersbourgskoie Slavianskoie Blagotvoritelnoie Obșcestvo, 1913, p. 67; Lazăr Gherman. *Problema istorică a bisericii din Bucovina*, București, Tipografia Profesională Dimitrie C. Ionescu, 1914, p. 8-11, 29; Ion Nistor. *Istoria bisericii din Bucovina și a rostului ei național-cultural în viața românilor bucovineni*, București, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, 1916, p. 1-33; Alexie Voiutski. *Der Bukowinaer ort. or. Regionsfond dessen Entstehung und Verwaltung*, Czernowitz, Druck von Hornik-Birnbaum, 1919, p. 8-31; I. Nistor. *Istoria Fondului bisericesc din Bucovina*. Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei”, 1921, p. 20-25; Dimitrie Dan. *Mănăstirea Sucevița*, București, 1923, p. 19; Ipolit Vorobchievici. *Istoria Sf. Mănăstiri Dragomirna*, Cernăuți-Suceava, Tipografia Modernă, 1925, p. 12; Dimitrie Dan. *Rolul preoțimii bucovinene în menținerea românismului de la robirea (1775) la dezrobirea Bucovinei (1918)*. Un adaos la istoria bisericii române, Cernăuți, Tipografia „Mitropolitul Silvestru”, 1925, p. 5-9; Simeon Reli. *Din Bucovina vremurilor grele. Schițe istorice*, Cernăuți, Editura Librăriei „La marca țării”, 1925, p. 9-11; Constantin Loghin. *Istoria literaturii române din Bucovina (1775-1918)*. În legătură cu evoluția culturală și politică, Cernăuți, Tipografia „Mitropolitul Silvestru”, 1926, p. 1-2, 4, 7-8, 12-17; Dimitrie Dan. *Episcopia Rădăuțiului, mitropolia și mănăstirile Bucovinei*. *Schiță istorică*, Cernăuți, Tipografia „Mitropolitul Silvestru”, 1925, p. 19; Aurel Morariu. *Problema Fondului bisericesc ortodox român al Bucovinei*, Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei”, 1928, p. 5-6; Valerian Șesan. *Zece ani de la Unirea Bucovinei cu Patria-Mamă pe terenul bisericesc*, în vol. *Zece ani de la Unirea Bucovinei (1918-1928)*, Cernăuți, Tiparul „Glasul Bucovinei”, 1928, p. 82-86; *Enciclopedia română*, Cluj, Imprimeria „Minerva”, 1929, p. 291, 797; Simeon Reli. *Bucovineni celebri în ierarhia Moldovei (1777-1850)*, Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei”, 1930, p. 8-10; Simeon Reli. *Din viața religioasă și bisericească a Sucevei în secolele XVII-XIX*, Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei”, 1931, p. 22-25; Al. Bocănețu. *Istoria orașului Cernăuți pe timpul Moldovei*, ed. a II-a, Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei”, 1933, p. 41, 73-74; Simeon Reli. *Reședința Mitropolitană din Cernăuți și meșterul ei Iosif Hlávka*. *Istoria*

grandiosului palat reprezentativ al bisericii ortodoxe române din Bucovina, Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei” 1933, p. 9; Simeon Reli. *Alaiul militar la repatrierea moaștelor Sf. Mare Mucenic Ioan cel Nou din Galiția la Suceava în anul 1783. După documente inedite*, Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei” 1937, p. 5-11; *Enciclopedia României*, București, Imprimeria Națională, 1938, vol. I, p. 795-797; Dimitrie Onciulescu. *O încercare de catolicizare a Bucovinei. Cu anexe documentare*, Cernăuți, Tiparul „Glasul Bucovinei”, 1939, p. 10-86; *Credința*, Cernăuți, an. X, nr. 8, 1 mai 1939, p. 101; Al. Procopovici. *Luptele naționale din celălalt veac. Bucovina care a fost și care va să fie*, Sibiu, Tipografia „Dacia Traiană”, 1942, p. 6-8; Simeon Reli. *Istoria vieții bisericești a românilor*, Cernăuți, Tipografia „Mitropolitul Silvestru”, 1942, p. 290-291; Tit Simedrea. *Catastivul de hirotonii al episcopiei Rădăuțiului pe anii 1757-1782*, Cernăuți, Tipografia Mitropoliei Bucovinei, 1943; D. Kvitkovski, G. Brândzan, A. Jukovski. *Bukovina, ii minule i suciasne*, Paris-Philadelphia-Detroit, Vidavniŭtvo „Zelena Bukovina”, 1956, p. 213, 727-730; I. V. Gorăș. *Învățământul românesc în ținutul Sucevei (1775-1918)*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1975, p. 9-52; D. Covalciuc. *Episcopi ai Bucovinei. Dositei Herescul*, în *Zorile Bucovinei*, an. 49, nr. 150 (11749), 10 august 1990, p. 3; V. Covalciuc. *Cea mai veche școală românească la Cernăuți*, în *Zorile Bucovinei*, an. 50, nr. 139 (11988), 23 iulie 1991 și urm.; Ion Nistor. *Istoria Bucovinei*, București, Editura Humanitas, 1991, p. 3-77; D. Covalciuc. *Desființarea celei mai vechi episcopii*, în *Zorile Bucovinei*, an. 50, nr. 46 (11895), 7 martie 1991, p. 3; Adrian Acostăchioaie. *Situația bisericii din Bucovina din 1775 până în prezent. Schiță istorică*, în *Calendarul creștin ortodox al românilor bucovineni pe anul 1992-1993*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1992, p. 42-44; E. Sajin. *Câte ceva din istoria bisericii noastre*, în *Zorile Bucovinei*, an. 51, nr. 22 (12121), 18 februarie 1992, p. 4; Mircea Grigoroviță. *Învățământul în nordul Bucovinei (1775-1944)*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1993, p. 36-39; Mihai Iacobescu. *Din istoria Bucovinei, vol. I (1774-1862). De la administrația militară la autonomia provincială*, București, Editura Academiei Române, 1993, p. 83-353; Adrian Acostăchioaie. *Episcopi și mitropoliți ai Bucovinei (1783-1944)*, în *Codrul Cosminului*, an. II, nr. 4, septembrie 1994, p. 5-6; Franț Prieszczoch. *Învățământul siretean*, în vol. *Siretul – Vatră de istorie și cultură românească*, Iași, Editura Omnia, 1994, p. 216-218; Mircea Grigoroviță. *Din istoria culturii în Bucovina (1775-1944)*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1994, p. 27-31; Pavel Țugui. *Filologia bucovineană și ortografia românească*, în *Analele Bucovinei*, București, Editura Academiei Române, an. I, 1994, nr. 1, p. 99-100; Adrian Acostăchioaie. *Biserica din Bucovina. Schiță istorică*, în *Calendarul creștin ortodox al românilor bucovineni pe anul 1994-1995*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1994, p. 40.

SUMMARY

Based on various old and contemporary bibliographical sources, the present study offers a new perspective on the life and activity of the first Bucovinan bishop Dosoftei Herescu, an outstanding personality of his time, remarkable clergyman, animator of the school, important political figure and citizen. In his time, the Bucovinan church was the sole defender and champion of the native population's rights in the face of the numberless attempts at denationalizing and religiously converting. Through his confessional and patriotic efforts to assert the national faith and identity, he imposed himself to the succeeding generations' consciousness as a champion of the Romanian continuity in Bucovina, as the greatest and most valuable archbishop of the Bucovinan church.

Teorie, critică și istorie literară

GASTON BACHELARD: ÎNTRU INSTINCTUL IMAGINII ȘI REVERIA ANAGOGICĂ (I)

Ștefan Hostiuc

Cernăuți

Omul cel mai „realist” trăiește din imagini.

Mircea Eliade, *Imagini și simboluri*

Imaginea literară are privilegiul să acționeze deopotrivă ca imagine și ca idee. Ea implică intimul și obiectivul.

Gaston Bachelard, *Pământul și Reveriile Repaosului*

Cel care, la mijlocul acestui secol, vine să revoluționeze critica literară, în special cea de expresie franceză (20, 183; Vezi și: 22)^a, nu este stricto modo un critic de meserie (16, 87). (În modestia sa de cititor talentat el acceptă un singur orgoliu, „orgoliul lecturii care ne va da iluzia participării la însuși travaliul creatorului de carte” – Vezi: 9, 38). Poate de atâta și nu se mulțumește să respecte doctrinele instituționalizate. Filosof al științei și al imaginarului, Gaston Bachelard e absolut convins că ideile dacă nu sunt noi sunt moarte. Dar obsedat de ideea noutății, e nesatisfăcut de noutatea ei atâta timp cât aceasta există abstract, lipsită de viață. Una e să lupți cu seducțiile primare și alta e să optezi pentru corporalitatea ideii care, în clipele de profundă meditație, poate să se înalțe, prin sublimare absolută, la rangul de imagine pură. Acest tip de imagine precedă ideea, o captează din spațiul spiritual al zămislirii în creuzetul reveriei anagogice, o topește, iar în ultimă instanță, se și contopește cu ea.

Bachelard e mai mult decât un profesionalist ingenios, cum ar zice Thomas Kuhn. Problemele vechi, care pot să-i ofere anumite căi, cunoscute deja, ale rezolvării (15, 225), îl interesează doar ca obiect al polemicii, ca țintă a sarcasmului. El sfidează din capul locului modul de gândire standardizat, e în căutarea unor metode originale de cercetare, având „conștiința de a cugeta în contracurentul timpului său” (21, 73). E un spărgător de paradigmă: îi place să gândească în termeni de ruptură și discontinuitate, să se lase captivat de „schimburile între materie și energie (...) în domeniul microfizicii, unde se formează *noul spirit științific*” – s.n. (1, I, 192 – 193), sau, nemulțumit „cu un simplu plan de realitate”, „să schimbe *nivelul imaginilor*, să urce și să coboare de-a lungul unei axe ce duce, în ambele sensuri, de la organic la

(a) Aici și în continuare numerele din paranteze trimit la lista bibliografică, primul indicând ordinea, celălalt – pagina, iar cifra romană – volumul.

spiritual“ pentru a identifica „specificul *noului spirit literar*“ – s.n. (8, 76). Or, cum are mereu „rațiunea fericit neîncheiată“, Bachelard „nu mai poate adormi într-o tradiție“ (1, I, 264). E unul „dintre marii dezrădăcinați“ (19, 12).

În *Raționalismul aplicat*, care apare după poeticile elementelor, autorul vine să confirme că „spiritul științific (în poetici ar fi putut spune la fel de bine: „spiritul literar“ sau „spiritul critic“ – n.n.) care progresează trebuie să se debaraseze /.../ de subiectul înfeudat unui punct de vedere unic“ (1, II, 92). Necunoscutul îl tentează. Dar nu ca o taină oarecare, incitându-i curiozitatea, ci ca o obsesie a spiritului, a conștiinței ocupate – „conștiința unui om în lucru până la ultima-i suflare“ (10, 47).

Ca filosof al cunoașterii științifice, el înțelege să practice „o filosofie deschisă“ (1, I, 276), pe care fie că o concepe în manieră suprarationalistă, fie că o califică drept filosofie a lui „Nu“ sau a lui „Contra“. Ca filosof al reveriei poetice, va preconiza „o estetică concretă /.../, o estetică neraționalizată prin cine știe ce ușurateci idei generale“ (11, 9 – 10). Cele două poluri ale existenței sale – cel diurn, al reveriei anagogice, și cel nocturn, al reveriei poetice – s-au atras și s-au respins încontinuu și e foarte dificil să le surprinzi în afara acestei interconexiuni dramatice. Problema i-a preocupat mereu pe exegeții operei bachelardiene, dar nu în mai mică măsură decât pe autorul însuși, trăind cu frământările unei Psyché care-și caută neconținut androginitatea, simplitatea complexă, visează la convergența extremelor sale într-o totalitate fericită. „Androginitatea visătorului e pe cale să se proiecteze într-o androginitate a lumii“ (10, 68). Bachelard e atent la „androginitatea materiei“ (10, 65), preconizată de alchimiști. Refutarea în operele epistemologice a ceea ce în poetici numește, într-un loc, „instinct al reveriei“ (10, 63), iar în alt loc, „instinct al imaginilor“ (7, 34) constituie reacția unei conștiințe frustrate, obligate în numele științei să refuleze acest instinct. În cărțile consacrate imaginației, frustrarea va fi compensată prin nostalgia practicilor alchimiste.

Poezia și știința converg, focalizate într-un nucleu viu, deopotrivă visător și gânditor, al conștiinței creatoare. „Un întreg câmp de reverii ce gândesc, și de gânduri ce visează, s-a deschis, o dată cu alchimia, în fața psihologiei care vrea să sesizeze principiile unui *animism studios* ce se multiplică în nenumărate experiențe. În laboratorul său, alchimistul își pune reveriile în experiență“ (10, 60)

În laboratorul „conștiinței ocupate“ Bachelard va încerca să îmbine, din plăcerea de a experimenta oniric, elemente umorale (*Focul, Apa, Aerul, Pământul*), ipostaze existențiale (*ființa diurnă, ființa nocturnă*), principii ale psihismului creator (*Anima, Animus*), inconștiente (*uman, elementar, „geometric“* – Vezi: 1, I, 183), suprafenomene (*suprarationalism, suprarealism, supranietzscheanism, supraeuri, supralucruri*) etc. Într-un cuvânt aici își dau întâlnire sau se despart, se refac sau se desfac cei mai neașteptați vectori ai „imaginației imaginante“.

De la „ecuația ontologică“ einsteineană preconizând „crearea materiei plecând de la radiație, a lucrului plecând de la mișcare“ (1, I, 192), la emergența imaginii din radiația conștiinței imaginante trădând aceeași ecuație ontologică, adaptată bachelardian la necesitățile poeticii visătoare, apoi de la „manifestul epistemologic al avangardei științifice“ (23, 42) la instituirea paradigmei tematiste în contextul noii critici literare, Bachelard a avut de parcurs o cale lungă schimbând mai multe metode de cercetare și întregind o operă foarte diversă, mereu deschisă interpretărilor. De exemplu Vincent Therrien inventariază opt metode în loc de două, câte îi sunt de fapt recunoscute de canonul critic.

Clasificările ce i s-au făcut operei bachelardiene au la bază, în fond, două criterii – unul tematic, altul cronologic – care se completează reciproc. François Pire distinge trei perspective ale imaginației: anulată, determinată și mirată (émerveillée), cărora le corespund trei discipline, dintre care două psihanalize – una a cunoașterii obiective, alta a elementelor – și o fenomenologie a imaginilor. „Vom vedea deci, spune Pire, cum cercetătorul (le sourcier) obstacolului epistemologic se transformă mai întâi în analist al reveriei elementare, iar apoi în visător voluntar“ (18, 7). O altă perspectivă structurată deja în doi timpi ne-o sugerează subtitlul „De la noul spirit științific la noul spirit literar“ al monografiei lui Vincent Therrien, *Revoluția lui Gaston Bachelard în critica literară* (22). Cercetătorul ieșean Val. Panaiteșcu propune o clasificare temporală „sub forma unei suite de trei decade și jumătate în care preocupările predominante s-au manifestat alternativ“ (17, 93).

Filosofia înțeală în sensul său primar, îi oferă totuși lui Bachelard șansa de a fi deopotrivă savant și poet, ipostaze care l-au tentat mereu și pe care le-a confruntat în permanență. De aici ubicuitatea ispitei de a se lăsa sedus de imaginație și acel sentiment de ambivalență care se resimte constant în scriitura sa. Or, textul bachelardian, fie că tratează o temă savantă, fie că se dedică studiului imaginii poetice, trăiește, pulsează, e scriitură vie. Or, scriitura pare a fi o funcție a reveriei, urmă a preconștientului în conștiință. Altminteri prin ce s-ar deosebi de scrisul sec al intelectului? Ea este spațiul vibrant al imaginației („urma“ despre care vorbește Derrida nu are și ea o ontologie vibrantă?), imaginea fiind la rândul său e o „funcție a irealului“. Dacă filosofia vrea să facă doar complementare punctele de vedere științific și poetic (13, 2), „reveria este cea care armonizează toate (s.n.) punctele de vedere“ (11, 63). Înțeală astfel reveria poate duce la o filosofie care să nu fie nici a științelor, nici a poeziei, ci a amândurora. Rezultată din mariajul dragostei cu înțelepciunea, philo-sophia este androgină: Animus și Anima deopotrivă. Filo-soful depășește condiția omului inteligent. El este omul gândirii fericite. Atunci când Bachelard își propune drept scop „să vindece spiritul“ (4, 4) de propriile sale fericiri, el, se pare, nu mai face filosofie, ci terapeutică a științei, e filosoful îngrijorat care cheamă psihanaliza în ajutorul epistemologiei, trădând un fel de „augustinism“ (21, 21) al spiritului savant.

Bachelard rămâne visător – *Docteur és Rêves*, cum obișnuiau să-l numească prietenii (23, 325) – chiar și în ipostaza de fizician care experimentează. „Fac o experiență de fizică pentru a-mi schimba spiritul“, spune Gaston Bachelard supraraționalistul (1, I, 262). Dar ce l-ar determina pe epistemolog să-și schimbe spiritul? Să fie doar exigențele în fața noilor orizonturi de cunoaștere științifică. Dar atunci nu am dezvălui decât o parte (și nu cea mai importantă) din fondul întrebării. Căci pe lângă latura strict intelectuală ce determină schimbarea revoluționară a mentalității și accesarea la raționalul pur, la supra-rațional, la „rațiunea constituantă“ (1, I, 260), mai există și altă latură, care vizează afectiv rațiunea. Dacă Bachelard s-ar mulțumi cu o simplă perfecționare a facultăților spiritului, cu o simplă adaptare a lor la noile cerințe epistemologice, aserțiunea sa ar trebui să fie inversată: „Îmi schimb spiritul pentru a face o experiență fizică“. O lectură lentă, reiterată mereu (iar acesta este chiar modul bachelardian de lectură), ne permite să găsim și partea a doua a răspunsului. Bachelard epistemologul își schimbă spiritul din plăcere, întrucât „experimentează în modul/.../ în care rațiunii îi place (s.n.) să fie în pericol“. Dar ar mai trebui să aflăm și natura acestei plăceri. Să fie oare contiguă cu reveria anagogică, esențialmente matematizantă „în elanul său științific actual“, cum o prezintă *Filosofia lui Nu* (1, I, 298) sau e ceva mai mult? Rațiunii căreia îi place să fie în pericol îi corespunde

rațiunea care „unește plăcerea și durerea“ (1, I, 273), sentimentul de bucurie cu cel de teamă (sau de precauție), beatitudinea anagogică momentană a Eului cu sentimentul angoasant al riscului continuu. E o bucurie care tremură, o bucurie vie a spiritului care antrenează întregul organism.

Astfel înțeleasă, rațiunea nu mai sintetizează două linii de forță intelectuală, ci doi vectori opuși ai psihismului, nu mai funcționează în regim de dialectică, ci trăiește deja într-o stare de ambivalență. „Imboldul rațional, imanent spiritului“ (1, I, 168) e de data aceasta localizat „în regiunea psihologiei profunzimilor“ (1, I, 298).

Dintr-o „regiune a suprarationalismului dialectic /unde/ visează spiritul științific“ (*Idem*), filosoful lui Nu trece, „coborând «panta reveriei»“ (10, 54) „în lumea valorilor psihologice ale intimității“ (10, 90). Mai rămâne să precizăm și o problemă de topică: dincolo sau dincoace de principiul plăcerii (supra)raționaliste se desfășoară câmpul plăcerii filosofului de a-și visa cărțile? Cu alte cuvinte, e Gaston Bachelard un convertit la imaginar, cum ar dori să ne convingă Jacques Gagey în teza sa de doctorat *Gaston Bachelard sau convertirea la imaginar* (13), sau, dimpotrivă, e un visător nativ care, după Vasile Tonoiu, „a înfruntat pericolul convertirii la știință“ (1, I, 97). „Funciar, Bachelard este un liric“ și nu „un creator de știință“ (1, I, 95) chiar dacă a făcut mai întâi carieră de filosof al științelor, susține Tonoiu. „Epistemologia lui Bachelard e mai degrabă o estetică, decât o logică a științei, ea ne aduce uimirea“, menționează Pierre Quillet, unul dintre discipolii apropiați ai filosofului. „Incongruența, la Bachelard, ține de lirismul filosofului, de entuziasmul unui convertit la știință. Dar lirismul filosofului se exercită în chiar actul în care învederează valorile antilirice ale obiectivității... Filosoful se face „suflet“ al științei în chiar actele prin care separă știința de suflet“ (1, I, 122). După același V. Tonoiu, apogeul incongruenței îl constituie chiar *Formarea spiritului științific*, carte „scrisă în stilul cel mai puțin științific“. Aprecierea vizează desigur latura ontologică și nu cea axiologică a operei.

Registrele Sinelui bachelardian ca totalitate arhetipală (14, 25) se cheamă și se resping reciproc mereu și simultan. „Psihic, noi suntem creați de reveria noastră. Creați și limitați de reveria noastră, fiindcă reveria desenează ultimele frontiere ale spiritului nostru“ (4, 105). În *Psibanaliza Focului*, din care am citat, Bachelard era mai aproape de spirit, iar reveria era o funcție a subconștientului. În ultimele *Poetici* el se scufundă în zonele adânci ale sufletului, iar reveria e o funcție a Animei.

Nu poți să înțelegi în profunzime doctrina poetică bachelardiană, fără a frecventa în paralel opera epistemologică a filosofului. Am putea spune în spiritul unei formule a lui P. Quillet, că substanța operei lui Bachelard este făcută din ritmuri. O ritmanaliză a ei, ca să urmărim metoda atât de îndrăgită de autorul *Dialecticii duratei* (2), i-ar descoperi conștiința de sine vibrând mereu între noul spirit științific și noul spirit literar. În straturile ei cele mai adânci vom regăsi aceleași structuri de gândire revoluționară servind perfect, în funcție de conținutul încărcării lor epistemologice, și scopuri metapoetice. Astfel, când citești în paralel operele lui Bachelard, o aserțiune de tipul „Vectorul epistemologic/.../ merge de la rațiune la real și nicidecum invers“ (1, I, 162) trezește în conștiință pandantul ei metapoetic: Vectorul imaginației, merge de la imagine la real și nicidecum invers. Bachelard își creează opera la confluența celor două regimuri ale psihicului, astfel încât o carte ca *Psibanaliza Focului* a putut fi începută (și concepută) într-un regim și terminată în altul. Întreaga substanță a cărții se constituie din vibrația tensionată a conștiinței între „reveria“ ca „neputință“ (4, 4) și „reveria“ ca „funcție a psihismului creator“ (4, 107).

Formarea spiritului științific induce, inter(con)textual, „Formarea spiritului visător“, cum nota Beneamin Fundoianu într-un studiu citat frecvent de cercetători (18, 31). Obstacolele epistemologice sunt înlocuite, în determinismul întors pe dos din poeticile elementelor, prin „obstacole onirice“. Spiritul don-quițotes se avântă mereu în luptă și „vezi lupta înainte de a-i vedea pe luptători“ (5, 225). *Formarea spiritului visător*, ca operă de lectură fondanescă a poeticilor bachelardiene, ar preconiza subtitlul „Contribuție la fenomenologia cunoașterii subiective“. Dar, așa cum a procedat și cu cunoașterea obiectivă, Bachelard o va supune totuși mai întâi unei psihanalize culturale. Metoda rămânând aceeași, autorul schimbă doar obiectul analizei. Dar nu dintr-o dată, ci treptat, din mers, cu reveniri periodice la obiectul vechi. Astfel se desfășoară întreaga carte consacrată psihanalizei focului, un adevărat drum al Damascului ce sfârșește, pentru epistemologul prigonitor al reveriei, prin iluminarea dintr-o dată a vocației sale onirice: Bachelard, care avea de gând să străbată lumea elementelor ca misionar al Spiritului Științific, pornit să salveze cugetele savante de seducțiile focului, apei, aerului sau pământului, înțelege la un moment dat că e chemat să facă misiune inversă, să predice seducția spiritului prin imagini materiale. Apologia poemelor vine să ia locul apologiei teoremelor. Așa începe psihanaliza cunoașterii subiective, a cunoașterii valorizante, ce-și subiectivează – cu voie sau fără voie – obiectul până a și-l pierde cu desăvârșire, cedându-l altei facultăți umane care deja nu mai suportă tutela raționalismului. Această facultate autonomă și creatoare îl preia chiar în actul de epifanie, de constituire a epifenomenului în care, odată pătruns, spiritul valorizant șterge treptat sau imediat orice urmă de derivare și instituie instanța originară a fenomenului autotelic. Bachelard a numit această facultate, în maniera lui Spinoza, imaginație imaginantă (natura naturans a conștiinței umane).

Să urmărim aceste metamorfoze ale valorizării, desfășurate circular: fenomen – epifenomen – fenomen. Prin valorizare, dintr-un fenomen inițial derivă un fenomen secund, aflat încă într-un raport de contiguitate cu fenomenul patern, dar având tendința să se emancipeze. Va trebui să intervină o forță care să suspende raportul metonimic. Urma metonimică se va păstra totuși în memoria epifenomenului. Ca început de valorizare, ca fenomen la vârsta primei copilării, el nu are încă conștiința existenței sale. Abia după ce va fi intervenit „amnezia“ va putea să devină conștient de el însuși. Gradul de valorizare determină gradul de dependență a epifenomenului de fenomenul patern. Valorizarea la gradul maxim induce un maxim volum de informație valorizantă. Iar când procesul valorizant se desfășoară instantaneu și deplin, el creează acea stare de tensiune și destindere simultană, de euforie lirică și de revelație estetică prin care fenomenul secund își uită momentan originea rațională, intrând într-un univers subiectivizat la maximum. Aceasta este opera prin excelență a imaginației imaginante.

Pentru cunoașterea obiectivă obiectul valorizat este un obiect impur. Ea poate să și-l asume definitiv doar purificându-l. Altfel riscă să-l piardă, el deja aflându-se în vizorul a două conștiințe: una servind rigorile științei, alta – necesitățile psihismului visător. Pentru prima, valorizarea este un factor perturbant, un factor care pervertește obiectul. Pentru cea de a doua, e un factor întemeietor de ființă, e însăși rațiunea ei de a fi și a-și constitui singură obiectul. Bachelard epistemologul a tratat-o ca pe o piedică în calea cunoașterii. Bachelard reveur-ul, ca pe un „hormon“ al plăcerii de a visa.

Supra-raționalismul epistemologic e izomorf ultra-psihișmului imaginant. Între aceste două nivele marginale se înscrie nivelul subconștientului, adică al infra-structurilor conștinței. Anume acest nivel intermediar constituie obiectul psihanalizei culturale bachelardiene, cantonate din domeniul libidinal într-o zonă a sublimărilor absolute, a instinctului imaginii, a reveriei lecturii.

„Psihanaliza specială” pe care filosoful științelor o socotește „utilă la baza tuturor studiilor obiective” (4, 5; Vezi și: 3,53) va suporta anumite modificări atâta timp cât epistemologul, abandonându-se ereziilor onirice, își va uita menirea de apărător al rigorismului savant. Atras de „seducțiile ce falsifică inducțiile”, filosoful spiritului științific devine dintr-o dată filosof al spiritului poetic, *philosophe songeur* (10, 25) descoperind în subconștientul contemplativ o „zonă mai puțin profundă decât cea în care se desfășoară intuițiile primitive” (4, 11). Aici sunt localizate cele mai neașteptate complexe ale spiritului. Cercetarea acestei zone intermediare „cu acțiune determinată asupra gândirii clare” e „unul din avantajele psihanalizei cunoașterii obiective” (*Idem*). Dar Bachelard extrapolează acest avantaj și asupra psihanalizei elementului umoral al visătorului.

În *Psihanaliza Focului* visătorul ori e un *homo sapiens* contaminat de virusul onirismului diurn, de virusul reveriei, adică un meditativ de tip cartezian furat de contemplația liberă, a cărui conștiință la un moment dat descoperă că e prea distrată și uită să-și pună în paranteze habitudinile afective, ori e un visător nativ, un *homo ludens* care, dimpotrivă, se vrea atras în valorizări, se concentrează asupra fenomenului valorizării. Cartea începe cu Complexul lui Prometeu, corespondent intelectual al Complexului oedipian și continuă cu alte complexe culturale puse în serviciul poeziei: Complexul lui Empedocle „în care se unește /.../ instinctul de a trăi și instinctul de a muri” (4,16), Complexul lui Novalis semnificând „nevoia unei călduri împărtășite” (4, 38), Complexul lui Hoffmann, al punciiului, spectacol ce minunează și înșală (4, 94). S-ar părea că această glisare continuă dinspre cuget spre reverie și viceversa face din *Psihanaliza Focului* o lucrare eclectică. Dar nu este așa. *Psihanaliza Focului* e scrisă în două registre care se conjugă prin dialectica unei filosofii integratoare: „Tot ce poate spera filosofia este ca poezia și știința să devină complementare, să le unifice ca pe două contrarii bine definite” (4, 2).

Dacă, teoretic, Bachelard susține că „orice psihanaliză a cunoașterii obiective ar trebui să înceapă printr-o psihanaliză a intuițiilor focului” (4, 52), practic, pentru el ea va începe și va sfârși cu aceasta. Căci de acum înainte nu va mai avea de a face cu „intuițiile” apei, aerului sau pământului, ci cu imaginile lor. Discursul științific e tot mai des înlocuit cu scriitura vie, iar termenul bergsonian, cu echivalentul său poetic. Carte de tranziție, *Psihanaliza Focului* e o punte între filosofie și reverie, între rațional și irațional, între percepție și epifanie verbală, între studiu și eseu, între discurs științific și scriitură literară. „Cartea noastră, spune Bachelard, va apărea, deci, ca un specimen dintr-o serie de studii situate pe un teren de mijloc, între subiect și obiect, care ar putea fi întreprinse pentru a demonstra influența fundamentală a anumitor contemplații cu pretexte obiective asupra vieții spiritului” (4, 97). Așa este. Iar dacă am elimina „pretextele obiective”, am avea în față obiectul cercetărilor bachelardiene de mai târziu: viața spiritului influențată, în chip fundamental, de contemplație. Termenul „fundamental” vine să sublinieze caracterul pertinent al contemplației. Cea chemată de spirit pentru a trăi fericit în regimul intimității sale adevărate. De acum înainte pe filosof îl va interesa mai mult viața spiritului contemplativ, și mai puțin cea a spiritului cogitativ, și el pus, în ultimă instanță, în slujba

reveriei, devenind *Cogito al visătorului* (10,124 – 147). Începând cu *Apa și Visele* Bachelard nu-și va mai refuza dorința de a visa. Dimpotrivă își va declara în mai multe rânduri dreptul la vis.

„Dulcea tortură“ (4, 58) se va schimba în „dulce căldură“ (5, 173) sau în „frică umedă“ (5, 139) sau în altă stare umorală de participare la spectacolul imaginației materiale. *Apa și Visele* vine să întregască și să dezvolte ideea anunțată în *Psibanaliza Focului* că „spiritul poetic ascultă în întregime de seducția unei imagini preferate“ care aici va fi apa, dar mai puțin ca priveliște și mai mult ca „element melancolizant“. Bachelard, care până acum confruntase axele obiectivității și subiectivității, atacă o nouă dihotomie disociind deja forțele imaginante ale spiritului. Imaginația fie că alunecă încântată pe suprafețe, fie că forează, se scufundă, zboară în lăuntru al materiei lăsându-se captată și captivată de masa informă. *Imaginile formale* sunt o funcție a vizualului. Ochii le mângâie la distanță. *Imaginile materiale* sunt o funcție a palpabilului. Mâna le gândește mângâindu-le. Bachelard a numit *Apa și Visele* „eseu asupra imaginației materiale“. De ce anume apa și nu alt element e inductorul acestui tip de imaginație? Fiindcă, ne spune Mircea Eliade în *Imagini și simboluri*, carte apărută exact la 10 ani distanță de *Apa și Visele*, la care, de altfel, trimite într-o notă, apele „preced orice formă și susțin orice creație“ (12, 187). Apa deci e prin excelență elementară, substanțială. Mircea Eliade afirmă de asemenea că „tot ce e formă se manifestă dincolo de ape /.../ și sfârșește prin a se goli de substanță“ (12, 189). Citind în paralel cele două cărți scrise cu gândul mai ales „la psihologi și la critici literari“ (12, 25), înțelegi mai bine „hierofaniile acvatice“ (12, 187) care-și au explicația „în reveria materializantă“ (5, 127). „Cufundarea (Bachelard ar spune: dizolvarea, disoluția – n.n.) /.../ simbolizează regresivitatea în preformal, reintegrarea în modul nediferențiat al preexistenței“ (12, 187). Întreg complexul Opheliei își află temeiul în această frază. Apele „desființează formele“ (12, 188) și înființează, în imagine, materia. În-ființarea imaginii în materie și a materiei în imagine e dubla misiune a imaginației materiale.

Imaginea e valoroasă prin latura sa ființială, nu prin cea ornamentală: ea-și instituie propria sa materialitate. Frumusețea ei se află în lăuntru al acestei materialități, e o frumusețe volumetrică, o frumusețe ce nu se vede ci se visează. Visul e poarta prin care văzul intră în imagine, în substanța ei. Astfel substanța își revelează „forma internă“. În lăuntru al materiei văzul e mai degrabă senzual decât optic. Apa (citește: materia) „e frumoasă în volumul său“ (5, 74). „Delicioasa opacitate a reflexelor“ (5, 68) pălește în fața delicioasei opacități a volumului. În materie de imaginație „totul e visat înainte de a fi văzut“ (5, 185). „Substanța voluptuoasă există înainte de formele voluptății“ (5, 172), căldura laptelui, înainte de albeața sa (5, 168), „materia, înainte de a fi formă“ (5, 164), „imaginile, înaintea ideilor“ (5, 247). Imaginația materială se sprijină pe o întreagă paradigmă a anticipației. Din această metapoetică a lui „înainte de“ se pot deduce adevăratele raporturi ale formei și ale materiei în actul de geneză și sinteză a imaginii. Poetica materială nu e anti-formală, ci ante-formală. E poetica unui *Nu* care nu neagă, ci dezleagă raportul de forțe temporalizându-l, lăsând loc emergenței formei chiar în instanța constituirii materiei. Ea descoperă în imagine un fel de ambivalență a clipei materiale, a materialității instantanee, grefată pe complexul bachelardian al lui Xerxe (5, 241 – 246) care de data aceasta dă cu biciul în forma externă, dar se lasă sedus de „forma internă“.

Imaginea materială este o imagine directă, ceea ce vrea să spună că nu trimite prin simbolizare psihică la vreo realitate extra-onirică. Abordată psihanalitic, ea nu

trebuie de-simbolizată, ci re-imaginată arhetipal. „Material“ înseamnă aici „direct“, „intim“, „imediat“, „fundamental“, „substanțial“, „primar“, „primordial“. Ce vrea să însemne această jerbă de sinonime contextuale? Bachelard, deși le folosește deseori ca atribute ale imaginii, ezită să le explice, să le plaseze într-un plan concret de referință. Să depistăm câteva sensuri distincte ale celui mai des folosit atribut al imaginii materiale: „direct“. Imaginea directă este o funcție i-mediată a materiei, în comparație cu reprezentarea mediată, luată în discuție de psihanaliza propriu-zisă. Imaginea directă este emergență sau disoluție, și nicidecum plâsmuire. E născută, nu făcută, grefată, nu formată, e minerală sau organică (foarte rar vegetală), dar nicidecum mecanică sau geometrică. Imaginea materială directă mai înseamnă determinare elementară, nu autorială. Directă, adică necondiționat i-mediată, imaginația nu are nevoie de curele de transmisie, ea se exercită direct. Imaginea are o ontologie directă. Prin aceasta se deosebește, în sistemul metapoetic bachelardian, de metaforă. Metafora este aici pandantul formal al imaginii materiale. Ea este un mecanism, pe care-l poți de-monta și re-monta. Imaginea însă este un act de zămislire ontologică în limbaj și prin limbaj. Ea nu e constitutivă de sens, ci de realitate. Modalitățile decodificării onirice îi sunt străine. Imaginea poetică nu ascunde nimic. Dimpotrivă, valoarea ei estetică rezidă în statutul său de taină ireductibilă. Desigur psihanaliza clasică vede lucrurile altfel. Ea caută să facă cât se poate de transparente structurile onirice, să reducă ambiguitatea, să le găsească sensul ultim, semnificația univocă, cauza ascunsă care a impulsionat elaborarea visului. Acest tip de reducere, căreia S. Freud îi consacră un întreg capitol în *Introducere în psihanaliză*, distruge visul. Scopul artei însă este de a-i spori corola de minuni. Fiindcă se dezvoltă direct, elementul are nevoie de o poetică specială care să respingă ideea raportului de cauzalitate dintre cele două structuri – latentă și manifestă – ale visului. Imaginea văzută ca mijloc indirect de exprimare onirică a unei idei pe care ar reprezenta-o în taină, nu rezistă estetic. Din moment ce ascunde un concept, ea este, pentru poezie, o imagine falsă.

Bachelard a înțeles acest lucru și a încercat să găsească o soluție salvatoare. Imaginea nu e metamorfoză, ci ontogeneză, nu e metalimbaj, ci limbaj direct. „Limbajul apelor e o realitate poetică directă“ (5, 22). E limbajul inducerii, nu al traducerii. Bachelard înlocuiește determinarea formală prin inducție elementară, simbolizarea indirectă, prin imaginație directă, defularea onirică cenzurată, prin emergență spontană, liberă și suficientă sieși, libidoul sexual, prin energie elementară, complexe inconștientului, prin complexe ale subconștientului, deghizarea, prin grefare, visul, prin reverie, psihanaliza literară aplicată autorului de text, prin psihanaliza culturală aplicată textului. Acest ultim gen de psihanaliză induce un anume fel de tematism, în care tema nu se mai desparte de text, ci-i este imanentă. Tema bachelardiană nu mai are nimic pre-textual, ci se instituie autotelic în „psihologia“ textului însuși. Este emergență a textului, actul ontogenetic al acestuia. Tema provoacă textul, textul susține tema. Varietățile tematice formează corolarul imaginației materiale, partea superioară a grefei unde „o cultură își pune însemnul pe o natură“ (5, 14). „E nevoie de unirea unei activități visătoare și a unei activități ideatice pentru a produce o operă poetică. Arta este natura grefată“ (5, 15). Criticul literar care tratează imaginea materială nu e un iconofil, ci un iconoclast. El nu se mai mulțumește să-i mângâie cu ochii icoana florii negre din noaptea materiei, ci îi visează „catifeaua și formula parfumului“ (5, 3). Sinergia și sincretismul asigură accesul direct, imediat, spontan la imaginea materială.

După ce le va fi fixat imaginilor „greutatea de reverie internă, materia intimă“ (5, 64), Bachelard va descoperi una din legile fundamentale ale imaginației materiale potrivit căreia „imaginile variate se atașează unei imagini fundamentale“ (5, 56). Ea decurge din însăși natura de a fi a reveriei, expusă încă în *Psibanaliza Focului*: „Reveria (spre deosebire de vis – n.n.) acționează în stea. Ea revine la centrul său pentru a trimite raze noi“ (4, 13). În *Apa și Visele* Bachelard aprofundează această idee, lăsând să se înțeleagă că între vis și reverie nu mai poate fi un raport de excludere, ci de contiguitate, o opoziție graduală, nu una privativă, cum reiese din *Psibanaliza Focului*. Metafora stelei e înlocuită cu metafora rădăcinii, care introduce noi nuanțe de gândire novatoare: „Visul are o rădăcină pivotantă care coboară în marele inconștient simplu al vieții infantile primitive. El are de asemenea și o întregă rețea de rădăcini fasciculate care trăiesc într-un strat mai superficial. Anume această regiune superficială, unde se amestecă conștientul cu inconștientul, am studiat-o întotdeauna în lucrările noastre asupra imaginației“ (5, 158). De aici deducem principiul constelării imaginilor și temeiul fasciculării lor. Circumscrișă spiritului, activitatea imaginantă, prin forțele centripete axează imaginea poetică în jurul nucleului material, iar prin forțele centrifuge, după ce o va fi îndepărtat de „rutinele memoriei“ imediate (5, 204), vrea să o elibereze și de rutina convenționalismului care devalorează arhetipul. În felul acesta ia ființă pe de o parte imaginea generală fundamentală, dominantă, cea pe care Ch. Mauron o numește „metafora obsedantă“, imaginea principeps, iar pe de altă parte, variantele acesteia. Condensându-se oniric ca nucleu energetice în proces de materializare poetică (proces izomorf celui descoperit de Einstein în microfizică), imaginile se revendică direct sau, cum spune Bachelard, țâșnesc din unul și același element umoral care le leagă între ele. Regimul lor special de existență se caracterizează printr-o intensitate și tensiune deosebite, proiectate metapoetic drept fenomene de poli- și ambi-valență.

Polivalența concentrează valorile, le sintetizează, le unește organic într-o imagine densă, într-o materie estetică deosebită: „imaginea sintetică a apei, femeii și morții nu poate să se disperseze“ (5, 118). Ambivalența face materia să se frământa, o desconcentrează prin duble valorizări contradictorii, sincronizează dorințe opuse. Prin introducerea în imagine a conștiinței morale ambivalența vitalizează materia. Esteticul se grefează pe etic. Bachelard formulează astfel una din legile primordiale ale imaginației: „o materie pe care imaginația nu poate să o facă să trăiască în regim dublu nu poate să joace rolul psihologic de materie originală“ (5, 17). Materia primă a imaginii poetice trebuie să fie vitalizată prin ambivalență. Polivalența necesară are rădăcini ambivalente. „Nu există reverie fără ambivalență, nu există ambivalență fără reverie“ (5, 142). Iată de ce „apa este visată într-o ambivalență activă“ (*Idem*). Sau în altă parte: „Ambivalența plăcerii și durerii marchează poemele, precum marchează viața. Când un poem găsește un accent dramatic ambivalent, simți că e ecoul multiplicat al unei instanțe valorizate în care s-au legat, în inima poetului, binele și răul unui întreg univers“ (5, 228). Șarniera, nodul din inima poetului sau, mai degrabă, al poemului, se constituie în ceea ce Bachelard numește „complex poetizant“ (5, 119). Or, „un complex este întotdeauna locul de joncțiune al unei ambivalențe“ (5, 224). Trăirea poetică se desfășoară concomitent în două registre. Apele își murmură, își oftează sau își dezlănțuie (în funcție de felul lor de a fi în imaginația materială: clare, profunde sau violente) în contrapunct melodia lor interioară. „În aceste condiții, spune Bachelard, critica literară care nu vrea să se mulțumească cu bilanțul static al imaginilor trebuie să se dubleze cu o critică psihologică care să

retrăiască caracterul dinamic al imaginației urmărind legătura complexelor originale cu complexe de cultură“ (5, 26). Dar mai amănunțit despre caracterul dinamic al imaginației Bachelard va vorbi în cartea care urmează, cronologic, după *L'Eau et les Rêves*. Ea se va numi *L'Air et les Songes*.

Aerul este materia cea mai ușoară, cea mai pură, cea mai transcendentalizantă. Ea este o substanță prin care se călătorește ușor, o substanță în care se zboară fără aripi, se zboară esențial, nietzschean, spre culmile „psihismului ascensional“ (6, 146). După metapoetica apei melancolizante, care te vrea în interiorul ei, în brațele ei de sirenă (cântecul de sirenă e un cântec al adâncurilor, o chemare din străfunduri, un preludiviu al disoluției), de lebedă întruchipând „dorința ce cântă murind, ce moare cântând“ (5, 53), după această scufundare într-o materie cu care trebuie să lupți (sexualizată la maximum, te-ar mânca, te-ar devora, te-ar înghiți) și de care te îmbolnăvești numaidecât, urmează o metapoetică a „destinderii aeriene“ (6, 141), „o cură de verticalitate și de altitudini imaginare“ (6, 24). În locul *lebedei libidinale*, dacă ne este îngăduit acest efect de semnificanță produs de jocul scriiturii, apare *ciocârlia pură*, „semnul unei sublimări prin excelență“ (6, 106).

Mișcându-se leneș, LEBĂDA, „erzaț al femeii goale“, seduce prin albul său imaculat și gâtul exagerat de lung, de o elasticitate falică și în același timp de o puritate virginală sintetizate perfect, într-o imagine formală. Întâlnindu-se în „punctul velic“ (P. Quillet își amintește de acest concept bachelardian dezvoltat și explicat de filosoful imaginării în ultimele sale cursuri universitare din 1953 – 1954: vezi 21, 9), aceste caracteristici produc imaginea literară arhetipală a celei mai sexualizate păsări. Locul ei nu putea să fie altundeva decât pe ape. Mișcarea ei nu putea să fie decât unduirea pe oglinda lacului. Această oglindă îi amplifică, dacă nu chiar îi creează splendoarea, i-o sexualizează, i-o afroditizează, i-o narcisizează. Lebăda e o tristețe plutitoare, o pasăre a apelor leneșe, a apelor dulci. În ea se întâlnesc, sublimare, pulsionile morții și energiile libidinale ale psihismului hidratant. Ea se expune ochiului și îl seduce.

CIOCÂRLIA, dimpotrivă, este o pasăre „fără corp“ care „sfilează toate metafoarele formelor și ale culorilor“ (6, 102). „Undă de bucurie“, ciocârlia nu poate fi descrisă formal, ci doar la modul dinamic, ca „lume în deșteptare care cântă prin unul din punctele sale“ (*Idem*). „Teoria ondulatorie a ciocârliei“ (*Idem*) își are pandantul în teoria ondulatorie ce stă la baza producerii materiei, în special a luminii, din vibrații energetice. Numai „partea vibrantă a ființei noastre poate să cunoască ciocârlia“ (*Idem*). Bachelard metafizicianul îi servește lui Bachelard metapoeticianul cheia înțelegerii celui mai ușor dintre elemente. Aerul este de o „mobilitate substanțială“ (6, 17). El „ne dă cele mai generoase și mai importante lecții de urcare, de înălțare, de sublimare“ (*Idem*). „Semn al unei sublimări prin excelență“ (6, 106), ciocârlia e o „sinteză pură a ființei și a unei deveniri – a unui zbor și a unui cântec“ (6, 102). Și zborul, și triful sunt vibrații în care se descompune cu bucurie ființa păsării. Cântecul o consumă, iar d'Annunzio o crede amantă a Soarelui, care o devorează. În destinul ei ascensional de pasăre înnebunită după lumină se întrezărește masochismul unei Ophelii topindu-se în apele albastre ale cerului.

Păstrându-și individualitatea cele două imagini – Lebăda și Ciocârlia – se întâlnesc în cadrul izomorf al elementelor: una picturală prin excelență, cealaltă expresie a dinamismului însuși. Prima e reprezentată în termeni de descriere cinematică, cealaltă, în termenii producerii dinamice directe a ființei. De la imaginația mișcării la dinamismul imaginației, de la ipostaza de lebedă grațioasă la cea de

ciocârlie pură, de la dorința refulată la sublimarea dorinței, aceasta e calea pe care o parcurge imaginea păsării adevărate, a zborului esențial.

Imaginația dinamică nu respinge imaginația materială, ci lucrează chiar în sânul ei. Considerăm falsă deducția lui F. Pire cum că așa-numita cădere imaginară „este liberă de orice «angajament» elementar” (18, 116). *Căderea* este aeriană prin excelență, ca și *scufundarea*, care nu se încadrează decât în regimul psihismului hidrant. (Pământul o acceptă doar în măsura în care abisul e terestru, iar focului îi este absolut străină). Căderea e o „ascensiune inversă” (6, 24). Determinarea materială e de fapt o inducere elementară a imaginației valorizante, „o inducție dinamică” a psihismului nostru (6, 10). Metapoetica aerului e o „metapoetică a zborului” (6, 31). Starea aeriană este o stare de zbor permanent. Arhetipurile induse de acest element – constelația, nebuloasa, arborele aerian etc. – au un dinamism verticalizant, ascensional, vectorial. Dacă imaginația materială se opunea, în *Apa și Visele*, imaginației formale prin constituție doar, ea i se opune, în *Aerul și Visele*, prin dinamismul său funciar.

BIBLIOGRAFIE

1. Bachelard Gaston, *Dialectica spiritului științific modern*, Vol. I și II, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1986.
2. Bachelard Gaston, *La Dialectique de la durée*, Paris, P.U.F., 1950.
3. Bachelard Gaston, *La Formation de l'esprit scientifique. Contribution à une psychanalyse de la connaissance objective*, Paris, Vrin, 1938.
4. Bachelard Gaston, *Psihanaliza Focului*, București, Ed. Univers, 1989.
5. Bachelard Gaston, *L'Eau et les Rêves. Essai sur l'imagination de la matière*, Paris, Corti, 1987.
6. Bachelard Gaston, *L'Air et les Songes. Essai sur l'imagination du mouvement*, Paris, Corti, 1990.
7. Bachelard Gaston, *La Terre et les Rêveries de la Volonte. Essai sur l'imagination des forces*, Paris, Corti, 1948.
8. Bachelard Gaston, *La Terre et les Rêveries du Repos. Essai sur les images de l'intimité*, Paris, Corti, 1948.
9. Bachelard Gaston, *La Poétique de l'espace*, Paris, Quadrige/PUF, 1984.
10. Bachelard Gaston, *La Poétique de la rêverie*, Paris, Quadrige/PUF, 1986.
11. Bachelard Gaston, *Flacăra unei lumânări*, București, Ed. Anastasia, 1994.
12. Eliade Mircea, *Imagini sau simboluri*, București, Ed. Humanitas, 1994.
13. Gagey Jacques, *Gaston Bachelard ou la conversion à l'imaginaire*, Paris, Ed. Marcel Rivière et Cie, 1969.
14. Jung Carl Gustav, *Psychologie et alchimie*, Paris, Buchet/Chastel, 1970.
15. Kuhn Thomas S., *Structura revoluțiilor științifice*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1976.
16. Mansuy Michel, *Gaston Bachelard et les Eléments*, Paris, Corti, 1967.
17. Panaitescu Val., *De la psihanaliză la fenomenologia imaginarului: Gaston Bachelard*, în *Direcții în critica și poetica franceză contemporană*, Iași, Junimea, 1983, pp. 93 – 116.
18. Pire François, *De l'imagination poétique dans l'oeuvre de Gaston Bachelard*, Paris, Corti, 1967.
19. Poirier René, *Autour de Gaston Bachelard épistémologue*, în *Bachelard. Exposés présentés au Colloque de Cerisy en juillet 1970*, Paris, U.G.E., 1974.
20. Poulet Georges, *Conștiința critică*, București, Ed. Univers, 1979.

21. Quillet Pierre, *Gaston Bachelard*, Paris, Seghers, 1964.
22. Therrien Vincent, *La Révolution de Gaston Bachelard en critique littéraire. Ses fondements. Ses techniques. Sa portée. (Du nouvel esprit scientifique à un nouvel esprit littéraire)*, Paris, Klincksieck, 1970.
23. Tonoiu Vasile, *Spiritul științific modern în viziunea lui Gaston Bachelard. O viziune epistemologică constructivistă și estetizantă*, București, Ed. Științifică, 1974.

SUMMARY

The author thinks that in Gaston Bachelard's case one cannot talk about a conversion to the imaginary or viceversa, to the science, but of a permanent alternation of the two aspects. This is what the title also tries to suggest: *Between the instinct of the image and the anagogic reverie*. Reverie about reverie, the Bachelardian onirical metapoetics (called sometimes topo-, or cosmo- or poetical analyses) takes action in the star. It doesn't stand a rigid system (less so rigorous!) as the specialists in poetics would impose on it.

Poezie. Proză

Lucia Olaru Nenati

Botoșani

Născută *Nenati*, la 20 februarie 1949, în orașul Rădăuți, fiică a unui tată refugiat din Cernăuți. Licențiată a Facultății de Filologie, secția română-latină-engleză a Universității „Al. I. Cuza” din Iași, promoția 1972.

A funcționat muzeograf la Muzeul „M. Eminescu” din Ipotești (1972 – 1977), director și secretar literar la Teatrul de Păpuși „Vasilache” din Botoșani (1977 – 1984), director la Teatrul dramatic „Mihai Eminescu” din Botoșani (1986 – 1990).

În prezent e redactor principal la *Gazeta de Botoșani*.

Volume de versuri: *Drumuri*, București, Ed. Eminescu, 1977; *Nesfârșitele vămi*, București, Ed. Eminescu, 1979; *Cochilii cântătoare*, București, Ed. Eminescu, 1982; *Umbra Casandrei*, Iași, Junimea, 1983; *Ucenicie de aur și purpură*, București, Ed. Eminescu, 1985.

Cărți pentru copii: *Când adoarme o buburuză*, Iași, Junimea, 1985; *Serpentina*, București, Ed. Eminescu, 1989; *Băiețel, clopoțel și fitițe luminițe*, Iași, Junimea, 1991.

În pregătire la „Cartea Românească” – volumul de proză *Coridorul dintre ceasuri*.

Lucia Olaru Nenati

BUCOVINA DIN INIMĂ

Îmi port pretutindeni ca un melc
Albastrele mânăstiri după mine;
Uneori, când copilul meu cântă.
Privirea-mi acoperă lucrurile
Cu lanuri argintii de cartofi în floare;
Când merg, în amurg, pe câmpie
Zarea-mi desenează-n cărbune
Pe-o strachină din Marginea
Casele sobre și caldele șuri
Pentru o schiță de destin
Acoperită cu smalțul ierbii;
Lacrimile plânsului învie în auz
Copilării de duminică cu zvonul clopotului
Buga
Reverberat la infinit ca-ntr-o oglinzi paralele
Între semicercurile aproape filozofale
Ale obcinilor împurpurate-n fragi;
În inima mea înflorind privesiștea Bucovinei
Ca-ntr-un cuib de cartofi săpat primăvara
Unde lângă trupul sacrificat al plantei-mamă
Strălucesc neînvinși puii albi.

ACADEMIA DE AUR ȘI PURPURĂ

Drumul nostru prin tunelul de frunze
Spirală plutitoare-ntr-o lume de amintiri arămii
Cu cerul neîncăpător de durerea culorii
Precum am pluti prin apa unei fântâni
Plină de rugina regală a viselor de stea
Ce s-au aruncat de iubire-n adânc

Fiece pas sporind augustul preț
Al sublimei arte cu care știe frunza
Toamna să moară.

Drumul nostru de ucenicie
În academia de aur și purpură
Din superbia căreia-nvățăm
Cu câtă frumusețe ești dator
Să-ți cucerești apusul ca pe-o nuntă.

IDEAL AR FI

Ideal ar fi ca tot ce atingem
Cu sufletul vorbelor
Să se facă poem;
Ca din smălțul tuturor lucrurilor
Să se deseneze scheletul de lumină
Din care au fost mai întâi întrupate;

Ideal ar fi să nu se uite nimic,
Să se rostuie tot ce se petrece
Într-un fagure savant
Unde viul din lucruri
Să-și afle loc
Fiecare după ighemoniconul său;

Ideal ar fi ca toate cele frumos trăite
Să se întoarcă într-o ființă de muzică
O dumnezeiță a sunetelor
Mai pură ca un ideal.

LASĂ-MI ACEASTĂ HARTĂ

Urmele tale pe nisip îmi urcă
Ascunse răni de suflet, violete
Astup ferești și uși ca o nălucă
Doar să-ți închid desenul pe perete
Și-n chihlimbar de aer tulburat.
Lasă-mi acest aer amintire
Ca să-l respir când îmi va fi mai greu
Ca întregindu-mă din el
Să devin „eu“!
Drumurile noastre
Lungi râuri solare
Noaptea se-apropie tainic
Și-mi cresc din spinare
Aripi de fluturi, imenși, vapoși
Nutrind superbă rentă viageră
Din duminici când eram frumoși...
Drumurile tale și-ale mele
Trahei și căi lactee crescând din trupul meu
Lungi prelungiri de suflet
Înspre țară...
Lasă-mi această hartă amintire

Căci știu că pleci
Din nerăbdarea drumului de tine,
Să-mi lași această hartă
Pentru apă
Deși nu cred vre-o graniță
S-o ncapă...

LITANIE PENTRU EMMA

Nimicul să te înconjoare vie
Pământ să-ți sune în urechi mergând
Tu să te crezi pe tine o stafie
Mireasma cerii să o simți visând.

Aruncă-ți cupa, nu-i de trebuință
Ce-a fost să moară a murit de-acum
Plutește-ți umbra stoarsă de credință
De ai vreo vină, stinsă e în scrum.

De ce să mori când sufletul bolnav
Cu nici o moarte nu s-ar vindeca
Îmbracă-n doliu violet chipul tău grav
Și-mparte dorul doar cu umbra ta.

De ce să mori? Ce mult e prea ușor
Când amintirea-n sine te zidește
Rămâi să vezi cum e când nu e dor
Rămâi să simți uitarea cum te crește.

AI PUTEA SĂ CREZI

Ai putea să crezi
Că am fost cândva;
Că am avut demult o întrupare
Și că ceea ce se vede acum
Cu ochiul liber
E doar o imagine filmată
întâmplată
uitată...

Ai putea, desigur, să nu crezi
Că exist cu adevărat

Că poate, cineva ruginit de singurătate
M-a imaginat
Într-o seară cenușie de toamnă
Și a suflat asupra mea bucuria de-a iubi,
Putere de-a suferi
(Pe care el însuși și le-ar dori);
Apoi mi-a croit dintr-o naivă credință în adevăr
Ca dintr-o foaie de celofan
Plete arămii
Din iubirea simetriei
Doi ochi incorigibil de albaștri;
Din degete cu sensul mângâierii în migdala unghiilor
M-a imaginat așa cum
Și-ar fi dorit el să fie
Iubita clipelor de lucie singurătate
Apoi a plecat,
a murit un pic
Și m-a părăsit așa,
fără consistență
Într-o lume
atât
de consistentă.

DULCE SORB

Întotdeauna porți
Un fagure de miere
În care vechi albine
Trudind s-au îngropat...
Plutești mereu prin aer
Printre căzânde frunze
Superbe-n inutila și galbena lor stare
Decât au fost vreodată în verde viața lor.
Te porți pe tine însuți
Statuie-ndurerată
Înveșmântată-n strigăt
Ca într-un suflet orb.
Și asta ca merinde, ca duh.
Și ca otravă
Mereu să-ți porți prin lume
Fantasma, dulce sorb...

MARTIRUL

Dulce durere, neștiut de dulce
Curat gustul lemnului, preasfinte martir
Și trec norii ca o procesiune
Peste apa ochilor tăi
Atât de încăpători
Pentru tot cortegiul de nori
Preacurate martir;
Și mâinile, mâinile tale ca fildeşul
Înflorit parcă, alb, lemnul sfânt
Ramuri ale trupului tău
Rămas numai spirit.

PIEDICĂ

Și cum o piedică-i totul
Ce naște din clipă în veac
Întors către scopul din urmă
Piedica treaptă mi-o fac.

Ce-i melcul decât o altă-ntrupare
A galaxiei-spirală?

Ce-i lumea cuprinsă-n privire
Decât un tablou de gene-nrămat
Pe care zborul unui țânțar
Gravid de sângele meu
Îl semnează-n văzduh
Cu numele-mi caligrafiat?

MARELE SINE AL LUMII

Sinele meu ca un sfinx
Pulsându-și magnetic mesajul
Din ce în ce mai adânc
Din ce în ce mai aproape.

Pierzându-l, aflându-l din nou cu durere
Rupându-mi din mine la fiece semn

Spirală albastră și halucinată
Cometă cu coada din zdrențe de fier
Rotundul cel fix din lăuntrul privirii
Un far întrerupt către care înot.

Sinelui, marele Sine al lumii
Sinelui meu înveliș nesfârșit
După cum învelișul cel vitreg al humii
Mut îmi cuprinde exodul finit.

POEZII

Vasile Pânzaru

Prezentare de Vasile Tărățeanu

La 12 ianuarie scriitorul Vasile Pânzaru din Suceava a împlinit frumoasa vârstă de 65 de ani.

S-ar părea că nu avem nici un temei să-l numim scriitor. Căci domnia sa n-a publicat până acum nici o carte, deși două manuscrise de ale sale zac undeva prin sertarele cutărui sau cutărui redactor de la Editura „Cartea Românească” încă din anul 1990.

Mai mult chiar, Vasile Pânzaru a publicat în genere foarte puțin. Doar câteva cicluri de versuri, sau poezii. Și acelea nu în presa literară de prestigiu (din Țară sau din afara hotarelor ei, dacă nu luăm în considerare săptămânalul „Literatura și Arta” din Chișinău), ci în presa locală, din Suceava.

Cum ar putea, deci să nu fie membru al Uniunii Scriitorilor din România?

Și totuși Vasile Pânzaru e scriitor. Și nu un scriitor oarecare, ci unul miruit cu har dumnezeiesc care știe să așeze, vorba lui Tudor Arghezi, cuvântul potrivit la locul potrivit, obținând astfel efecte sonore și semantice surprinzătoare. De faptul acesta m-am convins, cel puțin eu singur, atunci când fostul meu coleg de la „Plai Românesc”, Gheorghe Gorda, mi-a prezentat spre publicare un ciclu de versuri semnate de un autor sucevean despre care n-auzisem nimic până atunci, deși mă credeam la curent, într-o anumită măsură, cu viața literară din sudul provinciei noastre istorice, cunoscându-i personal pe poeții Marcel Mureșanu, Gheorghe Damian, Ion Beldeanu, Ion Cozmei, Victor Rusu, pe regretatul Constantin Ștefuriuc, Constantin Hrehor...

Numele lui Vasile Pânzaru nu-mi spunea nimic. Versurile pe care le aveam în față însă erau destul de elocvente. Ele demonstrează un poet adevărat, un anumit nivel de profesionalism în mânăuirea condeiului.

Nu știam atunci că autorul lor, ajuns de acum la vârsta pensionării, fusese deținut politic la numai 20 de ani pentru activitate anticomunistă, că în cei zece ani de temniță grea a trecut prin închisorile din Suceava, Iași, Jilava, Gherla, Baia-Sprie, Cavnic, Poarta Albă, Văcărești, că după eliberare, din 1960 până în 1990, a lucrat ca simplu mecanic la Fabrica de mobilă din Suceava și că, în 1990, a fost condamnat a doua oară, și tot politic, la șase ani detențiune, din care a făcut doar doi, precum nu știam că în perioada primei detenții i-a avut ca „povățuitori” în ale scrisului pe Ion Caraion, Ovidiu Papadima, Radu Gyr, Romulus Dianu și alții.

Lucrurile acestea aveam să le aflăm mai târziu, după ce am făcut cunoștință cu domnia sa, la Suceava. Am întâlnit un om simplu, modest din fire, care s-ar putea acum bate cu pumnii

în piept afișându-și trecutul, profitând de el, dar n-o face din onestitatea ce-l caracterizează, așteptând că poate s-or găsi niște oameni buni, generoși, care să-i sponsorizeze, măcar acum una din cărțile de poezie aflate în manuscris la diferite edituri.

Până se va găsi acel suflet de om generos, de mecenat, capabil de un asemenea gest dezinteresat, ne-am gândit să facem loc, prin „Glasul Bucovinei“, acestei voci distincte de poet bucovinean din Burdujenii Sucevei.

Ar fi fost poate mai nimerit să-l prezentăm în latura sa de poet fost condamnat politic, cu un ciclu de poezii scrise în închisorile prin care i s-a măcinat tinerețea, cu atmosfera lor apăsătoare sau protestatară cum sunt de obicei versurile foștilor deținuți.

Noi am ales însă un ciclu de poezii pentru copii din manuscrisul său intitulat *Clopoței de lună*. Și am făcut acest lucru intenționat. Pentru a arăta că sufletul unui poet adevărat poate fi salvat de orice umilință, că în pofida celor mai severe regimuri, de pușcărie chiar, menite să-l remodeleze, să-l distrugă, să-l îndobitocască, el rămâne, totuși, receptiv la frumusețile acestui pământ, atent și grijuliu la tot ce se întâmplă în jur, gingaș și bun, și, în același timp, mai tare decât fierul zăvoarelor și zăbrelelor, după care încearcă să-l închidă vânătorii de oameni.

Or, poetul nu-i decât un vânător de frumuseți.

VÂNĂTORUL DE FRUMUSEȚI

Ochise fără milă
și-n urma-mpușcăturii
a jefuit cu gândul
smaraldele pădurii.

Ce ard în mii de frunze
pe marea foșnitoare,
când lin le-ntoarce vântul
să se dezmierde-n soare.

În ostrov de poiană
s-a așternut ca boarea
strângând din flori cu ochii
surâsul și culoarea.

Și păstrăvilor smuls-a
din coame de pâraie
argintul ce se zbate
sub cer ca o văpaie.

Iar de la păsări cântul
și penele și zborul,

le-a smuls cu-ndemânare
pe toate-ncetișorul

Și vișinelor zării,
din crengi de-amurg fierbinte,
le-a stors sub teascul minții
făcându-le cuvinte

din cer pătruns hoțește
fără de pași și șoapte,
s-a-ntors pe iarba nopții
cu fragi de stele coapte

Chiar inima naturii
sub tâmplă o să-și pună
cât doarme vânătorul
în casa de sub lună!

DORMI CU DADA

Dorm în scorburi pui de graur,
înveliți în puf de aur.
Numai greierul e treaz
cântă singur sub pervaz.

Dormi cu dada, dormi în pace
și tu mare te vei face.
A intrat prin geam se pare
oiștea din Carul Mare.

Dormi în leagănul visării
dragul meu, copilul țării,
dormi în pace, dormi cu dada
zarzări albi păzesc livada.

NOI

Noi nu mai știm de când,
de mii și mii de ani
ne-am auzit curgând
din daci și din romani.

Îngemănați de-un gând
ne-am prins ca un altoi,
în trup de dor arzând
prin care curgem noi.

De-nfigem sapa-n lut
s-au mergem după plug,
întoarcem câte-un scut
s-au răscolim vre-un rug.

Noi nu mai știm de când
aicea ne-am născut,
dar ne simțim curgând
așa de la-nceput !

PLIN DE CÂNTEC ȘI LUMINĂ

Pare tot mai greu pământul
de rodire și de cânt,
darnic e și bun bătrânul
pentru toate câte sunt.

Ard în candelile de cuiburi
cu miros de flori de tei,
puii scoși abia la viață
numa-n aripi cu tulei.

Ziua se mărește-ntruna
dragostei făcându-i loc,
între cântec și lumină
bucuriile se coc !

ÎN PACEA SATULUI

Tainic coaja nopții crapă,
dintre munți a vreme bună,
se dilată ca să-ncapă
gălbenușul clar de lună.

Parcă-o nevăzută mână
i-a ciupit pojghița fină,

de-a țâșnit ca dintr-o vână
sânge dulce de lumină.

Ce încet, încet inundă
satul cufundat în pace,
vraja cerului rotundă
coviltir aprins se face.

Peste prunii ce-n grămadă
către geamuri se înclină,
mai aproape să le cadă
floarea albă, floarea lină.

Ca o nea ocrotitoare,
dintr-o liniște cerească,
cade floarea-n legănare
somnia lumii să-nvelească!

LA CULES DE LICURICI

Printre maci și sânziană
prins-a noaptea pe pitici,
lângă lacul din poiană
la cules de licurici.

De la marginea pădurii
luciu apei i-atrăgea,
de-au răzbit prin mreaja murii
fermecați prea mult de ea.

După cum le spuse unii
că minuni și-acum se fac,
un obraz din fața lunii
îl văzu căzut pe lac.

Și-au privit obraz de lună
legănat ușor, ușor
de n-au îndrăznit să-și spună
vre-un cuvânt din gândul lor.

Au rămas vrăjiți o vreme,
nemișcându-se din loc
n-avea cine să-i mai cheme
nici la treabă, nici la joc.

Într-o coajă de alună
licuricii s-au mutat,
casa lor fiind mai bună
fericiți s-au luminat !

De-acolo privesc piticii,
și fac semnul Sfintei Cruci,
între ei îngână micii
Doamne, cât sunt de uituci !

PE SUB CER ÎN BUCOVINA

Peste frunte de coclaur
o bătrână caradașcă
trage luna în caleașcă,
îmbrăcată toată-n aur.

Greierii scripcarii serii
ies cu cântul de renume
din subpământeană lume
țărâind valea tăcerii.

Lin își leagănă grădina
florile, primindu-și luna,
ce cu drag vine senina
s-o sărute-ntotdeauna.

Și prin vălul de mireasă
curg miresmele cerești
peste plaiuri sufletești
hrană scumpă și aleasă.

Nu-i nici basm și nici poveste
pe sub cer în Bucovina
luna și-a cuprins grădina
îndrăgind-o de când este !

C O V O R

Fir de dor născut cu neamul
pe sub glugi de brazi bătrâni,
ne-a legat în inimi doina
de-am luat cavalu-n mâini.

În cămășile de plaiuri
fluturii prin flori anină
firul cântecelor noastre
tors din caier de lumină.

Firul gândurilor poartă
peste munți de veac eroii
ce-au cioplit columna țării
dăinuind prin trupul ploii.

Și din toate aceste fire,
de gândiri și flori de măr
ne-a țesut covor vecia
prin urzeală de-adevăr !

PRIMĂVARA SUCEVEANĂ

Maiul porțile-și descuie,
de sub plai, cum altul nu e,
suiie Ștefan cu Plăieșii
înflorindu-ne cireșii.

Din adâncile memorii
ne surâd nemuritorii,
cântă Putna, cerul cântă
vrednic de lucrarea sfântă.

Flăcări verzi cuprind copacii
iarba cheamă pitpalacii,
zilele ce spală munții
spală și sudoarea frunții.

Zâmbet roz visează macii
pe câmpia mării Dacii,
veselie-n pragul nunții
de par tineri și cărunții.

Rădăcina noastră vie
scoate din adânc tărie,
ca să-mbrace-n strai de floare
salba sfintelor altare.

Pe sub cer ca un sihastru,
Vronețul, cu albastru,
zugerăvește, Doamne, iară
Suceveană Primăvară !

I A D A

Clopoței de lună
sună pe frunziș,
cine-a vrut să-i pună
noaptea pe furiș ?...

Sus pe crengi să sune
clătinați de aer,
semnele sunt bune
nu e nici un vaier.

Vin s-o vadă cerbii
sub frunziș de rouă,
cum pe colțul ierbii
i-o ființă nouă.

S-a născut o iadă
crudă-n piept și unghii,
ochii vor s-o vadă
dar să nu mi-o-njunghii.

Răsuflarea gurii
crește dintr-o mladă,
inima pădurii
mai are o iadă.

Printre ramuri sure
umblă vestea bună,
sună pe pădure
clopoței de lună !

COLABORATORI DIN CELĂLALT VEAC

Mihai Teliman

Prezentare de Vasile Precup

Puține lucruri se știu despre scriitorii români bucovineni din secolul al XIX-lea. Nu au trăit și nu au creat în condiții prielnice literaturii naționale. Toată strădania lor s-a îndreptat înspre salvarea ființei și spiritualității românești. Opera lor, răspândită în presa vremii sau tipărită în număr infim de exemplare, nu ne-a parvenit decât printr-o minune.

Dintre scriitorii care merită să ocupe un loc în istoria literaturii noastre, M. Teliman este printre cei dintâi. S-a născut la 20 noiembrie 1863 în vechiul oraș Siret, târg în care amintirea strălucirii românești voievodale mai încălzea inima bătrânilor. Școala primară și gimnaziul le urmează în Siret. În scriptele școlare el figura cu numele Tilleman. Profesorul de religie Zaharie Voronca a atras atenția asupra ortografiei numelui de familie, care a fost schimbat ulterior în Teliman. După gimnaziu, Mihai se înscrie la școala reală superioară din Cernăuți, pe care o termină în 1882. Între 1882-1887 este student la Academia de pictură din Viena. În „Babilonul de pe malurile Dunării”, cum numește Teliman Viena, își dă seama că este român. Conștiința și demnitatea națională și le cultivă apoi în cercul studenților de la „România Jună”.

În 1888 Teliman se întoarce acasă. Timp de doi ani este profesor de desen la gimnaziul din Suceava. În 1890, în urma unor neînțelegeri cu directorul școlii, renunță la învățământ. Între timp, savantul și poetul G. Popovici (T. Robeanu) îl cunoaște și-i apreciază temperamentul și talentul de ziarist. M. Teliman se dedică cu pasiune publicisticii, deși cum va spune el mai târziu „un redactor e cea mai nenorocită ființă din lume ... nu mai cunoaște nici odihnă, nici recompensă. Harabagiul al evenimentelor zilei este și rămâne cel mai expus om” (*Ce sufăr redactorii*, în *Foiletoane*). Și încă o confesiune a scriitorului: „Breasla ziaristilor e ca ochiul de mare, cine pică o dată înlăuntru nu mai scapă. De câte ori n-ai voi să arunci condeiul departe, însă în zadar” (*Foiletoane*, p. 41). Teliman colaborează la publicațiile: *Patria*, *Sentinela*, *Timpul*, *Deșteptarea* etc. Duce o viață de boem, de scriitor damnat. Noaptea nedormite, atmosfera cărciumilor de periferie, nepăsarea de propria sănătate îl îmbolnăvesc grav. Se stinge la Siret, în 19 decembrie 1902.

La inițiativa societății studențești *Junimea*, George Tofan adună, selectează și publică o culegere de 33 foiletoane, cu o prefață. Titlul cărții: *Foiletoane*, faur, 1906, Suceava. În *Foiletoane*, faptul divers, generalizat și tratat cu mijloace artistice, devine artă literară.

Vom prezenta aici, un foileton pentru ca eventualii cititori să-i poată aprecia singuri valoarea.

VAI CELOR CE ASUPRESC

Și parcă eram mort de mult, de mult ... Cât voi fi zăcut sub cea mucegăioasă piatră de lângă zidul cimitirului, nici că mai știu.

Atâta știu numai, că în una din nopți o lumină roșietică umplu mormântul în care zăceam, pătrunzându-mi orbitele afunde cu foc, iar un glas surd străbătu cu înfiorare la adormitele urechi, strigând cu un feliu de blândeță muștrătoare: „Ian scoală-te, trândavule; jumătate de veac de somn e destul și pentru cea mai zbuciumată ființă; vino de mai vezi încă o dată lumea ce-ai părăsit-o !“

Și lucru ciudat! Îngălbenitele mele oase simțiră din nou fiorul vieții; încheieturile discompusului schelet începură iar a funcționa, și rizimându-mă cu ascuțitele oase ale mâinilor de niște colțuri de sicrie, ce străbăteau din pereții muzei ai criptei, sării afară.

Pe piatra răsturnată a mormântului meu ședea Satana și fuma.

– Bine-ai venit în lumea respirației, îmi zise el, strângându-mi dreapta ! Ce mai faci amice? Cum te afli în nou-ți locaș ?

– Merci, bine și nu prea, răspunsei eu melancolic. A zăcea între patru pereți umezi, fără respirație, în vecinică noapte, fără alt amic decât mucegaiul, e soartă cam viermănoasă, prietene.

Satana râse cu hohot infernal și replică malițios:

– Vrasăzică și tu te-ai schimbat ? Te știam de alta băiat de vecinic umor, cu mii de idei săltărețe. Ei și acum așa trist ? Ți-ai pierdut dispoziția? De alta râdea o lume întregă de glumele tale și acum să nu fie oare nimene, care să rădă de înfățișarea ta afară de mine? S-a stins tot duhul hazului și din tine și numai uniforma ast-de oase ți-a mai rămas? Frumoasă metamorfoză!

– La aceasta m-ai trezit din liniștea uitării ? La ce verși veninul ironiei peste cel nenorocit? De cei morți se vorbește numai de bine, cum știi; a defăima și amări avem dreptul numai pe cei vii. Cel puțin pe vremea mea se ținea lumea de acest obicei, mai ales însă funcționarii mai mari de la cârma politică, care se hrăneau din această cinstită meserie. Tu cum se vede pari a-i întrece. Au nu cumva ești guvernor ?

– Se vede că ești cam de mulțisor mort căci de alta n-ai dovedi atâta ignoranță în ale istoriei mai recente. De o sută de ani încoace administrez *Buchenchina*, țara urșilor. Pacea și liniștea, care dominau în acel colț de pământ, sunt duse și azi zavistia ascuțește iar ruginitelile-i arme, spre a duce spaimă în coliba cea mai depărtată; căci tu știi că aceasta e meseria noastră.

– Și cum de ai ajuns la cinstea de guvernor al Buchenchinei ? întrebai eu.

– Simplu, amice. Infernul are un drept istoric asupra acelei provincii. Și iată pentru ce. La zidirea lumii, Atotputernicul gătise aproape tot pământul și numai Buchenchina nu era încă terminată. Lui Dumnezeu i se sfârșiră adică banii și lucrul rămase baltă. El se adresă deci către mine cu rugarea să-i fac bine cu suma de care avea lipsă. M-am declarat gata, se-nțelege însă că numai sub condiția, dacă îmi va da ca ipotecă întreaga Buchenchină, ceea ce s-a și întâmplat. Drept apendice al contractului am mai adaos, ca în caz dacă banii nu mi s-or înapoia la termen, contractul să rămână răsuflat și eu să am dreptul a governa însumi provincia după bunul meu plac. Întâmplarea mi-a fost prielnică și acum guvernez țara de vreo sută de ani și mai bine.

– Trebuie să fi isprăvit minuni ? adaosei eu.

– Sunt mulțămît, nu-i vorbă. Dacă n-ai ceva mai bun în program, hai să dăm o mică raită prin țară, ca să-ți arăt cele ce le-am făcut. Noaptea e frumoasă și ar fi păcat să o pierdem aice între cruci și glas de bufniță. Tu, ca redactor, care te-ai ocupat amănunțit cu starea politică a Buchenchinei, vei pricepe lesne schimbările ce le am îndrumat.

– Sunt gata, replicai eu.

– Bine, răspunse Satana, hai să pornim.

Și în același moment se ridică un vânt ca un orcan, urcându-ne pe aripile sale sus în văzduh până la înălțimi ameteitoare. Cam la mijlocul țării ne oprirăm, așezându-ne pe doi nouri negri, ce se iviră la picioarele noastre.

– Uită-te, frate, zise Satana, aceasta e țara mea. De acolo de unde zărești în albastră depărtare frunțile Carpaților învelite în turban de zăpadă vecinică până jos în văile mănoase ale Prutului și Nistrului, se ascultă azi porunca mea. Așa că-i mândru petec de pământ ?

– Frumos din cale-afară, răspunsei eu uimit de orbitoarea priveliște. Și ale cui sunt aceste păduri seculare, aceste plaiuri poetice, aceste moșii bogate și binecuvântate de fire ?

– Odinioară au fost toate românești, azi însă au intrat aproape toate în mâinile cămătarilor jidovești. Vezi colo pădurile fondului religios? Uită-te cum se devastează una după alta. Eu am calculat cu siguranță matematică, că dacă această economie va dura mai departe, precum am început-o, prefac Buchenchina peste scurt într-un pustiu fără apă și vegetațiune, și aceasta îmi este ultima și primordială țintă. Mai ajung eu și alt scop nu-i vorbă. Banii țării, averea națională intră în mâini de oameni fără patrie, care odată îmbogățiți, lasă țara suptă și locuitorii lipiți pământului, iar omul sărac e unealta cea mai aptă a infernului. Mă-nțelegi acum ?

– Dar moșiile cum se pierd ? întrebai eu.

– Am eu meșteșug și pentru aceasta. La ce ar fi jocul de cărți, banchetele, bachanalii și alte lucruri dacă nu spre a-i aduce pe proprietari la sapă de lemn ? Numără azi câți proprietari mari indigeni mai ai și te vei mira. Abia la vre-o 50 din sutele ce erau odinioară.

Eu începui a calcula și mă încredințai despre înspăimântătorul adevăr.

– Nici cu proprietatea mică nu stă altmintrelea. Eu i-am făcut pe cei mai mari nesățioși și lacomi, i-am înzestrat cu sute de patimi, care reclamă bani. Și deoarece cei mari nu produc, trebuie să producă cel mic. Biruri peste biruri se impun. Acum am de gând a crea perceptorii și în nouri, căci a le mai spori pe pământ, mă rușinez însumi. Astfeliu poporul muncitor emigrează la America, unde pierе fără preot, intrând drept în iad, unde îmi mărește oștirea mea.

– Înțeleaptă introducere de a câștiga proseliți, adasei eu; cred însă că cu timpul nu va ajunge; oamenii s-or încuminți, se vor uni și atunci va seca izvorul din care sorbi.

– N-ai grijă ! Sângele omului e născut din patime, care pelegrinează cu dânsul până la mormânt. Iar ce s-atinge de luminare și învățătură, am grijit ca cei chemați a o da să nu fie uniți întreolaltă. În ultimul timp de pildă am asmuțit învățătorimea în contra preoțimii și viceversa; un spectacol regal, frățioare, a-i privi cum își jupesc cinstea unul altuia. Școli sunt puține și rele, administrația lor e în mâna mea, dieceza de-asemenea, scurt totul merge de minune. Au mai rămas puține obiceiuri strămoșești, care îmi îngreunează misiunea, însă le-oi șterge eu și pe acelea. Am împrăștiat

calfele mele cele mai iscusite peste întreaga țară și ar fi lucru mai presus de fire, dacă n-ar reuși a nimici totul.

– Ei, și cum sufăr supușii tăi atâta nelegiuire și apăsare? Cum poți proclama nepedepsit neadevărul, nerușinarea, perfidia și puterea brutală de norme pentru guvernare?

– Ești copil, răspunse Satana. *Poporul prin popor se încătușează*. Noi făurim din mijlocul lui uneltele care îl țin în robie. Uită-te cum merg trebile la alegeri. Spre a-i face de pildă pe români de răsul câinilor, candidăm pe un român în contra altuia; prostimea își farmă țidvele și umple criminalurile, iar noi râdem de clocotește iadul. Baionetele și pușca cine le poartă? Așa-i că tot poporul? Înțelege acum secretul?

– Aceasta înțeleg, însă spune-mi cum faci toate aceste?

– Le dau aparența legală. Legile noastre sunt adică toate cu un amendament, care desrădică cele dictate prin paragraf. Astfeliu salvăm aparența și facem ce voim. De vrei să vezi cum proced, vin' de mă petrece colo până la moara cea părăsită, unde țin azi raport general cu uneltele mele. Două-trei minute vor fi de ajuns spre a te orienta.

Plecarăm și în clipă mai scurtă, decât cea a trecerii de la bine la rău, eram în moara pustie. În jurul unui foc ședeau calfele Satanei și așteptau sosirea șefului. Era o societate interesantă. La prima vedere ți se părea că vezi oameni de diferite ocupațiuni: unul purta mitră arhierască, altul uniforma de prefect, altul era ca veterinar, iar alții ca comisari de poliție, deputați parlamentari etc. La sosirea șefului aruncară măștile jos și se arătară în toată nuditatea lor hâdoasă.

– Blagocestivul aice?

– Aice!

– Ce ai mai isprăvit? Arată ori de nu mânânci degeaba cele 24 000 de florini.

– Fac, precum ați poruncit Ilustritatea voastră; dieceza e în perfectă dezordine, demoralizarea crește în turma ce mi-ați încredințat-o spre păstorie, subscriu toate actele în contra bisericii și caut ca nici un ban din fond să nu se distribuie în folosul membrilor bisericii. Îndeosebi am fericirea a Vă putea raporta, că ajutorul pentru internatul de băieți români l-am pus iarăși ad acta.

– Bravo! Tu ai fost totdeauna un fiu credincios al infernului. Numai fii precaut în afară: poartă vecinic mutră evlavioasă, fă multe cruci, făscălește foarte smerit când te arăți undeva în public și nu înceta a tot zice că te sacrifici pentru binele bisericii; aceasta face efect la prostime și nu le strică celor cumiinți. Bine!

– Prefectul Nas-Roșu de Castelsuceava?

– Hier!

– Cum te lauzi?

– Șicanez întreg districtul în poză de patriot. Acum încep a mă amesteca și în viața privată, bazându-mă pe știri secrete despre trădare de patrie. Povestea tricolorului o exploatez până la istov. Am împrăsciat pe un târgovăț, care avea obraz roșu, nas albastru și mustați galbene, un caz flagrant de dacoromânism.

– Bine. Fii însă și tu precaut. Spre a nu trezi bănuială, că ai fi dușman al românilor, bea voinicește în Fălticeni și Burdujeni, zi și noapte, iar în cazuri grave și la lumină. Abtreden!

Satana voi să urmeze cu raportul, însă eu îi făcui un semn, chemându-l la mine.

– Scuză-mă, amice, însă n-am timp a asista și mai departe. Tu știi că nu aparțin lumii acesteia și cunoști legile stricte de acolo. Se apropie ora în care trebuie să mă reîntorc. Iartă-mă, deci, dacă te rog a mă concedia.

– Nu stai mai mult în puterea mea, ai dreptul deci să dispui de tine după plac. Ai vreo dorință poate înainte de ce ne despărțim?

– Am.

– Și care? Toate ți le împlinesc azi, numai nu mă pune la prea grea ispită, căci și puterile mele au margini.

Satana făcuse o promisiune, ce întrecea firea lui, precum se vede, promisiune pe care voi s-o slăbească, însă prea târziu. În acel moment îmi adusei aminte de bietul meu popor; acum ori niciodată putui să aflu soarta lui în viitor.

– Spune-mi, amice, tu care toate le știi și viitorul îl pătrunzi, pentru ce prigonești neamul meu și care soartă îl așteaptă?

În acel moment Satana începu a tremura, încheieturile morii gemeau înădușit, din crăpăturile ei ieși pară de foc și toată clădirea se prefăcu în cenușă, acoperind pe Satana sub dărâmăturile ei mortifere, iar în văzduh răsuna un gals grozav: *Vai celor ce asupresc, căci amară va fi răsplata!*

Atunci mă simții cuprins de o mână. Mă trezii în sudori.

Arhiva Bucovinei

SCRISORI DIN BUCOVINA ÎN ARHIVA MUREȘENILOR DIN BRAȘOV^a

Sanda-Maria Buta

Brașov

Arhivele personale aparținând unor intelectuali care au avut un rol în viața culturală și politică a vremii lor sunt, alături de arhivele publice, izvoare neprețuite în încercarea de reconstituire a epocii și pot releva indicii esențiale despre oamenii care au reprezentat-o și care au orientat și au dinamizat viața socială.

O astfel de Arhivă este cea constituită din miile de scrisori primite de-a lungul a trei generații de către Mureșeni, de la oameni de cultură și fruntași politici din toate teritoriile locuite de români. Bazele acestei arhive au fost puse de Iacob Mureșianu^b și se referă la destinul lui brașovean care a fost împletit cu al primului ziar politic al românilor ardeleni. La 12 martie 1838^c apare la Brașov *Gazeta de Transilvania* cu sprijinul material al negustorilor români și avându-l ca redactor responsabil pe George Barițiu^d. Din noiembrie 1842 de numărul de joi al ziarului se va ocupa Iacob Mureșianu iar de suplimentul literar *Foaie pentru minte, inimă și literatură*^e răspunde, de la sosirea sa la Brașov, în aprilie 1838^f, Andrei Mureșianu^g. În urma unei călătorii întreprinsă de George Barițiu cu Iacob Mureșianu la Viena, în 1839, pentru a obține aprobările necesare, ziarul va fi difuzat și în Bucovina^h. Intrarea armatelor ungurești în Brașov, în primăvara anului 1849, determină suspendarea ziarelor și refugiul redactorilor dincolo de Carpați. Reîntors din Bucovina – unde se bucurase

(a) Muzeul Memorial Casa Mureșenilor din Brașov, având în patrimoniul său Arhiva Mureșenilor, s-a înființat în mai 1968 prin donarea de către familie a patrimoniului și a casei în care au trăit Iacob și Aurel Mureșianu și unde s-a redactat și tipărit *Gazeta Transilvaniei*.

(b) Iacob Mureșianu (1812-1887). Fruntaș politic și om de cultură ardelean. Întemeiază și conduce între 1837-1875, la Brașov, Liceul latino-german. Redactează și editează, între 1850-1877, *Gazeta Transilvaniei* și, între 1850-1865, *Foaie pentru minte, inimă și literatură*. În 1877 a fost primit în Academia Română.

(c) Casa Memorială a Mureșenilor Brașov, Arhiva Mureșenilor, doc. 885.

(d) George Barițiu (1812-1892). Fruntaș politic ardelean. Președinte al Partidului Național Român. Jurnalist și istoric. Publică în 1891 *Părți alese din Istoria Transilvaniei*.

(e) La 1 ianuarie 1838 apare la Brașov, sub redacția lui George Barițiu, *Foaie literară*, care va deveni din iunie 1838, *Foaie pentru minte, inimă și literatură*.

(f) V. Netea, *George Barițiu – Viața și activitatea sa*, Buc., 1966, p. 82.

(g) Andrei Mureșianu (1816-1860). Poetul generației de la 1848. Publică în numărul 25 al *Foii pentru minte, inimă și literatură* din 1848 poezia *Răsunet* la care va adapta melodia populară *La sânul maicii mele*, devenind imnul *Deșteaptă-te române*.

(h) O. Boitoș, *Întâile călătorii ale lui George Barițiu în apus*, Sighișoara, 1947, p. 9-15.

de ospitalitatea familiei Hurmuzachi – George Barițiu reia editarea ziarelor și începe publicarea, în ianuarie 1850, a rapoartelor de luptă ale lui Avram Iancu, fapt ce va atrage suspendarea ziarelor și a lui Barițiu ca redactor^a. În aceste condiții, în care românii ardeleni rămăseseră fără nici un ziar politic, Iacob Mureșianu va cere în numele său aprobare și, la 7 septembrie 1850, reapar *Foaie pentru minte, inimă și literatură* și ziarul politic cu numele ușor schimbat – *Gazeta Transilvaniei*^b.

Timp de peste o jumătate de secol^c, cât Mureșenii au condus acest ziar, devenit în 1884 primul cotidian românesc iar, din 1887, oficios al Partidului Național Român, au apărat cu demnitate și tenacitate drepturile românilor. „Organ al tuturor intereselor naționale“ cum o considera Alecu Hurmuzachi^d, *Gazeta* devenise o cronică a vieții românești, publicând corespondențe din toate provinciile locuite de români.

Pe lângă rubrica permanentă „Din Bucovina“ în care corespondentul special al ziarului publica asupra întregului spectru al vieții sociale, de-a lungul timpului *Gazeta* a publicat articole aparținând celor mai distinși intelectuali bucovineni.

Relațiile de ajutor frățesc, stabilite în timpul Revoluției de la 1848 între fruntașii brașoveni și bucovineni, s-au transformat în prietenie bazată pe respectul acelorași valori și transmisă peste generații. Mărturie stau cele peste 80 de scrisori depistate în arhiva Mureșenilor. Întreaga corespondență a lui Iacob Mureșianu dinaintea de 1850 s-a pierdut cu ocazia refugiului în Țara Românească. Colecția Mureșenilor cuprinde însă și arhiva familiei Nica (rude apropiate ale Mureșenilor) în care se găsesc scrisori adresate din Cernăuți, în 1848, lui Gh. Nica^e de către N. Ionescu și Gr. Balș făcând referire la evenimente, dând informații despre revoluționari și mulțumind pentru sprijinul brașovenilor.

Zecile de scrisori adresate lui Iacob Mureșianu și dr. Aurel Mureșianu^f din Bucovina de către membrii familiei Hurmuzachi, Gh. Sion, Iraclie Porumbescu, Isidor Onciul, Sextil Pușcariu, Valeriu Braniște, Dimitrie Socoleanu, Dimitrie Dan, Nicefor Iliescu și alții, vin să confirme faptul că în toate acțiunile culturale și politice pe care le-au întreprins și, mai ales, prin intermediul *Gazetei*, Mureșenii n-au servit numai cauza ardelenilor ci a tuturor românilor, contribuind, în bună măsură, la realizarea unității lor culturale și la solidarizarea celor două provincii în aceeași atitudine națională.

Arhiva Mureșenilor mai cuprinde, din perioada interbelică, un număr de 36 de scrisori reprezentând corespondența dintre Aurel A. Mureșianu^g și Lecca Morariu și I. E. Torouțiu. Pe lângă informații referitoare la activitatea literară a celor doi corespondenți bucovineni, scrisorile se referă mai ales la colaborarea lui dr. Aurel Mure-

(a) V. Netea, *op. cit.*, p. 229.

(b) Casa Memorială a Mureșenilor Brașov, Arhiva Mureșenilor, doc. 7559.

(c) *Gazeta Transilvaniei* a aparținut familiei Mureșianu între 1850-1911.

(d) *Țara Bârsei* nr. 2, 1930, p. 18.

(e) Gheorghe I. Nica (1792-1870). Primul inspector al Școlilor Naționale. A subvenționat apariția *Gazetei de Transilvania*.

(f) Dr. Aurel Mureșianu (1847-1909). Fiul lui Iacob Mureșianu. Studii de drept și doctorat la Viena (1865-1877). Între 1878-1909 conduce *Gazeta Transilvaniei*. Membru fondator al Partidului Național Român și, de repetate ori, ales membru în Comitetul Central. Autorul unuia din cele două proiecte ale Memorandului din 1892 și apărător în procesul Memorandului.

(g) Aurel A. Mureșianu (1889-1950). Fiul lui Aurel Mureșianu. Studii de istorie și filozofie la Lipsca și Paris, doctorat în istorie. Înființează în 1929 revista *Țara Bârsei*.

șianu cu Mihai Eminescu la unirea tuturor asociațiilor studenților români din Viena și la organizarea serbărilor de la Putna.

A face cunoscute aceste scrisori, prin publicarea lor, credem că reprezintă mai mult decât un act cultural. Dincolo de literă, spiritul care le străbate trezește conștiința datoriei fratelui față de frate, ne unește în același sentiment național care ține vie nădejdea. Pentru că, așa cum spunea Iacob Mureșianu „În orele solemne ale unei țări și națiuni, din abundența inimilor patriotice și naționale, iese mai totdeauna un act de eternitate”^a.

Bucovina, 2/20.V.1858, Iralie PORUMBESCU către Iacob MUREȘIANU referitor la disputele provocate de abuzurile unui preot greco-catolic din comuna Boian.

Din Bucovina 8/20 mai 1858

În fine, după doi ani de zile, de când se datează începutul diferențelor ecleziastice din comuna Boian care fu la timpul său pomenit în jurnalul D. Tale se hotărî cauza aceasta în zilele de pre urmă prin o comisiune mixtă ordinară de ministeriu al cultului și care comisiune constatoare din consilierul guvernului bucovinean [D. Ciraisti], Arhimandritul diecezan D. Teofil Tendalla și protopopul greco-unit din Cernăuți șeptesprezece zile la starea locului au petrecut întrebând pe fiecare de la 18 ani înainte îndeosebi câți adevărați se exprimă în anul 856 pentru biserica greco-unită; unde el acum definitiv vroește să rămâie, au la biserica răsăriteană, sau la cea greco-unită, despre copiii cei mai mici decât de 18 ani, fiind de în ministeriu hotărât, ca aceștia să urmeze fără de a fi întrebați confesiunii alese de părinții lor, cei de genul bărbătesc adevărați, celei a tatălui și cei de genul femeiesc celei a mamei. Aice ne oprim puțin, și vroim ca în interesul adevărului să arătăm publicității cauzele din care purcese această malconțință ecleziastică a unei mari părți a comunei române din Boian, căci se dezlipi ea de biserica maternă română și se declară pentru cea unită, pe aice ruteană. Aceasta să o arătăm, e cu atât mai de trebuință, cu cât cauzele răzvrătirii ecleziastice din Boian dau o lumină peste multe alte circumstări tipice de care pătimizește binele comun al poporului nostru din Bucovina. Cauza deci cea mai principală e lăcomia materială cea peste măsură a parohului local de mai înainte, carele fu rutean, împreunat cu o asprime despotică și boieroasă, cu care chinui el pre poporul său prin mai mult de 52 de ani; câți ani el adevărați a funcționat ca paroh al Boianului. A doile cauză principală au fost că protopopul respectiv așisdere rutean, nu numai că nu vizita câte 6-7 ani parohia aceea, ci și când o vizita el plânsorile poporului asupra parohului aceluia nu le asculta, nici consistoriului le arăta, ca să deie parohienilor boienieni cuviincioasa dreptate în contra abuzurilor celor prea vârtoase cari le practica parohul – și aceasta o făcu protopopul din cauze și ușor de înțeles, de acum bine și cunoscute. Să zicem acum că a treia cauză principală au fost slăbiciunea în credință a poporului, nu ne lasă inima, nici mintea, căci unde putea la un popor țărăn să devie credința confesională tare, dacă el 52 de ani au fost prin faptele următorului Sfinților Apostoli, moral opriți a crede într-aceea, ce el, acel

(a) *Gazeta Transilvaniei* nr. 94/1862.

următoriu al sfinților Apostoli, citea în evanghelii. Acel paroh, au *insiluit*, cum am zice, poporului său cugetarea că nu e drept ce li se spune despre viața sufletească după moartea trupului, căci acel paroh în toate pășirile lui numai viața trupezască o avea în fața ochilor și numai pentru îndulcirea acesteia, toate mijloacele, până și starea sa cea sfântă o întrebuița. Pre lângă aceste toate mai trebuie să adăugăm că acel paroh din Boian au fost până la anul 1848 și asesor consistorial și în timpurile mai de pre urmă avu de vicari parohiali tot fii de-ai săi, căci parohia Boianului număra aproape de 4 000 de suflete, numai români. La acele cauze deci principale se asociază altele secundare, adică *arătarea* din unele părți a *drumului* celui mai scurt pre carele să poată poporul cu securitate scăpa de mâncăturile, asupririle și asprimile preotului lor și focul ce aprinse! Acum văzu oricine ce poate omul cel ce prea mult au rabdat asupri și împilări în contra dreptului și firesc și creștinesc. Protopopul alergă atunci la Boian, dară chiar vederea lui irită numai mai mult pre popor, aducându-i acesta aminte cum nu-i vru el nici să-i știe, când se jeliură bătrânii satului asupra apăsărilor celor peste fire din partea parohului lor. Atunce merse și singur Episcopul la Boian, însă chiar într-acea zi, când celebră Episcopul în biserica parohială de acolo, și ținu o *cazanie* la popor, și mai conscrieră 40 de familii la ritual unit. Se mai făcu și aceasta: se suspendă preotul cel odios din oficiul său în care fu, cum am zis, peste 52 de ani și se așează provizoriu alți 2 sau 3 preoți, însă încrederea poporului fu acum cătră preoți de o formă cu cel suspine, cutropită și nemica nu ajută acum nici aceea că preoții acești dați de acum poporului din Boian, arată extremitatea cea mai fină cu toate manierele parohului suspins. De asemeni și încă și mai peste fire se purta preotul greco-unit față cu popor, și așa deveni în Boian la aceea că poporului se tămăia din două părți, iară el se răsfăța acum în toate comoditățile și patimile sale, lucru cu atât mai firesc cu cât poporul după un timp lung de suferinți și de greutateți peste măsură, acum se simți cu totul [...]. După această stare desfrănată a unui paroh care e pe lângă aceea necult trebui numai decât să atragă atențiunea guvernului politic și acesta propuse consistoriului gr. răsăritean din Cernăuți ca să trimită acesta la Boian un comisar preoțesc din parte-i, pe lângă unul politic, carele va fi ordinar de guvern având a fi fata și un preot de ritual greco-unit și să se întrebe fiecare din cei conscriși la biserica greco-unită, unde vroiește el să rămăie ca să se curme marea destrămătură morală și confuziunea ce se, [...] acolo în toate zilele între popor și între preoții încă lăntuiți de ritual greco-răsăritean și între cei greco-uniti care încă nu erau competenți, trebuințele însă religioase le urma; ca ei [asis] din capul locului să le isprăvească oamenilor care se subscrieră la ei.

Consistoriul nu se învoi însă cu socotința aceasta a guvernului și ceru ca să se respecte de preoți greco-unită patenta ministerială din 9 febr. 1849, care ordonează îndoita [...] a voitorilor de a trece la altă confesiune la preotul competent de mai nainte. Ministeriul se uni însă cu propunerea guvernului și deși tocma acum, însă acea comisiune urma cum am zis mai sus. De însemnat este că ministeriul măcar că încunjură în cazul acesta patenta menționată din 9 febr. 1849 el totuși au ordinar ca numai acelora să li se conceadă trecerea la ritual greco-unit, la care se va afla prin protocol „Curățenia sau sinceritatea hotărârei“ [...] căci guvernul e departe de a lăsa ca să se atace cumva religiunea primitivă a țerei din Bucovina, fără ca cineva din sinceritatea inimii să voiască a trece de la ea la altă biserică. Însă după cum auzim din izvor foarte sigur, acea sinceritate a hotărârei, comisiunea din Boian afară la doi trei indivizi nu o află, ci răspunsul la întrebarea de ce trece el la uniți, să fi fost de la trei părți de bărbați „pentru preotul A...“ (carele fu lăudatul acel paroh) iară de la a patra parte de bărbați fu răspunsul „pentru că alți se dedară la *rus*“ (așa numesc la noi românii pe greco-catolici căci popii respectivi sunt toți ruteni din Galiția) „pentru

aceea mă dedei și eu“ pe când femeile și copiii cei de 18 ani înainte să fi răspuns mai unanim „pentru că bărbatul meu“ sau respective „pentru că tatăl meu și mama s-au scris la rus, pentru aceea ne scriem și noi“. Vreo 200 de familii să fie deci într-acest chip declarate la Boian pentru religiunea greco-unită. Aice suntem curioși care sentință va urma de la guvern asupra acestor răspunsuri, care cum se vede nu sunt în sensul cererii ministeriale de la acei boianeni care să fie priviți ca legal trecuți de la religiunea greco-răsăriteană la cea greco-unită. Cu atât mai mult cu cât aice cum se vede ar fi ultimul scop al cauzei acesteia să fie: pedepsirea unor bărbați ecleziastici, care uitară de datoriile chemării lor, iar nu pedepsirea unei confesiuni întregi. Mai încolo afectul și irităciunea în care se aduse poporul din Boian și în care irităciunea încă și acum se află nu provine din cauzele religiunii greco-orientale, care o declară și însii conscriși la ritual greco-unit, ci de la doi sau trei bărbați, care, ca niște *ruteni* ce erau, cine știe, spre ce scop și încordară ei cugetele numerosului popor din Boian până la o știință atât de nesuferibilă. Ce trebuie deci celor ce se conscriseră la biserica greco-unită, se văzu și îndată la începutul durerințelor ecleziastice din Boian și se vede cum am zis și din protocoalele acestei comisiuni; și aceea e ușurare de preoții cei ce-i prea asupriră; dreptate legală în parohie și o tratare umană din partea preoților care însă nu numai că-i prea împovărară cu robota parohială și cu plățile patraxilului, ci încă-i și tratară ca niște satrapi lumești.

În fine acele abuzuri conțină toate de atunci încă, de când consistoriul Bucovinei se convinse despre ele și acum după cum știm de sigur în privința aceasta dominează în Boian cea mai mare mulțumire dându-se parohiei de acolo și garanție, că această ordine și de acum se va păstra. Cum că însă măcar că se ameliorează cu totul ordinea în parohia din Boian, și măcar că preoții cei de acum nu sunt nicidecum simțibili pentru parohienii de acolo cu cerințele lor cele materiale de la popor lăsându-i aceștia și robota și taxele anuale hotărâte în planul regulativ al diocezei bucovinene din 1786, cum că zic, cei mai mulți din cei conscriși înainte de doi ani la religia greco-unită, rămaseră totuși la primitiva lor subscriere cu toate că ministeriul lăsă fiecăruia în liberă voie la care religiune, de aceasta precât alte circumstări de vină, care nu se țin de propria voie a respectivilor pre atâta nici a le spune, nu le socotim locul aici. Aceasta numai am socoti, ca nu numai binele și pacea ecleziastică și socială din dioceza greco-răsăriteană a Bucovinei dorește ci și însăși firea lucrului, ca poporul necult să nu se arate vrând nevrând *acest mijloc*, renegarea adică a bisericii materne, spre a se mântui de un preot, căci aceasta va aduce apoi și la demoralizare și la abuzuri din partea parohului și va descuraja și preoții demni și neculpabili, care numai ar fi că nu convine poate gustului unora și altora. Noi și sperăm cele mai bune pentru binele și cel legal și cel obiectiv, și mai dorim numai încă, ca consistoriul Bucovinei, măcar de acum înainte să iee alte măsuri, mai corespunzătoare seriozității împrejurărilor moderne în contra acelor preoți, care nu privesc în parohiile lor alta decât numai feudal spre a se îmbogății și a se răsfața nepăsându-le mai departe de binele și viitorul bisericii și poporului lor.

Ir. P.

Casa Memorială a Mureșenilor Brașov, Arhiva Mureșenilor, dos. 506, doc. 1007. Orig. lb. română cu caractere latine și chirilice.

**Frătăuți Bucovina, 6 oct. 1887, Ciorna scrisorii de condoleanță adresată de
Iraclie Porumbescu lui Aurel Mureșianu la moartea lui Iacob Mureșianu**

In memoria etc ...
Redactorul a mai primit etc.

- 1) *Prea onorate domnule dr.!*
Frătăuți (Bucovina) 6 octombrie n. [1887]

Precum soarele lumina sa și căldura-i binefăcătoare o împarte universului, așa lucră și un bărbat de suflet nobil și mare în binele întregii omenimi.

Un atare bărbat a fost (nu, că este și va rămâne numai cu corpul) redactorul (Domniei) Voastre, vostru Părinte (întrucât lumea mai mare n-a ajuns să știe, ajungea cu bună seamă și va afla) Românimea (însă) din toate „patru unghiuiri“ o știe aceasta și o afirmă cu tot sufletul său.

Românimea știe, pentru că marele suflet și mărețul spirit al redactorului (Domniei) Vostru părinte binefăcătoarea activitate a întregii vieții sale a sacrificat-o mai (aproape proximei sale familiei naționale) familiei sale naționale, României, având ca apoi a servi familiei omenimei întregi. La acea (proximă) familia națională a marelui defunct a părintelui (Domniei) Vostru ne numărăm și noi Români Bucovineni și la aceștia aparțin și eu: și cine din noi Români Bucovineni nu știe, care și câtă părtinire nobilă și călduroasă ne-a arătat nouă Românilor Bucovineni repausatul (Domniei) Vostru părinte în organul său „Gazeta Transilvaniei“ prin toate mai trei decenii, în care a redigat repausatul demna această foaia! Încă și după aceea – auzit-am și aflat-am de la persoane stimabile, apoi în timpurile mai de pe urmă și de la fiul meu și fiica mea – mi-a păstrat cea mai mare bunăvoință și cele mai mari consentimente, ce și astăzi ni se manifestează prin inima fiului său, ereditată în întreaga-i valoare de la Tata.

Iată dară, de ce sunt și eu pe lângă aceia cari jelesc din adâncul sufletului lor moartea veneratului Vostru părinte și ca preot ce sunt zic: Domnul primească nobilul lui suflet în raiul său cel sânt! Iară ca Român ridic ruga mea către acel Domn etern și atotputernic, să se îndure și să binecuvânteze semănătura ce a pus-o repausatul Vostru Părinte în ogorul României întregi și întru acele intențiuni în care repausatul o făcu!

Iară Domniei Tale și întregii familii repausatului să vă dea Cerul consolațiunea cea ce El de cea mai bună o știi.

(Cu toată stima)
Iraclie Porumbescu
Paroh

(Frătăuți
Bucovina
6 octombrie n. 887)

(*) Textul acestei scrisori a fost publicat în *Gazeta Transilvaniei* L, nr. 217. 3/15 oct. 1877, p. 1-2.

Casa Memorială a Mureșenilor Brașov, Arhiva Mureșenilor, dos. 506, dec. 1011, orig. lb. rom.

[Boian, 1886] Iraclie Porumbescu îl anunță pe Aurel Mureșianu că i-a trimis pentru a fi publicat în *Gazeta Transilvaniei*, un articol la moartea lui Aron Pumnul și, alăturat, o scrisoare prin care Alexandru Hurmuzachi îl dojenește că n-a participat la înmormântare. Amintește despre incidentul în urma căruia a fost chemat, împreună cu Aron Pumnul, în fața Consiliului de Război.

Prea Onorate Domnule Dr.!

Grăbindu-mă alaltăeri, când Ți-am trimis comunicatul despre venirea lui Pumnul în Bucovina Ți-am alăturat și fârșitul unei epistole de la fericitul Alexandru Hurmuzachi, în care epistolă îmi imputează că de ce n-am fost la înmormântarea lui Pumnul; am alăturat zic, acea epistolă fără ca în grabă să fi motivat de ce alătorez epistola. O făcui aceasta, ca să-mi legitimez oarecum, că am titula a vorbi despre Pumnul, ca unul al cărui raport către cel neuitat al nostru bărbat s-ar putea încâtva pricepe din „dojana“ ce alt al nostru neuitabil bărbat A. adică Hurmuzachi, îmi da, căci, deși știa el, că sunt depărtat de la Cernăuți de peste 15 [...], n-am participat la îngroparea lui Pumnul. Acel raport al meu către Pumnul poate-l voi arăta, că a fost intim, și printr-un incident ce l-oi descrie; care incident ne aduse pre noi înaintea judecătorului militar, fiind în respectivul timp aici stare de asediu; însă nu că doară am *fi fost* culpabili, ci căci *păream a fi noi* comis a ceea ce ne trase înaintea aceluia judecător.

Zic, că *poate* voi publica acel incident pentru că el e și pentru astăzi un ceva delicat față cu publicitatea. Aș trebui adecă să citez niște pasaje din corespondența-ne – a mea cu Pumnul și a lui cu mine – care pasaje nu erau menite pentru judecători, fură însă aflate și sesiate.

Iată, de ce am alăturat și epistola lui Hurmuzachi comunicatului respectiv scrisoarei mele către Domnia Ta. Alătorez deci marea rugare ca să aibi bunătatea a-mi remite acea epistolă. La această rugare a mea adaug și aceea că neafându-Te Domnia Ta oareși-cum în posibilitatea a-mi primi comunicatul meu ultim, despre Pumnul și cel din „Unirea“ să mai aibi și acea bunăvoință a mi le remite *ne francat* „Unirea“ alt esemplariu n-am însă despre „venirea lui Pumnul în Bucovina“ spre a mai scrie odată pentru alt ziar mi-ar pica cam greu căci pățimesc de reumă în mâna dreaptă și în tot trupul de bătrânețe.

Cu toată stima
Porumbescu

Casa Memorială a Mureșenilor Brașov, Arhiva Mureșenilor, dos. 506, dec. 1010, orig. lb. română.

[Boian] Iraclie Porumbescu îi anunță lui Iacob Mureșianu distribuția celor cinci exemplare din nr. 49 al *Gazetei Transilvaniei* și obținerea altor trei abonamente.

Mult estimate Domnule!

Cinci esemplare din nr. 49 primii și le-am și trimes pe unde am socotit. Epistola mea cea mai din urmă – din care văzui cu mulțumire că și scoseși unele cuvinte – cred

că-ți aduse 2 sau trei prenumerați; așa aud, că la poșta din Câmpulung un preot (Ciupescovici) scrie cum și unde să se adreseze pentru primirea *Gazetei*.

Domnule! atâta sunt însărcinat cu oficiu-mi și o mulțime de trebi particulare – de nou acum pe spate-mi căzute – încât nu pot să-mi iau o oră ca să-ți scriu ceva mai interesant și mai *bine*, iartă și [...] dar până ce va fi culpa mea [...] mi-oi da mai multă silință.

Prea plecat
Porumbescu

Casa Memorială a Mureșenilor Brașov, Arhiva Mureșenilor, dos. 506, doc. 1008, original limba română.

[Boian], 25.11.1895, Iraclie Porumbescu trimite spre publicare în *Gazeta Transilvaniei* un al doilea articol despre Francisc Servais(I)

Onorabililor Domni!

Trimit al doilea „incident“ rugându-vă cum v-am rugat să fiți buni a-l primeni și publica.

Tot odată vă rog și acuma să aveți bunătatea a griji ca atât zețarul cât și corectorul și revisorul să nu lase greșeli așa în cuvinte cum și în interpretațiuni.

În curând mi-oi permite a vă trimite încă două epistole ale mele din timpul când generalul Bem răsbiise până la Dorna în Bucovina respingând al II-lea regiment a grănicerilor până peste hotarele Transilvaniei aici, dincoace.

Cu toată stima!
Porumbescu

29.11. n. 95

P.S. Prin mandat trimit 1 florin pentru un pahar de vin celor care vor feri comunicatele mele de greșeli

Două incidente din viața celistului Francisc Servais, partea a doua, Gazeta Transilvaniei LVIII, 21 Nov. – 3 dec. 1895, p. 1-2.

Casa Memorială a Mureșenilor Brașov, Arhiva Mureșenilor, dos. 506, doc. 1013, original limba română.

[Boian] 22.XI.1895 Iraclie Porumbescu trimite redacției *Gazetei Transilvaniei* spre publicare un foileton despre Francisc Servais(I)

Onoraților Domni!

Rog cu toată stima să binevoiți a primi și publica ca foileton în prețuita „Gazetă“ alăturatul comunicat.

Al doilea incident, cum zic la sfârșitul primului, îl voi trimite mâine, poimâine, că el și așa nu se potrivește a fi publicat de odată cu primul, ba, mai mult interes pare-mi-se va avea dacă nici în numărul proxim următoriu ci cel puțin, în al treilea după primul va fi publicat.

Apoi Vă rog, din ambele acei numeri ai „Gazetei“ în care vor apare – se-nțelege din bunătatea D.lor Voastre – aceste comunicări, la urmă incidentului al 2-lea voi spune din ce izvoare *solid și sigure* le am să-mi trimiteți câte cinci exemplare, pentru care cu mandat poștal de ieri am trimis pe lângă cei 5 florini încă 50 cr(eițari).

Cu toată stima!
Iraclie Porumbescu
paroh

22/11 n. 95

Rog pre bunul zețar să nu-mi facă greșeli

1) „Două incidente din viața celistului Francisc Servais“, *Gazeta Transilvaniei* LVIII, 17/29 Nov. 1895, p. 1-2.

Casa Memorială a Mureșenilor Brașov, Arhiva Mureșenilor, dos. 506, doc. 1012, original limba română.

Bucovina, 7 august [1884], Iraclie Porumbescu îi scrie lui Aurel Mureșianu exprimându-și temerea că interesul Rusiei în Principatele Române nu este „Pravoslavia“ ci „geografia“. Îi anunță apariția unui ziar politic guvernamental la Cernăuți.

Din Bucovina 7 Aug. n.

Din ora de când se datează amestecățiunea cauzei orientale, iar mai cu seamă decând au intrat muscalii în megeșitele noastre principate, noi dacă am putut spera vre un sfârșit bun și curând a vâlmășagului acestuia căsunat prin *ferbintele zel* „tutelativ“ a recilor nordieni. Apoi niciodată nu l-am așteptat din altă parte decât de la Austria. Uitatu-ne-am noi în toate părțile, însă pretutindeni, cumpănind cu luare de seamă starea și caracterul chestiunei acesteia, aflărăm orizontul sperării închis; iar acolo, unde venirăm la cabinetul Austriei, un unic încă liber prospect zărirăm ce e drept, pozițiunea Austriei cea geografică locală în respect cu scena rezelului și puterea-i fizică și morală în care se afla ea și mai cu seamă de ceva timp încoace sunt niște împrejurări care ne și putură garantiza orișicând o curmare nepregetativă certe acesteia nefericite; numai dacă nu se vor restrânge – Austria – într-o neutralitate absolută. Din timpul însă încoace, decând ne înștiințărăm despre convențiunea din 14 Iunie, care se încheiă între poarta otomană și între cabinetul nostru – de au și mai fost oareșcare cauză neîntemeiată de a nu ne putea dezbate de ori și ce anxietate în privința *plecării* Austriei – sperările noastre cele primitive prea destul ni s-au împăcat. Căci noi dacă din nemeșlocită interesință, care ca niște austrieni ducem pentru fericirea monarhei, n-am putut fi fără grijă, cugetând la putincioasele eventualități; eu

atâta mai mult ca creștini și români am compătimit și compătîmim neconținut pentru biete și iar biete principate, care de însă amoare protectorativă a pravoslavnicului lor epitrop, acum mai că nici nu mai pot respira.

Aceasta a noastră îngrijorare se mai mulți și prin aceea că în primul manifest, pe care-l lansară muscalii intrând pe pământul Moldovei, către locuitorii acestei țări, văzurăm – precunoscuta nesinceritate a Rusiei, care o păstrează ca pentru martirele principate danubiene „Times Danaos et dona ferrentes” și cât de ușor putu o asemenea mască – vai Cerule! – cu atâta seriozitate și amicitie simulată să înșele pe un cabinet, carele ar fi ceva mai neager de ochi, precum din nenorocire! e al nostru acesta prezent – Toate acele ale noastre reflexiuni însă acum sunt nimicite și spiritul orizontului nostru cel politic în privința cauzei respective e astăzi cel mai favorabil și mai dedicat politice și măsurilor cabinetului nostru față cu prea- apucativele tendințe ale guvernului petersburgic. Și oare cine mai poate avea credința „lui Toma” despre voea și hotărârea Austriei în privința tendințelor Rusiei în comun, și în privința tendințelor ei în principatele danubiene în parte, cine oare după atâtea dovezi factice despre plecabilitatea Turciei spre cerințele cele drepte și loiale – nu ale Rusiei, ci ale timpului – nu cunosc, că buba Rusiei nu e „pravoslavia” ci geografia „teritoriului sau” că pentru Rusia (...) Carpații, Dunărea și Marea Neagră, căile Europei, nu căile bisericii „sântului mormânt” și că aceste toate cabinetul Austriei prea bine cunoscându-le nu le poate privi cu ochi indiferent „neutral”. Totodată ne simțim îndreptate de a spera desigur, cum că neindiferența aceasta a Austriei, împreună cu fireasca morală și politica ponderată la care devenii ea prin prudență și circumspecție; dar fundamentală și esențială, o va ști ea aplica și mai departe în interesul său, în interesul Europei, prin urmare și în binele și mântuirea bietelor principate danubiene.

Domnule!

Mulțumindu-ți că mi-ai întărit debila-mi credință, te rog și mai departe [...]. Tot odată alătur trei florin argint pentru „Fondul tipăririi cărților populare” rugându-te ca să aibi bunătatea a-i da unde se cuvine.

Cu tot respectul!
Porumbescu

Aud cum că cu 1 a luni viitoare să iasă în Cernăuți o gazetă politică germană cu numele „Die Bucoviner [...]” subvențiunea guvernului și sub redacțiunea unui ovrei Gherbel Sic transit gloria mundi; domnii Hurmuzaki s-au retras cu totul de la scena activității jurnalistice, însă tot încă foarte mult bine avem de la dâșii în privința intereselor noastre celor naționale, ne-lăsând nici o ocazie neîntrebuințată, unde ar putea să ne ajute prin însemnătatea-le privată și însemnătatea-le încă tot mare și în comun respectată.

Confidențial: Din vorba arhiducilor și a lui Hep am priceput spre bucuria noastră cea mare că numai până ce se vor curății măcar ceva țarinile, nu vor apuca ai noștri ofensiva: până-n trei săptămâni însă de acum trebuie să intre trupele noastre în Moldova oare cea.. de pe urmă n-am fi...?

La noi până acum tot au fost printre preoțime și printre popor subpoziții, dar acum toate s-au schimbat ca printr-un farmec, și numai mântuirea și iar mântuirea principatelor *prin Austria* ne e parola.

Casa Memorială a Mureșenilor Brașov, Arhiva Mureșenilor, dos. 506, doc. 1006, orig. lb. română.

Viena, 6 martie 1908 Scrisoare de mulțumire adresată de Alexandru Hurmuzachi lui Aurel Mureșianu pentru publicarea în *Gazeta Transilvaniei* a discursului ținut în delegația austriacă în chestiunea bugetului militar.

Viena 6 Martie 1908

Prea stimată Doamnă!

Văzând că ați binevoit a publica în coloanele prețuitului D.Voastră ziar cuvântarea mea ținută în delegația austriacă la desbaterea bugetului militar vin a Vă mulțumi pentru această atențiune prin care m-ați obligat foarte mult.

Mi-a părut foarte bine și m-a bucurat că espunerile mele au găsit interesul D.Voastră și prin aceasta discursul a devenit accesibil și publicului român din Ardeal.

Cu ocazia aceasta Vă rog să binevoiți a primi mult stimată Domnul Doctor espresiunea celei mai distinse stime și considerațiuni de la al D.Voastră

Alexandru
Hurmuzachi

Casa Memorială a Mureșenilor Brașov, Arhiva Mureșenilor, dos. 594, doc. 2267, original limba română.

Leipzig, 31 ianuarie 1898 Sextil Pușcariu anunță redacția *Gazetei Transilvaniei* că în *Leipziger Tageblatt* a apărut știrea că la Brașov s-au confiscat broșuri venite din București care incitau la revoltă. Presupune că știrea este falsă și cere confirmare.

Onorată redacțiune!

„Leipziger Tageblatt“ publica ieri o telegramă din Pesta care „confirmă“ știrea, că niște polițiști din Pesta au confiscat la Brașov 50000 de exemplare dintr-o broșură trimisă din București cu scop de a revolta pe Românii din Ungaria împotriva Maghiarilor, chiar de s-ar cere jertfe de sânge. Vă puteți închipui ce impresie a făcut astă telegramă asupra noastră. Totuși am primit-o cu oarecare rezervă știind că numitul ziar are informațiuni greșite și stă în serviciul Maghiarilor. Dacă știrea ie neadevărată, telegrafiați-mi vă rog, imediat pentru ca s-o desmint în ziarele de aici

arătând cum știu Ungurii să răspândească știri mincinoase, cu scopul de a părea că iei își fac numai datoria când ne împușcă ca pe niște câini turbați, căci noi ne-am răzvrătit.

Tot odată Vă trimit un foileton, din care vă rog să-mi trimiteti un exemplar după publicare.

Salutări

Sex. Til.

Lipsca 31/I.98

Vă rog trimiteti-mi esemplarele cerute din nri cari cuprind foiletonul *De toate și Rapsodia*.

Casa Memorială a Mureșenilor Brașov, Arhiva Mureșenilor, dos. 587, doc. 2575, original limba română.

Leipzig, 21 februarie 1898 Studentul Sextil Pușcariu trimite redacției *Gazetei Transilvaniei* poezia *Rapsodie* și anunță viitoare colaborări. Îi recomandă Dr-ului. Aurel Mureșianu doi tineri colaboratori, pe Z. Bârsan Sânpetreanu și pe Sulică.

Stimate Dle redactor!

Înainte de a părăsi Lipsca sunt în stare să Vă mai trimit un raport despre festivitatea cu care a fost împreună deschiderea seminarului român de aici.

Numerile espedate le-am primit. „Rapsodia“ încă nu mi-s-a publicat, precum observ. Aș fi foarte surprins dacă chiar *astă* poezie, la care poate cu drept țin foarte mult, nu s-ar potrivi în foiletonul „Gazetei“. Sper însă că neapariția iei înseamnă numai o amânare și de aceea îmi iau voia să Vă trimit încă o poezie, pentru ca/ să aveți un foileton complet. Vă rog spuneți-mi sincer, și cred că vechiul meu loc de colaborator al „Gazetei“ îmi dă dreptul să cer aceasta, dacă nu publicați bucurios poezii și poate numai din vre-un simț de politețe față de mine o faceți. Supărare nu încape din parte-mi. De altcum nu-i primejdia mare căci poezii mai scriu din Paști în Rusalii doar. Pricina pentru care chiar acum V-am bombardat cu o samă de poezii, ați găcit-o poate din „Rapsodie“ și – „Fany așteaptă“!

Dar acum să Vă scriu ceva serios. Ca cel mai mare câștig pentru „Gazeta“ ie de a-și acapara puteri tinere colaboratoare, numai trebuie să Vă spun. Mă bucur însă din inimă, că doi tineri cu un viitor desigur strălucit Vă dă concursul lor./ Înțeleg pe Z. Bârsan -San Petreanu și pe Sulică. De primul nu dubitez un moment, că are să devină *cel mai mare poet al nostru*, iar cel din urmă are să strălucească ca om de știință. Căutați să-i țineți bine! De Bârsan îngrijesc eu ca câtă-va vreme încă să scrie la „Gazetă“. Vă rog, ferțiți-vă însă să-i arătați admirațiune prea mare, nu e iertat să știe cine ie, cel puțin până își va găta studiile gimnaziale. Pentru o fire slabă, ca a lui, așa ceva i-ar putea strica viitorul. Sunt prietenul cel mai bun al lui și-i vreau tot binele!

Mai greu ie cu Sulică. Are o fire prea indiferentă și păreri prea rele despre sine. Cu sila l-am adus acolo să scrie studiul pe care Vi-l-a trimis. Are multe studii gata și nu-i de înduplecat să le publice. De aceea vi-aș da un sfat. Oferiți-i o plată lunară. Un bagatel d.c. 10 fl. la lună.

Asta îl va îndemna să lucre și la drept vorbind, îi va fi și o mare ușurință de trai. Ieu nu Vi-am cerut și nici nu Vă voi cere niciodată remunerație bănească pentru colaborare dar sunt gata să lucr în dobit pentru „Gazeta“ dacă aș ști că pot prin aceasta să răzlesc cu propunerea mea. În ori-ce caz lucrările lui Sulică or merita acești bani! Vă rog însă să păstrați discreție deplină asupra propunerii mele, mai ales față de Sulică.

La 2 Martie plec din Lipsca și cutreerând Italia voi sosi de Paști acasă, unde voi sta 6 luni. Deja de acuma am mult material strâns pentru foiletonul „Gazetei“, călătoria desigur îmi va da și mai mult. Să nu Vă spăriați deci când la vară voi face mai des atentat la foiletonul „Gazetei“ ca până acuma. De curând am primit oferte de la Stăncescu și de la IGHEL să lucr pentru foile lor. Le-am refuzat, căci foile noastre din Ardeal trebuiesc susținute în primul rând. Și dintre aceste foi numai „Gazeta“ mi-o rămas. „Tribunele“ nu-mi convin, căci deși însumi nu fac politică, desaproab politica lor. „Telegraful“ îmi face în fie-care și 20 greșeli tipografice, cu toate rugările mele de a băga de samă asupra tiparului, iar cu „Familia“ am trebuit să o rup. După ce am/scriș în decurs de 1 an pentru fiecare număr mai mult decât 2 coloane, n-am primit nici măcar numerile toate, deși am scris de zeci de ori după ele. Face impresia ca și când de milă mi-ar fi publicat lucrările, deci ieu n-am dreptul, să cer nici un abonament gratis. Apoi milă nu-mi trebuie, căci deși nu-s cătuși de puțin închipuit pe talentul meu de scriitor o pot spune verde, că nu s-au publicat în 1897 în „Familia“ lucrări mai bune ca ale mele afară doară de unele opere primite din România.

Că n-am rămas mereu numai pe lângă „Gazetă“, în care mi-am publicat opurile de la început, pricina ie că ambele redacții m-au rugat insistent să le trimit câte ceva.

Dar ce fac pentru D-zeu!

Scriu 7 fețe pline – la o redacțiune care trebuie să fie bună bucuroasă ca colaboratorii, după ce îi scoate peri albi cu fel de fel de lucrări știu cel puțin atât, că unui redactor ai să-i scri cel mult 4 șire dacă nu vrei să-l nenorocești!

Gat deci și ieu, zicându-Vă un

la revedere!

L. în 21/II 98
Bröderstr. 22 III

S. Pușcariu
stud. phil.

Redacțiunea „Tageblattului“ a publicat un articol al meu, prin care am desmintit știrile mincinoase ungurești despre broșurile confiscate.

P.S. În curând Vi-să va trimite volumul meu „Juvenilia“, a cărui aparință Vă rog să o anunțați în „Gazeta“, de să poate într-o recenziune.

Casa Memorială a Mureșenilor Brașov, Arhiva Mureșenilor, dos. 587, doc. 2576, original limba română.

Cernăuți, 17 martie 1908 Sextil Pușcariu face aprecieri laudative asupra celor care au condus *Gazeta* (Barițiu și Mureșenii) cu ocazia jubileului de 70 de ani al *Gazetei Transilvaniei*

Mult stimată Doamnă Mureșianu,

Între multe anecdote duioase, pe care știu să mi le povestească bătrânii noștri e și următoarea:

Scurt timp după ce se deschisese gimnaziul din Brașov s-a întâmplat ca profesorul O. a bătut strașnic pe un elev. Cauza: îl prinsese aducându-și merindea – o bucată de mămăligă și de brânză învelită în „Gazeta”. În ochii acestui ardelean de viță veche, care știa cu câtă greutate să înjghebase cea dintâiu foaie românească, care simțea fiorii mândriei naționale de câte ori primea câte un număr ieșit proaspăt de sub teasc, nu putea ezista o profanare mai mare, decât învălirea prozaicei merinde în hârtia „Gazetei”.

Noi, generația tinerilor de astăzi, care ne plângem că nu ne mai putem mișca de mulțimea revistelor și jurnalelor ce avem să le abonăm, abia mai pricepem povestirile bătrânilor. Totuși față de „Gazeta” avem toți o stimă și un respect deosebit și când voim să învățăm ce însemnează o presă cinstită și când vrem să cunoaștem trecutul tuturor Românilor în cești șaptezeci de ani din urmă, răsfoim colecția „Gazetei”. Căci vederile bărbaților mari care au întemeiat-o și ale DTale, care le-au continuat opera cu atâta izbândă n-au fost stăvilite niciodată de granițele care despart politicește pe fii aceluiasi neam, dar nu-i deosebesc în limbă, în lege, în fire și în aspirațiuni. Din foile învechite și tipărite cu cirile ale „Gazetei de Transilvania” se despart pentru noi, deopotrivă ca și de pe paginile frumos tipărite ale „Gazetei Transilvaniei”, ideile luminoase și însuflețite de un idealism nestins ale celui ce stă la începutul ziaristicii române, ale / lui Gheorghe Barițiu, și ale tovarășilor săi, care l-au ajutat, l-au completat și l-au urmat, în fruntea lor cei trei Mureșeni: Românu de bine și înțelept Iacob, poetul „Răsunetului” Andrei și politicianul consecvent și idealist Aurel.

Dintre cei de o vârstă cu mine, sânt eu poate unul dintre cei mai bătrâni în ceea ce privește amintirile despre „Gazeta”. La Brașov îmi aduc aminte de sărbătorile jubileului de acum douăzeci de ani, am asistat la cortegiul funebru al fericitului Iacob Mureșianu și știu când s-a întemeiat cea dintâiu foaie românească pentru popor „Gazeta de Duminică”.

„Mai târzior am simțit întâii fiori de „a mă vedea tipărit” în coloanele „Gazetei”, am făcut pe „jurnalistul” – diletant adesea și pe vremea procesului Memorandului „treceam pe la redacție”, ca să aflu știrile cele din urmă. Cunosc deci unele lucruri din tainele redacționale, din luptele grele ce se dădeau adesea între cei patru păreți ai casei din piața Brașovului și din care nimic nu se cunoștea în afară, nimic nu mai rămânea după ce filele tipărite sburau în toate părțile lumii.

Și în aducerea aminte mi se lămurește chipul acela a cărui nume abia se mai rosteste azi, după ce au trecut ani de la curmarea vieții lui de martir. Chipul acela cu doi ochi scânteetori, ca doi tăciuni aprinși, sub fruntea lată cu mișcărilor nervoase și enervate ale omului care suferă adânc că nu poate să oprească timpul în loc, ca să-și îndeplinească toate dorurile lui, dintre care nici unul nu avea altă țintă decât binele și fericirea neamului său. E. Grigore Maior. Am crezut că numele său scump nouă trebuie pomenit la ocaziunea acestui rar jubileu, pe care și el l-a pregătit în parte.

Primiți, mult stimat Domnule Mureșan, felicitările mele cele mai sincere și cele mai călduroase urări de bine pentru viitor!

Cernăuți, în 17 Mart., 1908

Sextil Pușcariu

Casa Memorială a Mureșenilor Brașov, Arhiva Mureșenilor, dos. 587, doc. 2579, original limba română.

Brașov 27 Ianuarie 1909 Sextil Pușcariu îi anunță lui Aurel Mureșianu plecarea sa la Viena

Stimate dle Mureșianu,

Regret foarte mult, că plecând eri la Bran, nu am putut trece pe la redacție ca să opresc publicarea articolului astfel ciocârit.

Așa cum l-am cetit asară în „Gazetă“ nu corespunde nici intențiilor mele, nici chiar logicei elementare.

Îmi pare rău că plecarea mea subită la Viena mă silește de a Vă împărtăși acestea în scris. Veți găci totodată că foiletonul promis nu Vi-l mai pot trimite.

Cu deosebită stimă

Brașov în 27/I 1909

Dr. Sextil Pușcariu

Casa Memorială a Mureșenilor Brașov, Arhiva Mureșenilor, dos. 587, doc. 2578, original limba română.

Vama Oituzului, 7.07.1848 N. Ionescu îi scrie lui Gheorghe Nica despre trecerea sa prin Brețcu și dă informații privind starea de spirit a populației și pregătirile militare în vederea campaniei împotriva croaților

De lângă Vama Oituzului
7 iulie 1848

Mult prețuite Dle Nica!^a

Laudă Domnului astă noapte am petrecut cu pace în Bescu la Dl. Bălan, prietinel prietinelui nostru Pușcariu. Acum la 9 1/2 ceasuri sunt trecut din Vama și

(a) Nica I. Gheorghe (1792 – 1870). Primul inspector al Școalelor Naționale și primul consilier municipal român din Brașov. A subvenționat apariția *Gazetei de Transilvania*.

aștept ocaziunea să mă pornesc la Grozești; de voi putea și mi-ti [...] de noapte mi-ar pare foarte bine. Acolo trăgând la prietenul D.Tale aş putea petrece noaptea cu bine.

Dee D-Dieu și-mi poarte pașii în căile cele bune și plăcute pentru ca să pot fi totdeauna mândru cu prietenia D.Voastră și a tuturor acelor ce mă cunosc.

În drum am umblat asemenea în tot bine. La Onorheiu am văzut cum se gătește regimentul întreg și se [...] către Seghedin. Pretutindene în popor se vede o mare îngrijorare pentru rezultatul războiului ce face Ministeriul de la Pesta împotriva Croaților. Pe margine se zice que va și rămâne garda națională ce se formează în toate locurile. Am văzut însăși cu ochii mei în sat la Cernat cum se deprindeau țăranii la mărșeluire, ciomege zdravene le ținea locul de armă de foc. Din Moldova n-am auzit nimic sigur atâta numai que holera într-o zi ar fi secerat în Iași ca la 100 de inși, însă tot dintre poporul serac și dintre jidani. Uitam să-ți spun que la Brescu am văzut și pe preotul cel mai bătrân. Sf. sa mi-a spus que socotindu-se românii uniți și cei neuniți la un loc covârșesc cu numărul pe compatrioții lor de alt sânge.

La alegerea de deputat românii din Brescu l-au adus și au ales tot pe Deputatul ales mai dinainte.

Spune te rog Dle complimente din parte-mi Dlui Bariț și Dlui Mureșianu asemenea rog pe Coste să se ducă și să mă escuzeze la Secăreanu que ce nu l-am putut vedea înainte de a pleca; iar pe dânsul și pe Ghitză dulce din inimă îi sărut. D.nei Dtale și Domnișoarele ficelor D.Voastre cuvenitele complimente și pe toți vă rog să nu mă uitați.

Al D.Voastră din inimă
gata a vă sluji totdeauna
N. Ionescu

Casa Memorială a Mureșenilor Brașov, Arhiva Mureșenilor, dos. 592, doc. 4444, orig. limba română.

Cernăuți 28.XI.[1848] N. Ionescu îi trimite lui Gheorghe Nica la Brașov știri despre revoluționarii refugiați la Cernăuți.

Cernăuți, 28 Noiembrie

Iubite prietene

Eu am sosit cu sănătate aice. Cum intram în târg, Balușiu cu Ionești nepotul și unchiul eșea să se ducă la marginea Moldovei în nu știu ce trebuință, abia am putut să ne întrebăm de sănătate. Negri și Alesandri (Iancu) și Mălinescu sunt aice sănătoși. Peste câteva zile puțini refugiați de ai noștri vor mai fi aice: toți se trag de iarnă mai înăuntrul Europei. De Cantacuzino nu știu ce să-ți scriu în minutul acesta, aștept să se întoarcă acasă Balușiu și apoi să fac să se trimeată taicăi D. Tale un răspuns hotărât căci este vremea acuma. Spune la toți prietenii sărutări. Eu mă trag iar la școală cât va mai ține furtuna: apoi bun e D-Dieu ași vrea să știu ce-mi-au făcut D. Hâncu cu lada cu cărțile pentru care am vorbit când era să plece la Moldova.

Ași dori mult să știu ce mi-au făcut D.lui în privința aceasta. De acolo D.Ta poți prea bine să afli; de aceea numai D-ta poți să mă îndatorezi scriindu-mi ce-ți va răspunde D. Hâncu. Scrisorile mele poți să le adresezi aice Par. Episcopul din Moldova Iustinu.

Sărutare dulce Secăreanului și la ceilalți amici; închinăciuni la toți ai casei D. Voastră; pe Costea îl rog să nu mă uite iar D.Ta iubește-mă totdeauna.

al D.Tale ca un frate
N. Ionescu

D-lui Nica bătrânul am să-i scriu deosebi după ce voi vorbi oarece cu Balușiu.

Casa Memorială a Mureșenilor Brașov, Arhiva Mureșenilor, dos. 592, doc. 4443, orig. lb. română.

Cernăuți, 25.04.1858. Studentul teolog Nicefor Iliescu îi scrie lui Iacob Mureșianu despre faptul că ziarul *Telegraful Român* contribuie la dezbinarea românilor.

Cernăuți 25 Aprilie 1858

Prea onorate Doamnă!

Vă trimit alăturat un articol sub titlul „Ce ton și ce spirit cer dorințele și trebuințele românilor de la gazetele române“ care l-am făcut ca răspuns la „Atacul respins“ publicat de „Telegraful Român“ contra corespondenței de pe malul Mureșului. M-aș bucura foarte mult dacă v-ar ierta împrejurările să-l puteți publica întreg și deplin întocma precum este neschimbând neci ortografia. M-am întristat cu deosebire citind în „Telegr. român“ acel atac și cred că se va întrista de aceasta ori ce român pentru că prin asemenea atacuri nu se produce nici un bine național, nu se naintează neci se întărește armonia ce trebuie să domnească între noi românii ci din contra se bombardează înșiși viața noastră națională și se ruinează și se nimicește toată dorința și năzuința ce o punem că cu puteri unite să ne putem dezvolta ca alte națiuni și nainta amăsurat timpului și împrejurărilor. Se vede că românii ne uniți au încă multe păcate dela străbunii lor de spălat, și de aceea le-a dat soarta în capul lor de episcop și conducătoriu pe Escelenția Sa Andreiu Baron, de Șaguna. Ne mirăm mult că Blajul, carele a fost și este izvorul naționalității și al dezvoltării ei, zace într-amorțeală atât de cumplită și nu-și desfășoară [...] care ar fi dator să o arate în asemenea împrejurări.

Articolul ce vi-l trimit aș dori să se publice în „Foaie“ ca o mărturie istorică despre piedicile ce le întâmpină astăzi dezvoltăciunea naționalității și literaturii române și despre începutul dezmorțirii noastre în Bucovina.

Vă înfățișez via multămită atât din partea-mi cât și din partea familiei Hurmudiechienne pentru publicaciunea necrologului bătrânei în „Foaie“ pentru mine atât de prețioasă pentru tot românul bine simțitor.

Cred că mai târziu vă voi împărtăși și scrisorile venite de la Mitropolitul Karlowițian și de la Baronul Șaguna.

Ași dori mult să știu cam câți prenumerați aveți la „Gazeta“ în Moldova și Țiara românească, și mai ales din partea bisericească cam cine, dacă mi-ai face aceasta cunoscut mai îndatora foarte mult.

Te rog să pui la cale ca cele scrise între pagini pe fața de pe dos a numărului 5 și de pe fața întâia a numărului 6 să se tipărească notă sub linie, precum am scris și acolo pe margine.

Rămân Al Domniei Tale
umilit șierb
Nicefor Iliescu
Teolog an IV

Casa Memorială a Mureșenilor, Arhiva Mureșenilor, dos. 506, doc. 1157, original limba română cu caractere latine și chirilice.

SUMMARY

The author selected from the rich Archive of the Mureșianu family from Brașov some unknown letters sent to Iacob and Aurel Mureșianu by great Bucovinian intellectuals among which the Hurmuzaches, Gh. Sion, Iraclie Porumbescu, Isidor Onciul, Sextil Pușcariu, Nicefor Iliescu. The author considers that to take cognizance of these letters by publishing them means more than an act of culture. As Iacob Mureșianu said: „in moments of great solemnity, from the many patriotic and national hearts there almost always emerges and act of eternity“.

Memorii

SOCIETATEA ACADEMICĂ „JUNIMEA“ DIN CERNĂUȚI ÎN REFUGIU LA CLUJ (1946 - 1948)

Prof. Dr. doc. Ion Gherman

București

După înființarea în 1875 a Universității din Cernăuți, studenții români din Bucovina au constituit Societatea Academică ARBOROASA.

Societatea înființată, așa cum menționează Ion Nistor¹, la îndemnul lui Teodor Ștefanelli, urmărea „perfecționarea reciprocă a membrilor pe teren național, literar și cultural“ și își propunea să fie „o școală bună și roditoare pentru interesele naționale ale Românilor din regiune“.

Dar Societatea ARBOROASA, condusă, ca președinte, de Ciprian Porumbescu și, ca secretar, de Constantin Morariu, a trebuit să-și întrerupă frumoasa activitate începută după foarte scurt timp, chiar în 1877.

„Curtea de la Viena“, ducea o politică perseverentă de intoleranță față de români, care în Bucovina se străduiau să-și apere dreptul legitim de susținere a culturii naționale. În acest scop politica de dominare habsburgică urmărea, așa cum remarcă D. Vatamaniuc „să rupă legăturile bucovinenilor cu Moldova și să slăbească rezistența acestora împotriva germanizării provinciei“².

Așa se explică faptul că, folosindu-se de niște pretexte ne semnificative, stăpânirea habsburgică a trecut la dizolvarea societății și arestarea comitetului de conducere.

Din fericire, după nedreapta desființare a ARBOROASEI, membrii ei s-au adunat și-au înființat Societatea Academică JUNIMEA pe care au pus-o sub președinția lui Dimitrie Onciul.

Adoptând cu însuflețire același program național societatea nou înființată JUNIMEA și-a câștigat repede noi adepți și un nume tot mai apreciat. Prestigiul la care ajunsese JUNIMEA rezulta și din faptul că la serbarea jubileului de 30 de ani de activitate au luat parte Nicolae Iorga care reprezenta *SĂMĂNĂTORUL*, Simion Mehedinți care reprezenta revista *CONVORBIRI LITERARE*, Constantin Stere care reprezenta revista *VIATA ROMÂNEASCĂ* și multe alte figuri cunoscute ale vremii (vezi: I. Nistor, 1991).

Societatea Academică JUNIMEA, cu excepția întreruperilor impuse de o serie de evenimente neașteptate, a continuat să se mențină decenii întregi, după Leca Morariu, „nu numai ca o societate studențească ci și ca o impresionantă citadelă culturală, generată de Măria Sa inițiativa particulară într-un război grav de afirmare națională“.

Pornind de la deviza consacrată: „Vivat, Crescat, Floreat, Junimea“, Ștefan Hostiuc face recent o apreciere completă și justificată când afirmă: *Trăind*, JUNIMEA a dat viață mai multor generații de buni români. *Crescând*, ea a format și promovat personalități remarcabile. *Înflorind*, a făcut să rodească în inimile Bucoveninilor sentimentul național românesc³.

Toate acestea vin să explice de ce cele câteva zeci de studenți bucovineni de la Universitatea din Cluj, am simțit nevoia să reînființăm JUNIMEA în capitala Transilvaniei.

La Cluj, în acea atmosferă postbelică de înălțătoare afirmare națională și de efervescentă intelectuală și spirituală, Societatea Academică JUNIMEA din Cernăuți și-a făcut repede loc. La îndemnul profesorului universitar Erast Tarangul, în anii 1946-1948, a fost încă posibil să ne adunăm în mai multe ședințe și să adoptăm statutul Societății.

Apariția Societății noastre printre clujeni a fost primită cu considerație și multă simpatie. O dovadă a acestui lucru este și faptul că nouă, bucovinenilor junimeni, ni s-a oferit cinstea de a defila cu drapelul în costume naționale în fruntea acelei coloane de peste câteva mii de studenți și de cetățeni ai orașului Cluj care au sărbătorit în 1946 acel ultim 10 mai liber. Din fotografia alăturată se vede comitetul societății: Ion Gherman, D. Vatamaniuc, Aurel Tudoran, Vasile Havriliuc și ceilalți membri ai Societății care au participat la acea defilare și la alte manifestații studențești de la Cluj.

Onorat de compatrioții bucovineni prin aceea că m-au ales președinte, am încercat, în cercul nostru destul de strâmt, ca în această scurtă perioadă de libertate pe care am mai avut-o să reînviem împreună câteva din tradițiile Societății. Astfel ne-am obișnuit ca la ședințe și în ocazii mai deosebite să purtăm la piept semnul nostru distinctiv: o panglicuță în culorile roșu, galben și albastru așezată orizontal una peste alta.

O nefericită ocazie în care ne-am adunat cu toți ne-a prilejuit-o în 1946 moartea profesorului universitar bucovinean Alexe Procopovici. La înmormântarea făcută după obiceiurile JUNIMII, în calitate de președinte al Societății, purtând în diagonală

tricolorul românesc, am ținut un mișcător discurs comemorativ. Organizată în mare măsură de studentul bucovinean Vasile Havriliuc, înhumarea a stârnit o puternică emoție printre studenții și profesorii care au participat în număr mare la această tristă adunare. Punctul culminant de emoție l-a constituit, printre cei prezenți, momentul în care coborârea în mormânt a sicriului, înfășurat în tricolorul românesc, a fost însoțită de intonarea cunoscutelor versuri:

„Iar când fraților m-oi duce de la voi și-o fi să mor,
Pe mormânt atunci să-mi puneți mândrul nostru tricolor“.

În memoria primului ei președinte, Dimitrie Onciul și în memoria tuturor aceluia care zeci de ani au slujit-o cu dragoste și mult devotament am ținut, ca fost ultim președinte, să fac această scurtă completare asupra perioadei pe care a trăit-o JUNIMEA și la Cluj.

Este de presupus că dacă n-ar fi intervenit în 1948 acea nefericită reformă a învățământului universitar care a dus la destrămarea Comitetului Societății și dacă n-ar fi urmat apoi acea perioadă lungă de dictatură comunistă, Societatea academică JUNIMEA trăia și astăzi.

Lipsa unei societăți cu un asemenea program național, de-o asemenea atitudine și de o asemenea ținută ca aceea pe care a avut-o Societatea Academică JUNIMEA, se resimte și în viața de astăzi a societății noastre românești. Un loc fără îndoială și mai justificat i-ar reveni unei asemenea societăți în NORDUL BUCOVINEI și în ȚINUTUL HERȚA.

BIBLIOGRAFIE

1. Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, București, Ed. Humanitas, 1991.
2. Dimitrie Vatamaniuc, *Eminescu și Bucovina*, în *Rev. Glasul Bucovinei*, 1994, nr. 2, pag. 44.
3. Ștefan Hostiuc, *Societatea Academică Junimea din Cernăuți*, în *Rev. Glasul Bucovinei*, 1994, nr. 2, pag. 126.
4. Ion Gherman, *Istoria tragică a Bucovinei, Basarabiei și Ținutului Herța*, București, Ed. ALL, 1993.

SUMMARY

The „JUNIMEA“ academic society in Cernautz, established after the dissolution of the „ARBOROASA“ society (1877) carried on a valuable activity aiming at the improvement of its members in the national, literary and cultural sphere.

The „JUNIMEA“ society was reopened and functioned in Cluj between 1946-1948. The author considers that such a society would be welcome in our country and especially in the north of Bucovina and in the Herța Region.

Artă. Etnografie. Folclor

DOINĂ

Ion Popescu-Sireteanu

Iași

În cartea *Limbă și cultură populară*, București, EȘE, 1983, am inclus un lung capitol intitulat *Cuvântul românesc d o i n ă și familia lui* (p. 83-192). Întrucât este vorba de un cuvânt fundamental, vom rezuma câteva dintre părțile mai mult discutate, îndeosebi cele privitoare la istoricul problemei și la originea substantivului *doină*.

Despre originea cuvântului *doină* s-au făcut multe afirmații, unele mai apropiate de realitățile noastre, altele fără nici o legătură cu modul nostru de a trăi și de a gândi. Dintre cei care au participat la discuție, unii au fost parteneri de ocazie, dar alții reprezintă nume ilustre în istoria culturii. În funcție de pregătire, de orizontul științific și de unele preferințe, cei care au crezut că au de spus ceva în această chestiune au arătat că *doină* ar fi cuvânt autohton, latin, vechi slav, grecesc, lituanian, german, rusesc, bulgăresc, slovac, românesc (deci creat în limba română).

Istoricul cercetării l-au făcut, cu mai puține sau mai multe informații câțiva cărturari: B. P. Hasdeu, Delavrancea, Pericle Papahagi, D. Caracostea, Ovidiu Papadima, C. Poghirc, Ariton Vraciu.

Cel dintâi care a vorbit despre *doină* este D. Cantemir, în *Descrierea Moldovei*, unde scrie: „poporul de jos, ca în cele mai multe ținuturi pe care o învățătură mai aleasă nu le-a luminat încă, este și în Moldova aplecat spre superstiții și nu s-a curățat încă așa de bine de întinarea de altădată încât să nu pomenească în cântecele și litaniile lor la nunți, la înmormântări și la anumite date ale anului, unele nume necunoscute, care amintesc cultul străvechi al Daciei“ (trad. Gh. Guțu, 1973, p. 341). Cantemir prezintă numele a 25 de zei moșteniți din credințele dacilor, iar *Doina* stă după *Lado*, *Mano*, *Zina* și *Drăgaica*. *Doina* „se pare că a fost numele folosit la daci al lui Marte sau al Bellonei, căci cu el se încep toate cântecele care amintesc isprăvile vitejești de război și toate introducerile cu care moldovenii încep să intoneze o cântare“. Învățul domn atrage atenția că *doina* este un *cuvânt-formulă*, un *cuvânt-interjecție* cu care încep cântecele românești. Peste un secol și mai bine, C. Negruzzi, în articolul *Cântece populare a Moldaviei*, constată că „Acea însă ce caracterisește pe moldovan sunt doinele sau cântecele muntene“, atrăgând luarea aminte asupra originii muntene a cântecului numit *doină*. Căminarul Iordache Mălinescu spune despre țărani: „cu *doina* și *doinița* încep ei și astăzi mai toate cântecile lor“. Aron Densușianu, în *Istoria limbii și literaturii române*, p. 167-168, scrie că „doinele sunt genul eminent liric al poeziei populare române. Doina cântă dorul și bucuria, iubirea și ura, veselia și întristarea, suferința și răzburarea, speranța și disperarea“.

După Densușianu, *doină* este cuvânt creat în limba română. B. P. Hasdeu consideră că *doină* este o moștenire dacică și că cea mai veche formă a cuvântului este *daină* care circulă prin Transilvania. Prezența cuvântului *daina* la lituanieni nu-l surprinde, întrucât limba acestora cu a dacilor erau apropiate, având origine comună. El găsește explicații pentru lipsa cuvântului în dialectele românești din sudul Dunării. În dicționarul său, H. Tiktin se îndoiește de legătura dintre *doină* și *daină*, prezentând numeroase extrase din poezia populară pentru interj. *daina* din refrenul *ai daina și daina da*. În „Junimea literară” din Cernăuți, în 1907, Gr. Crețu, editor cunoscut în vreme, acum cunoscut și ca folclorist, după apariția postumă a unei mari culegeri, publică un articol intitulat *Originea cuvântului „doină”*, în care preia unele idei ale lui Ar. Densușianu și ale lui G. Pascu, din „Viața Românească”, 1906. El aduce noi argumente că *doină* este cuvânt creat în română. Crețu vorbește despre interj. *ai-dai, oi-doi, ui-dui și ei-bei*; dintre acestea, trei „se formează din precedentele lor cu ajutorul unui *d* protetic”. Spre deosebire de alți cercetători (ne referim la Ar. Densușianu și G. Pascu), Gr. Crețu înțelege că interj. *doi*, față de interj. *oi*, prezintă un *d* protetic și tot el a înțeles că la interj. *doi* s-a putut suda interj. *na*. Per. Papahagi crede că *doină* este de origine săsească, deschizând seria din ce în ce mai mare a falselor săsisme^a. G. Bogaci crede că *doină* este un împrumut din lituaniană, N. Raevski îl crede slav, fără să știe că există și forma verbală mai veche *a doină*, față de *a doini*. Cicerone Poghirc este de părere că *doină* ar fi element de substrat și aprobă soluția etimologică propusă de B. P. Hasdeu. Apropierea dintre rom. *doină*, cu varianta *daină*, de *daina* din lituaniană și din letonă este admisă și de către cercetători ai limbilor baltice, dar nu este înțeleasă și explicată această apropiere. În afara unor explicații propuse pentru *doină* și *daină* pe care nu le acceptăm, Ovidiu Papadima a înțeles cel dintâi că verbul *a dăinuî* reprezintă un derivat al lui *daină*. În *Poezia tradițională română*, D. Caracostea dorește să ne convingă cum că *doină* ar fi un împrumut slav, fără să observe relația obligatorie dintre termenul în discuție și păstorit. Un punct de vedere de-a dreptul surprinzător adoptă Al. Rosetti, care afirmă că *doină* este împrumut din limba slovacă! Explicația a fost respinsă chiar în momentul prezentării ei la un congres internațional. Ne surprinde afirmația unui mare învățat ca I. I. Russu, care spune că „*doină* nu este vechi”, spre deosebire de A. Vraciu, care susține originea autohtonă a cuvântului, admitând explicația lui Hasdeu, a lui C. Poghirc ... Sunt și alte nume de cercetători, la care se adaugă unii autori de dicționare etimologice, asupra cărora nu ne oprim, spre a nu extinde prea mult această prezentare.

Termenul *doină* și variantele sale *daină, duinu, deinu, aina, einu* acoperă aproape întreg teritoriul dacoromân. Pe alocuri se folosesc sinonime precum *cântec de pe deal, cântec de-âl fetesc, cântec lung, îndelungat, prelungat, ca pe coastă, ca pe deal, de luncă, ca pe cioacă, cântec de pe deal în sus, cântec de plai, cântec de coastă, de jele, de-a codrului*.

Doinaru și *Doinea* erau nume de familie în secolul al XIX-lea. Un Grigore *Doina* locuitor din Căila (Transilvania) este amintit în secolul al XVIII-lea. *Doina* este nume feminin, dar se folosește și în onomastica animală (cai, câini). Se menționează *Doina* ca nume a două localități, nume de vale și de iaz. Două insule dalmate se numesc *Daina* și *Duainka*, pe care Lucijan Marčić le crede de origine românească, rămase de la vlahii care au trăit în evul mediu în acele părți. Într-o localitate

(a) În care excelează Vasile Arvinte !

aromânească din Peninsula Balcanică s-a înregistrat în secolul trecut numele de bărbat *Doina Doliu*.

Prima atestare documentară a numelui *Dăniș*, din părțile Târgoviștei, datează de la anul 1609, iar alta de la 1624, al unui *Dragomir Dăina*; la 1617 este menționat și într-un document moldovenesc un nume *Dainea*. Dacă, însă, admitem că numele scris *Daniș*, menționat în Moldova de nord la 1415, reprezintă o formă grafică a numelui *Daișiș*, atunci vechimea atestării urcă în timp până la începutul sec. al XV-lea. Un boier din Țara Românească se numea *Dieniș* la 1433-1434, iar numele poate fi *Deișiș*.

La mijlocul secolului al XIX-lea, Timotei Cipariu distingea între *cântecul de lume*, cu conținut vesel și întâlnit în colectivități, și *doină* care este cântec auzit în singurătăți, în locuri izolate. În aceeași vreme, Alecu Russo spunea că doina este în strânsă legătură cu păstoritul, cu ciobanul care și-a pierdut oile. După V. Alecsandri, „doinele sunt cântice de iubire, de jale și de dor; plângeri duioase a inimei românului în toate împregiurările vieții sale“. A. Lambrior scria aceste cuvinte: „Este în sufletul românului un fond însemnat de întristare, care se revarsă prin viersul duios și trist al cântecului sau prin vorbele ce zice la cântare. Acest suflet a presurat note triste chiar și în cântecele menite pentru veselie. Iar *doina este culmea tuturor* (subl. ns., I.P.-S.); ea închide într-însa inima întregă, are ceva a sufletului singuratic și jalnic pe care nu-l poate zugrăvi nici un cuvânt din limba grăită, afară poate de *dorul* (subl. aut.) care se apropie întrucâtva prin mulțimea întrebuiințurilor lui. Până la acest cântec toți sunt veseli, sorbind unul din bucuria altuia, dar de îndată ce aud sunetele străbătătoare ale doinei, se lasă de mână și de după gât și fiecare se ascunde în adâncurile jalnice ale sufletului său“. Când vorbește despre moș Bodrîngă, Ion Creangă scrie: „și ne cânta din fluier Doina, care te umple de fiori“. Delavrancea spunea că „În doină s-a răsfânt sufletul poporului român“. Jarník-Bîrseanu arată că „doina este poezia în care românul își dă la iveală simțămintele, tainele inimii sale. Aceste simțăminte pot fi de tristețe sau de bucurie, de dragoste, de dor, de entuziasm etc.; cu toate acestea însă, duioșia predomină în acest cântec caracteristic al sateanului nostru“. Ovid Densusianu se oprește îndelung asupra doinei. Reținem câteva aprecieri: „Dincolo de nota lor melancolică, cu înnegurări de vis și atitudini de resemnare, doinele ne dezvăluie un fond sufletesc străbătut de neliniști, de neastâmpărul cutreierărilor depărtate, de cuprinderi ale priveliștilor cu desfășurări largi de mișcare“; „Dinamismul liric al doinelor noastre, care apare astfel incontestabil, nu cuprinde prin urmare ceva de contradicție, de incoerență sufletească, ci reflexul natural al vieții poporului nostru în curs de mai multe veacuri“. O foarte densă caracterizare-definire a doinei face N. Iorga: „doina este cântecul păstorului. E cântecul melancoliei singuratice, cântecul care țâșnește din sufletul păstorului și pare că umple tot ceea ce este între pământ și ceruri. Este lungul plânset care se desfășoară și nu lasă nimic din atmosferă, care să nu fie atins de emoția sa“. După D. Caracostea, „printr-o îndelungată evoluție, doina a devenit meridianul folclorului românesc“, „purtaoarea stărilor de amar și de suferință“. În Tratatul academic de *Istoria literaturii române* se consideră că „doina s-a constituit originar ca o specie melodică strâns legată de viața păstorească și de instrumentele ei muzicale tipice: fluierul și cimpoiul“ și că este „cântec individual prin excelență, închizând în el melancolia momentelor de singurătate“. Tot aici se afirmă că „lirica ciobănească e o poezie a însingurării și a dorului“. Într-o mare cercetare dedicată folclorului românesc, Ov. Papadima scrie că „în folcloristica noastră termenul *doină* a căpătat o accepție foarte largă, denumind aproape întreaga lirică popu-

lară, în aspectele ei de meditație, în exprimarea atitudinilor grave față de existență. Cu alte cuvinte, denumește tot ceea ce în lirica noastră populară nu înfățișează momente de voioșie sau trăsături satirice“. Chiar poetul popular caracterizează adeseori doina: *Că doinele-s stâmpărări La omul cu supărări; Doină, doină, glas de jele, Tu îndulcești zilele mele, Doină, doină, glas de dor, Tu nu mă lăsași să mor; Cine-o zis întâi doina, Arsă i-a fost inima, Cumu-i ș-a mea acuma. Că doina de unde vine? Din dragostea cu suspine! Și doina din ce-i făcută? Din multă dragoste mută; Doină, doină, cântec dulce, Când te-aud nu m-aș mai duce! Doină, doină, viers cu foc, Când răsuni, eu stau în loc!; Și de m-ajunge urātu, Atunci doinulița-mi cântu.*^a

Aceste caracterizări ne vorbesc despre conținutul doinei, despre despărțiri și însingurări, despre dureri și doruri și despre legăturile foarte strânse dintre acest cântec și păstorit.

Există părerea că doina a fost inițial doar melodia păstorului, realizată din fluier, din bucium, din trâmbiță și că textele s-au constituit în timp, cu rostul de a da un înveliș lexical limbajului muzical. După alții, d o i n a este cuvântul care însoțește melodia când lipsește textul sau când cel care cântă nu știe textul. Prin urmare, d o i n a a fost o interjecție cântată pe diferite melodii-variante. Aceasta spune și D. Cantemir, când constată că cu d o i n a „se încep toate cântecele“. Spre sfârșitul sec. al XVIII-lea, Sulzer spunea că d o i n a se folosește atunci când este îngânată melodia, ceea ce spune, de fapt, și Mălinescu, la mijlocul sec. al XIX-lea.

Cercetând un mare număr de texte, am ajuns la concluzia că d o i n a a fost mai întâi o interjecție cântată în diferite chipuri, în funcție de starea sufletească a celui care o cântă. În versuri precum: *Doina zic, doina suspin, Tot cu doina mă mai țin, Doina cânt, doina șoptesc, Tot cu doina viețuiesc!; Doina zic, doina mă cheamă, Doina sînt cu bună seamă. Cu doina mă culc în pat, Doina-mi face de mâncat; Doina zic, doina mă-ngână; Doina știu și doina cânt* ni se atrage atenția că d o i n a este o interjecție, cum se vede și din versurile: *Întoarce-te, bade,-n sat, A doina, doina, doina*. Este adevărat că o anume tradiție ne-a obișnuit să considerăm că *doina* este substantiv, dar această trecere de la interjecție la substantiv s-a petrecut târziu și s-a definitivat în secolul al XIX-lea, când începe un proces de estompare a valorii interjecționale a cuvântului. Trebuie să precizăm că dicționarele nu vorbesc despre interjecția în discuție, ca și cum aceasta nici nu ar exista.

Analizând originea acestei interjecții, am găsit că ea se explică prin folosirea, în cântec, a interjecțiilor *doi* și *na*. Întrucât interj. *doi* are variantele teritoriale *dăi, dai, dui*, tocmai în zonele lingvistice în care acestea se întrebunțează au apărut *dăina, daina, duina* (și altele) ca variante ale interjecției *doina*.

Concluzia noastră este că subst. *doină* se explică în limba română anume prin interjecția *doina*, care la rândul-i a fost realizată prin alăturarea interjecțiilor *doi* și *na*^b. Am spus, și spunem și acum, că cercetarea noastră reprezintă numai un punct de vedere, o încercare de a explica un cuvânt care de aproape trei secole stă în atenția cercetătorilor^c. Cei care, în recenzii sau oral, au spus că noi explicăm subst. *doină* prin subst. *oaie*, pl. *oi*, nu au înțeles defel soluția pe care o propunem.

(a) Informații bibliografice privitoare la citatele de mai sus, în lucrarea noastră, p. 116-118.

(b) Informații largi, inclusiv pentru originea interj. *doi* (cu variantele), vezi în lucrarea noastră, p. 119-151.

(c) Din câte știm, în țară nu au apărut, după 1983, noi cercetări despre originea cuvântului *doină*. Semnalăm, însă, studiul lui Marc Gabinschi, *Doină*, în revista „Limba și literatura moldovenească“, Chișinău, 1988, nr. 1, p. 56-67.

SUMMARY

The author analyses the versions known up to now about the controversial origin of the Romanian word *doină*. The true etymology of this noun still remains in shadows. The author rejects the hypothesis that the word might be borrowed from the Slavonic or Lithuanian languages, as a lot of people believe. His conclusion is that the origin of this controversial word can be explained by its frequent use as a word with interjection value, made up of two elements, sometimes used separately: *doi* and *nă*. The rich variety of different regional versions presented by the author are meant to demonstrate his original theory.

CÂNTECELE DE DOR ȘI ÎNSTRĂINARE ALE ROMÂNILOR DE PE SIRET

Victoria Costinean

Cernăuți

Istoria unui popor este oglindită în creația lui orală. Nu există vreo perioadă din viața neamului care să fie trecută cu vederea de Marele Creator – poporul. Cu cât mai zbuciumată este viața unei națiuni, cu atât mai bogate, mai variate, mai expresive și mai sugestive sunt cântecele și baladele lui. Românii din nordul Bucovinei, având o soartă cum nu se mai poate de vitregă, au putut și au știut să rămână români, să-și păstreze portul, graiul, obiceiurile și capacitatea de creație. Mulți stăpâni au vrut să-i calce și să-i asimileze, dar zadarnică le-a fost osârdia căci s-au lovit de zidul unei culturi seculare străjuit de cugetul național treaz. Datorită culturii, bunătății, dârzeniei, vredniciei, acești oameni, văduviți de țară, deportați în Siberia și Kazahstan, împușcați în pădurile bucovinene, când, disperați, încercau să se întoarcă în patrie, au rămas români la ei acasă, lângă Carpați și Siret, și continuă să-și cânte tot românește bucuriile, mai puține la număr, și necazurile, mult mai numeroase. Și oricât de mulți falsificatori s-ar găsi, și oricât de mari le-ar fi eforturile, nu vor izbuti să schimbe ceva în mentalitatea bucovinenilor care-și bocesc în cuvinte înlăcrimate propria lor istorie.

Vom încerca, în această scurtă prezentare, să comentăm câteva cântece culese de noi de la oamenii din *satul Ropcea de lângă Storofineț* – expresie a necazurilor și suferințelor suportate în urma așa-zisei eliberări sovietice.

Se știe, că hotarul pus de sovietici într-o noapte, a despărțit copii de părinți, frați de surori, și că au rămas mame care-și căutau feciorii, aidoma mamei ciobanului din *Miorița*, că au rămas copii ce nu și-au mai putut vedea părinții. Zbuciumata istorie a Bucovinei, i-a făcut pe oamenii ei să fie cetățeni a trei țări. Părinții noștri s-au născut în România, apoi au fost cetățeni ai U.R.S.S.-ului, iar astăzi sunt cetățeni ai Ucrainei. Nu e de mirare că multe mame, presimțind marele pericol ce se abătea asupra copiilor lor, au putut să-și calce pe inimă și să-și trimită copiii în țară. Iată cum redă autorul anonim acest eroism matern în cântecul „*La nucul dintre hotare*“:

La nucul dintre hotară
S-au strâns cucii dintr-o țară
Și cântă de se omoară.
Iar mai jos pe-o rămurea
Cântă și o turturea
Tristă ca inima mea.
Ascunsă prin ciritei

Ea spunea puilor săi:
– Zburați, puilor, aiurea,
Că ne-au împărțit pădurea,
Ne-au pus gard de sârmă groasă
Și ne-au lăsat fără casă.
Zburați pui peste Carpați
Până-ți ajunge la frați.
Aș zbura și eu cu voi,
Dar aripile mi-s moi
Și penile mi-s rărite,
Și puterile-s slăbite.
Voi zburați, că eu v-aștept
Aicea, lângă Siret!

Prin acest cântec care, de altfel, are și o melodie asemănătoare cu cea a bocetelor, poporul redă tragedia mamei, nevoită să se despartă de copii (spre binele lor, căci singură nu poate să renunțe la gura de rai a meleagului strămoșesc și rămâne aici, să-și aștepte copiii, să păstreze peste ani spiritul românesc: Voi zburați, că eu v-aștept/ Aicea lângă Siret./

Au început deportările în Siberia și Kazahstan. Se spune că umblau prin păduri și prin munți boi și cai sălbăticiți, rămași fără stăpân, animale care mureau de foame și de sete, cum ne mărturisește cântecul auzit de la Rebeca Bobiștean în vârstă de 72 de ani:

Patru boi cu lanțu-n coarne
Într-un codru mor de foame.
N-au nici apă și nici fân,
C-au rămas fără stăpân.

Patru boi cu lanțu-n coarne
Într-un codru mor de foame
Mor de dorul fânului
Și mila stăpânului.

Patru boi cu lanțu-n coarne
Într-un codru mor de foame.
Morți de foame și de sete –
N-o avut cin' să-i adep.

Că cel ce i-a adăpat
În Siberia-i împușcat.

Repetarea la începutul fiecărei strofe „*Patru boi cu lanțu-n coarne*“ ne face să credem că autorul a ținut să sublinieze faptul că acești boi erau ai unui român vrednic, înstărit, căci nu fiecare era în stare să aibă patru boi. Bănuim că anume pentru această brumă de avere bietul om și-a găsit moartea tocmai în Siberia. Hărnicia românilor din nordul Bucovinei, averea acumulată pe parcursul anilor în sudoarea frunții le-a adus multe neazuri și suferințe. Iată de ce această temă este atât de frecvent întâlnită în cântecele populare:

Cucule cu pene multe,
De ce cânti numai la munte?
Cântă și-n grădina mea
Să văd cui i-a rămânea.
De-a rămânea la surori,
Să crească-n ogradă flori.
De-a rămânea la frați,
Să crească-n ogradă brazi.
De-a rămânea la străini,
Să crească-n ogradă spini.
De-a rămânea la moscali,
Să crească-n ogradă scai.

(inf. Rebeca Bobiștean)

Rar, foarte rar blastămă mormânul, dar când blastămă, își pune toată ura, toată credința lui în forța magică a cuvântului. Acest blestem-rugămintă este exprimat poetic printr-o formulă populară clasică în care pământului, ce a hrănit din moși strămoși neamul nostru, i se hărăzește soarta să fie sterp, dacă-l va hrăni și pe venetic.

Cucule, pasăre mândră,
Suiete la cer și cântă,
Dar pe cine am mânie,
Blastămă-l străin să fie.
Blastămă-l din al meu nume
Să fie străin în lume,
Că nu-i trebe alt-ocară
Ca străin și fără țară.

Dureros blestem, cuvinte dure, izvorâte din marea durere a românului ce a fost umilit, înjosit în așa fel încât se simte străin în țara lui și nu-i rămâne nimic altceva să facă decât să-și cânte amarul și durerea, și, dacă îi mai rămâne și curaj – să blasteme. După cum vedem, mai pâlpaie o scânteie de curaj în inimile urmașilor lui Decebal și Traian ce s-au stabilit cu traiul la poalele Carpaților, în văile Prutului și Siretului. Au marele curaj de a crea și a blestema:

Foaie verde, măr rotat,
Rusule, fii blestemat,
C-ai venit cu multe stele
Și ne-ai adus multă jele.

Foaie verde, foi de știr,
Rusule, vei avea parte
Nici de loc în cimitir,
Că tu cu Stalin al tău
Ne-ai adus nouă mult rău.

Rusule, fii blestemat,
Vedea-te-aș mort sub un gard,
Cum au murit an de an
Mulți români prin Kazahstan.

Rușilor, fiți blestemați,
Voi și ai voștri împărați,
C-ați venit și ați ucis
Și biserici ați închis.

Ardă-v-ar focul năpârci,
Să vă văd împlând pe brânci,
Că voi ne-ați făcut de-ocară
Și ne-ați lăsat fără țară.

Intenționăm doar să atragem atenția la forța sugestivă a versurilor:

Foaie verde, foi de știr,
Rusule, vei avea parte
Nici de loc în cimitir.

Blestem dur, dar meritat de acei care ne-au înjumătățit țara și au despărțit mamele de copii și invers. De altfel, circulă prin satele din preajma Cernăuților un cântec care se referă direct la înstrăinarea copiilor despărțiți de sârma ghimpată:

Dimineța când mă scol
Ies afară la ușor
Și mă uit în sat cu dor,
Cum merg tații la feciori
Și soacrele la nurori.
Da a mea mamă nu mai vine
Parcă nu-i e dor de mine.
– Să-ți fi fost, mamă, argată
Tot veneai la mine-o dată.
Eu îs drept sângele tău
Vină, să vezi ce fac eu,
Că sînt tare supărată
N-am cui să mă plâng o dată.
– Eu aș veni, fata mamei,
Dar granița-mi stă în cale,
Multe sârme ruginite
Și de oameni răi păzite.
Oameni răi care-au venit
Și-n două ne-au împărțit.
Dar tu, fată, nu boci,
Că eu la tine-oi veni.
Numai tu să-mi faci chemare,
Să le spui că ți-i dor tare
De mama ce te-a născut
Și de-atunci nu te-a văzut.

Iată, deci, care este trista realitate recreată prin cântecul doinit de acei oameni care, pentru a-și chema rudele sau părinții la nunți, cumătrii, sau chiar înmormântări, aveau nevoie de ștampile, telegrame, hotărâri, permisiuni etc. Așa își exprimau marea

lor durere acei care nu au avut nici măcar creștinescul drept de a veni la mormintele celor dragi și scumpi atunci când ar fi vrut. Vitregă soartă și nedrepte rânduiele.

Neavând puterea de a înlătura, de a distruge rușinosul gard de sârmă, oamenii roagă forțele naturii să facă acest lucru:

Zise luna către soare,
Că vine Siretul mare.
– De-ar veni, soarele spune,
Să văd cum se-nec străinii.
Apa tulbure să vie,
Veneticii toți să-i mîie,
Să rămîie numai frații
Să încónjure Carpații.
Vină, Siret, tulburel
Și rupe gardul de fier.
Sirețel, vină și tu
Și-i îneacă tot amu!
De-a da Domnu și-așa-a-fi
Tare bine-am mai trăi.

De mulți ani circulă acest cântec, și de multe ori a auzit Siretul rugămintea bieților români, dar nu poate, cu puținele lui ape, să rupă „gardul cel de fier“.

Am prezentat numai câteva cântece care, după părerea noastră, redau aspirațiile și necazurile bucovinenilor. Am putut observa, că tematica folclorului din această zonă este destul de variată, or, cântecele prezentate redau o singură temă – nenorocirile oamenilor în acele condiții istorice vitrege ce s-au creat în urma odiosului tratat Ribbentrop-Molotov. Vine să confirme acest lucru și cântecul „Bucovină, ce-ai pățit?“

Bucovină, ce-ai pățit?
Cin' în două te-a-mpărțit?
M-a împărțit un irod
Și mi-a spus de sud și nord.
Bucovină, floare-aleasă,
Cheamă-ți copilașii acasă
Din miază-zi și apus
Unde dușmanii i-au dus.
Primește-i la sânul tău
Din mila lui Dumnezeu
Și mai fă și-un parastas
Pentru-acei care au rămas
Prin pustiuri răzlețiți
Fără cruci și nebociți.
Dușmanii s-au străduit
Și pe mulți i-au nimicit.
Am fost mulți – suntem puțini,
Dar suntem aici stăpâni.

Cântărețul anonim se adresează Bucovinei, ca unei mame, și o îndeamnă să-și cheme acasă copilașii răzlețiți prin lume nu înainte, desigur, de a o întreba pe această mamă „... ce-ai pățit, cine-n două te-a împărțit?“ Acest dialog exprimă nostalgia pentru

cei dragi, care au rămas undeva „prin pustiuri răzlețiți“, în urma deportărilor, mulți din ei murind departe de casă – „fără cruci și nebociți“.

Cântecele prezentate pot fi clasificate în următoarele cicluri tematice:

1. Cântece de înstrăinare;
2. Cântece de dor după cei refugiați sau deportați;
3. Cântece de ură și blestem față de cei aducători de suferințe;
4. Cântece de înstrăinare.

Menționăm de asemenea că melodia acestor cântece se identifică cu cea a bocetelor, moale și domoală, cum de altfel sunt și oamenii din partea locului. Ascultându-le, ai impresia că ești purtat de apele Siretului înspre mare, înspre ceva major, ceva ce mai persistă încă în inimile bucovinenilor.

Doamne, dac-a fi vreodată
Să venim la judecată,
Să ne mai ierți din păcate,
Că le-am ispășit pe toate.
Noi nu purtăm nici o vină,
Că ne-ai dat o Bucovină,
Ce are ape și munți,
Și le-a plăcut la mai mulți.
Ș-apoi dacă le-a plăcut,
Mulți stăpâni au apărut,
Ce-au venit ș-au tot venit,
Și-n două ne-au împărțit,
Că de la Ștefan încoace
Nu ne-au mai lăsat în pace.
Am pierdut tot ce ne-ai dat,
Numai limba ne-am păstrat,
Dacă și limba le-om da
Doamne, cum ne-om mai ruga,
Că cel ce ne ocrotește,
Știe numai românește.

(inf. Aurica Costinean,
satul Ropcea, raionul Storojineț,
63 de ani, anul 1993)

Din colecția folclorică a profesorului Valeriu Zmoșu

IROZII. CĂLUȚUL

Pătrăuții de Jos

IROZII

Personajele

1. Irod	3. Craiul 1 /întâi
2. Ofițerul	4. Craiul 2 /doi/
	5. Craiul 3 /trei/

Costumația

Irod și ofițerul sunt îmbrăcați ca ofițeri, purtând ighileți și ipoieți
Craii – îmbrăcați în costume naționale românești
Toți poartă săbii.

Primiți de gazdă toți ură:
Trei crai de la Răsărit,
După-o stea-au călătorit
Și au mers după cum știm,
Până la Ierusalim.
Acolo când au ajuns,
Steaua lio li s-a ascuns!
Au început a umbla,
Prin oraș a întreba,
Unde s-a născut, zicând, –
– Un crai mare pe pământ!

/În casă intră Irod/

Irod
– Ofițer!

Ofițerul

– Poruncă mare, Iroade,
Sînt la ordin cât de mare,
Ori prin apă, ori prin foc,
Eu la ordin sunt pe loc!

Irod

– Ce veste de rău sau bine,
Pot să aflu de la tine!

Ofițerul

– Prin oraș eu am umblat
Și trei străini am aflat!

Irod

– Ce spun ei și ce vestesc,
Încotro călătoresc?

Ofițerul

– Ei vin de la Răsărit
Și pleacă spre asfințit.
Merg spre a se închina,
Lui Hristos, zis Mesia!

Irod

Adă-i și eu să-i privesc
Și cu ei ca să vorbesc!

Ofițerul

Poruncă mare, Iroade!
Sînt la ordin cât de mare!
/Ofițerul poștește craii la Irod/
– Poftim crailor veniți
Și spuneți voi ce doriți!
/Craii intră cântând/
! Doamne, Împărate Sfinte,
Și prea bunule părinte
Te rugăm ca să primești,
De la noi daruri crăiești!
Aur, smirna și tămâie,
De pomenire să fie,
La tot neamul creștinesc
Și poporul românesc!

Irod

– O, voi năluci pământești
Și cu chipurile crăiești
Cum de cu a voastră îndrăznire,
A-ți călcat a mea stăpânire!

Craiul întâi

O, Iroade prea vestit,
Multe lume-ai cucerit,
Despre ast-am auzit
Noi avem putere cerească
Și nu oaste-mpărătească!
Și-ar putea să se ciocnească!

Irod

– Prin Ierusalim îmblați
Și pe cine căutați?
Că mai mare decât mine
Nu este în lume nimeni,
Numele meu când s-aude
Pasărea în cer s-ascunde!
Eu sînt Irod împărat
Și cu sabia-am tăiat,
Paisprezece mii prunci mărunței,
Drăgălași și frumușei,
De doi ani și mai înjos
Împreună cu Hristos!
Atunci ce tot mai îmblați,
Și de Hristos întrebați?
Iată a vostru împărat,
Sabia în mână-a luat!
/Arată cu sabia spre sine/

Craiul întâi

Erimia m-a trimis
Din Scripturi am înțeleș,
Că s-a naște pe pământ
Împăratul nou și Sfânt!

Irod /nervos/

– Scripturi și proroci?
Dar tu de unde le știi?

Craiul întâi

Din știința lui Avram
Și strămoșul său Adam!

Irod

– Și ce spune că va fi?

Craiul întâi

Ce va fi se va-implini?
Din Iacov se va ivi,
Unul din izrailiteni
Să-i salveze pe iudei

Irod

După chip ș-asemănare,
Sameni că iești boier mare!

Craiul întâi

/scoate sabia și se repede spre Irod/
Dar așa precum vorbești,
Spune-ne, tu cine ești?

Irod

– Deloc nu vă rușinați,
De pedeapsă nu visați
Că eu pot să dau porunci,
Să vă supună la munci!

Craiul întâi

– Măi, Iroade, tu poți spune,
La munci grele-a ne supune
Irod lasă ca să știe,
Că avem și noi tărie
Vom chema poporul tot
Să-l zdrobim și pe Irod!

Irod

/plin de frică/
– Ofițer!

Ofițerul

– Poruncă mare, Iroade!
Sînt la ordin cât de mare,
Ori prin apă, ori prin foc,
Eu la ordin sînt pe loc!

Irod

/arată cu mâna spre crai/
Acești crai afurisiți
În temniță îi vărâți!
Îi lăsați să se muncească,
Acolo să putrezească,
Pentru legea creștinească!

Ofițerul

Poruncă mare Iroade!
/Apoi zice crailor/
– Din porunca măriei sale,
Sînteți puși la închisoare!
Și acum îngenunchiați
Săbiile jos le dați!
/Craii îngenunchiază și scot săbiile/

Craiul întâi

– O, cerescule părinte,
Care-n cer ai locuri sfinte!
Cum de ai așa răbdare,
Pentru un cutezător mare,
Dă peste el ciumă, râie,
Șapte ani de el să țâie,
Nimeni să nu-l lecuiască!
Decât legea creștinească!

Irod

Crailor să-mi dați iertare,
Că am fost în tulburare!
Eu de-acum vă dau dreptate
Și deplină libertate!

Craiul întâi

Atunci fie pe dreptate
Și dă-ne și libertate!

Irod

Iar acum poftim plecați
Pe Hristos îl căutați
Să merg să mă-nchin și eu
Ca la un mare Dumnezeu!

/Craii se ridică și cântă/
– Ce ne-a fost a ne plimba,
Prin oraș a întreba
Unde s-a născut curând
Împăratul nou și Sfânt?

Irod

Vă mulțumesc ca la niște frați
Dar vă rog să-mi cuvântați,
Care de unde veniți
Și-ncotro călătoriți?

Craiul doi

Eu sînt craiul Valtăzare
Din Egiptet am plecat
După-o stea ce s-a arătat!
Ș-am plecat ca fiecare
După-o sfântă arătare

Irod

Pas cu pas nimernicule!
Eu m-aș închina
Cu un paloș strălucitor
Și la soare sclipitor!
Acum mi te ferești,

Capul să nu-l prăpădești!
Dar tu ce crai mare ești!
/Scoate sabia și se repede spre craiul trei/

Craiul trei

Eu sînt craiul Melehor
Din Persida am plecat
După-o stea ce s-a arătat!
Am plecat ca fiecare
După-o sfântă arătare

Irod

Pas cu pas nimernicule!
Eu ți-oi închina capul,
C-un paloș strălucitor
Și de soare sclipitor
De care mi te ferești,
Capul să nu-l prăpădești!

/Irod se adresează craiului întâi/
La mine demult privești
Îți vine rîndul să vorbești,
Să-mi spui ce crai mare ești?
Eu sînt craiul cel mai mare
Merg la sfînta închinare
Din Egipt am plecat
După-o sfântă arătare!

Toți cîntă:

Dinspre Răsărit răsare,
O stea mîndră, o stea mare,
Razele își răspîndește,
Pe trei crai povățuiește!
Steaua, steaua lui Hristos,
Strălucește prea frumos
Și de prorocie rară
Pruncul-n esle aflare!
Pe Mesia-l străjuiesc
Și cu slavă îl măresc
Îngerii cu cîntece,
Păstorii cu fluier!
Craii cînd mi l-au aflat,
Lui Hristos s-au închinat!

Înregistrare de la Șefan V. Schipor, elev în clasa a noua a școlii medii din s. Pătrăuții de Jos, r-nul Storojineț.

Data înregistrării 8. IV. 91

CĂLUȚUL

dramatizare populară

Personajele:

1. Căpitanul

2. Țiganul

3. Căluțul

Toți trei intră în casa celui urât. Se duce o discuție între căpitan și țigan. Căluțul joacă mereu.

Toți cântă

Foaie verde de sulfină
Bună sara gospodină
Și iar verde de stejar
Bună sara gospodar!

Căpitanul

– De unde ești, măi, țigane?

Țiganul

– B-z-z-z-, -b-z-z-z-z-, -b-z-z-z-z. Eu?

Căpitanul

– Da, tu!

Țiganul

Eu sînt din munții Ural.

Căpitanul

– Spune drept, măi, țigane!
Lasă gluma la o parte!

Țiganul

Eu sînt din munții Carpați
Unde plouă cu cârnați,
Rumeni, buni și afumați,
Numai trebuie mâncați!

Căpitanul

Dar tu ai cai, măi, țigane?

Țiganul

Am, dar încă ce fel de cai!
Așa fel de cai n-am văzut.

Căpitanul

Și unde-s caii tăi?

Țiganul

Caii mei sînt în fundul tinzii,
Unde-i putina cu brînză!

Căpitanul

Dar eu aş putea să-i văd?

Țiganul

De ce nu? Caii mei pot și mânca
Dar pot și frumos juca!

Căpitanul

/Șuieră. Toți trei încep a juca și cântă/

– Hopa, hop! – Hopa, Hop!

Nu-s mai mare ca un dop,

Ca un dop de la balercă,

Ca o coadă de ciupercă!

– Na, na, na, Căluțul tatei

Ai doi ani și jumătate.

Tata bine te-a iernat,

Lupii coada ți-au mâncat

În pădure-n Tărășeni

Am dat caii la strunjeni,

A venit un om bătrân

Și-a zis ca să-i dau la fân

Caii fân n-au mai mâncat

Că era de mult stricat!

– Mătușică, Mătușică,

Ai o fată frumușică

De vei da-o după mine

Îți va părea foarte bine

I-oi da zamă de curechi

Și vreo două la urechi

I-oi da zamă de tărăță,

Că are ochi ca la mătă!

/Terminând de cântat și de jucat, toți trei într-un glas le urează gospodarilor:/

Sărbători fericite!

Înregistrare făcută de la Schipor Vasile Ivanovici, elev al școlii medii din s. Pătrăuții de Jos, r-nul Storojinet, reg. Cernăuți.

Data înregistrării: 24 februarie 1995

CAPRA
/dramatizare populară/

Personajele:

1. Ciobanul

2. Capra

/în casă intră ciobanul și capra/

Ciobanul

/cântă/

– Bună sara, să trăiți
Întru mulți ani fericiți!
Și să nu îmbătrâniți!
– Ța, -ța, -ța, căpriță -ța
Eu numai zahăr ți-oi da.
Foaie verde trei agute,
Asta-i capră de la munte
– Ța, -ța, -ța, căpriță, -ța,
Eu numai zahăr ți-oi da!
Capră toată-mpestrită
De ce ești tu supărată?
Poate ai tu vre-un necaz
Sau poate n-ai azi!
Capra /zbiară/
– B-ee-e, -b-e-e, -b-e-e!

Ciobanul

Joacă capră mai frumos,
Că ți-oi da numai rogoz
Și te-oi mulge mai frumos.
– Ța, -ța, -ța, căpriță, -ța,
Eu numai zahăr ți-oi da.
Șede lupu-n deal și urlă,
Capra noastră e fudulă,
Că stă încuiată-n șură.
– Ța, -ța, -ța, căpriță, -ța
Eu numai zahăr ți-oi da!
Capra /zbiară/
– B-e-e, -b-e-e, b-e-e!

Ciobanul

Urlă lupul lângă cioată
Capra noastră dă din coadă,
Nici habar n-are să-l vadă!
– Ța, -ța, -ța, căpriță, -ța
Eu numai zahăr ți-oi da!

Capra/joacă și zbiară/
– B-e-e, -b-e-e, b-e-e!

Ciobanul
Noi venim de lângă Prut
Cu căprița de vândut,
Dar o dăm și cu-mprumut,
– Ța, -ța, -ța, căpriță, -ța
Eu numai zahăr ți-oi da.

Capra/joacă și zbiară/
– B-e-e-, -b-e-e-, b-e-e!

Ciobanul
Colo înspre Răsărit
O stea mare s-a ivit,
Și dreptatea ne-a venit,
După cum am și gândit!
– Ța, -ța, -ța, căpriță, -ța,
Eu numai zahăr ți-oi da.

Capra/joacă și zbiară/
– B-e-e, -b-e-e, -b-e-e!

Ciobanul
Iesă capra noastră-n tindă
Și se uită în oglindă,
Ca nimeni să nu o prindă!
– Ța-ța-ța, căpriță, -ța,
Eu numai zahăr ți-oi da!
/Ciobanul și capra ies afară, urându-le
gospodarilor un an bun și fericit./

Înregistrare făcută de la Schipor Vasile Ivanovici, elev al școlii medii din s. Pătrăuții de Jos, r-nul Storojineț, reg. Cernăuți.

Data înregistrării: 24 februarie 1985.

URSUL

/dramatizare populară/

Personajele:

1. Ursul

2. Ciobanul

3. Căpitanul

Toți trei intră în casă. Ciobanul începe a cânta:

Ciobanul

Foaie verde de stejar,
Bună sara gospodari,
Foaie verde de sulfină
Bună sara gospodină.
Iată ursul de la munte
Cu steluță albă-n frunte.
Șapte miitoare-am gat,
Și pe el l-am cumpărat!

Căpitanul

– De unde vii, măi ursare?

Ciobanul

Foaie verde și-un grăunte
Vin cu ursul de la munte,
De la muntele cel mare
De la bradul din cărare.

Căpitanul

Măi ciobane, măi ciobane,
Nu ți-i ursul de vânzare?

Ciobanul

– De vânzare, căpitane!

Căpitanul

– Și cât ceri pe dânsul oare?

Ciobanul

– Opt mii și de-un mohorici căpitane.

Căpitanul

– Dar poate juca ursul tău?

Ciobanul

Dacă mi-i da încă o mie
Va juca de bucurie!

Ciobanul

Hai ursule-n iarmaroc
Și ți-oi cumpăra cojoc.
De piele râioasă
Ori o bate ori o lasă.

Căpitanul

– Dă-mi voie de se poate
Să-ți văd ursul de aproape.

Ciobanul

– Pofțim, luați-l.

Căpitanul/ cântă/

Ursule mâncate-ar boala

Ce-ai stricat tu babei oala,
Babei oala-i trebuia
În ea găluște fierbea!
Ursule mâncate-ar pușca,
Ce-ai stricat tu babei cușca.
Că cușca îi trebuia
Purcei pentru a ținea.
Ursule luate-ar dracu
Ce-ai stricat tu babei bacul,
Că în el rachiu ținea
Și pe noi azi ne cinstea!

Ciobanul/ cântă/
Sus podea și jos podea
Ascultați porunca mea:
– Foaie verde ș-un grăunte
Vin cu ursul de la munte.
Și l-am prins de mititel
Când era cât un cățel!

Sărbători fericite!

Înregistrare făcută de la Pojoga Gheorghii Ivanovici, elev al școlii medii din s. Pătrăuții de Jos, raionul Storojineț, reg. Cernăuți.

Data înregistrării: 25 mai 1987.

Restituiri

MUZEUL BISERICESC AL MITROPOLIEI BUCOVINEI

prof. Ioan Zugrav

Rămânem totdeauna plini de admirație în fața atâtor lucrări de artă cu care înaintașii noștri, domni și boieri, au știut să înzestreze ctitoriile lor. Dar nu mai puțin ne mirăm adeseori cum au reușit să fie salvate aceste neprețuite odoare în vălmășala și vitregia vremurilor, prin care am trecut. Călugării mănăstirilor noastre, modești custozi, le-au păstrat cu sfințenie, le-au apărat de multe ori cu prețul vieții lor. Dacă pentru începuturi nu era nevoie de inventare, prea erau cunoscute și concrescute cu lăcașul căruia au fost afierosite, cu trecerea vremii, pentru ținerea lor în evidență, la mănăstirile mai mari, s-a văzut necesitatea de a întocmi *catastiburi* mai mult sau mai puțin amănunțite, *Condici*, cum sunt la noi cele datorite lui Vartolomei Mazăreanu pentru mănăstirile Putna, Voroneț, Solca.

Grija de monumentele și obiectele vechi istorice, bisericesti se manifestă – afară de lucrările Comisiunilor de inventarierea averii bisericesti, executate în vederea desființării unor mănăstiri și a înființării Fondului bisericesc ortod. al Bucovinei – și în alte acte ale Administrației și ale Bisericii Bucovinei. „Consistoriul“ diecezei Bucovinei, sezizat de Guvernul Țării, cere deja cu ordinul Nr. 2813 din 3 octombrie 1828 adresat mănăstirilor și „Protopresviteriatelor“ precum urmează:

„Înalt slăvitul Divanul țării prin înalt guberniulescul Decret din 16 a trecutei luni acestui an Nr. 57481 orânduiește ca înaltele propisuri în peristasul numismaticității și arhiologiceității aflări adecă: Monetă de bani vechi părăsiți, anticuri, odoară, vechi lucruri vrednice de înșămnat, de metal, și de piatră, și cu trimitere lor la locul cuviincios mai cu deșteptată luare de samă să se păzască. Feliul emumenturilor se cuprind în următoare despărțire:

1. Statue (chipuri întregi), chipuri pe giurățate și capete din metal, aur, argint, aramă și spiță sleită cum și din marmură și piatră lucrate.
2. Figuri mai mici și închipuiri de sfinți din scump sau prost metal vărsate sau din piatră și din ales lut lucrate.
3. Vasoane, vase, candile și alte lucruri de metal și din alte vârtoase materiale.
4. Pietri cu chipuri ieșite afară sau adânc săpate.
5. Pietri pe care săpătura numai pe giurățate este eșită afară.
6. Pietri numai cu slove însuș săpate și pietri grobnice adecă pentru morminte lucrate.

Toți acei ce ar afla monetă de bani sau de acest feliu de alcătuire sânt datori îndată a face arătare la Diregătorie sau la Nacialnicia cea mai de aproape spre trimitere la înaltul Gubernium și de acolo mai departe la înaltele locuri, de unde după aflare și povățuită prețuire aflătorul va primi cuviincioasa plată.

Drept aceasta în putere pomenitelor înalte Propisuri și acestui acum sosit înalt guberniesc Decret sus pomenit Nr. 57481, poroncesc Precucerniciilor Voastre mănăstireștilor Nacialnici și soboare, Precucerniciilor Voastre preoți din această păzită de Dumnezeu eparhie Bucovinii ca la întâmplări de a se afla ori ce feliu monetă de bani vechi, odoară sau alte vrednici de însămnat anticuri, cum am zis mai sus, pe la mănăstiri și pe la biserici sau la orice loc în țercul mănăstirii sau a parohiei sale, fieștecare îndată să facă lămurită arătare cu prescriere pre larg asemenea lor, slovelor felii și mărime aflatului emonument la Domnie locului și la Consistorium spre cea mai departe urmare după cuprindere înaltelor propisuri...“ (Se mai dau instrucțiuni, repetându-se clasificarea de sus. Iscălește episcopul Isaia Baloșăscul și arhimandritul Filaret Bendevschi. Vezi arhiva Mitropoliei Bucovinei fasc. 9/7).

Egumenii și protopresviterii execută ordinul. Într-adevăr în arhiva Mitropoliei Bucovinei la fasc. 9/7 se află o serie de rapoarte însoțite de decopieri desemne închipuind pietrele funerare de la Voroneț, Vatra Moldoviței, Putna, Sucevița, Rădăuți etc.

Numai protopresviterul „Câmpulungului rusăsc“ Kir Mihail Hanițchi rămâne în urmă, probabil neavând monumentele vechi despre cari ar raporta. De aceea primește cu Nr. 3244 din 12/24 decembrie 1829 o urgentare, care o dăm mai jos:

„Prin țircularul de aice încă din 3 octombrie ăst an 828 Nr. 2813 în deobște s-au poroncit, ca unde s-ar afla Anticuri vechi, monete și alte emunementuri cum și însămnare de pe pietri sau statue ce s-ar afla pe la biserici să le trimiteti aice spre trimitere mai departe după înalte poronci – însă vedeți că numai Precucerniciii nacialnicii mănăstirilor au împlinit aceasta orânduire, iar ciialți nu, și acum înalt scaunul țării prin înaltul guburniesc decret din 20 ast. luni aice sosit la 14 aceștia Nr. 69127 de iznoavă cu termin cere împlinire aceștii pre înalte orânduiri.^a

Deci cu putere slujbii precucernicilor sale protopresviteri, că până în zece zile, după primire aceștia după cuprindere pomenitului mai sus țirculariu, de se vor afla monete vechi, sau alte emunementuri dinpreună cu prescriere lor în natură, sau dialectul și slovine cu care vor fi scrisă, care unde va fi cu puțință pe giurămate coalei, prescrierii lor sau pe osăbită alăturată coală să se tâlcuiască, și în limba nemțască de pe scrisorile ce se vor fi aflând pe pietri sau statue pe la vechi biserici nesmintit supt greu ștraf la lada săracilor, să ne trimiteti aice, iar dacă nici unile de aceste nu se vor fi aflând, raport la Konsistorium să faceți cumcă nu se află“.

Cernăuți la 12/24 decembrie 1829. Isaia Baloșăscul episcop.^b

Ideia înființării unui muzeu propriu-zis o aflăm exprimată abia într-un act al Prezidiului Țării din 16 septembrie 1867 Nr. 1458/Praes. prin care Consistoriul este provocat ca în proiectatul edificiu Seminarial să se creeze un Muzeu pentru „Spezialtaeten und Antiquaeten“, să se îndrepte atenția asupra acestei chestiuni și să se dispună ca obiecte antiquae și ieșite din uz să fie rezervate pentru Muzeul viitor. Iscălește der k. k. Landeschef Myrbach.

Consistoriul cu Nr. 4720/67 din 21 septembrie (3 octombrie) 1867 trimite Circulare la toate protopopiatele cu instrucții în sensul acesta. Dar abia în anul 1899 vedem că ideia aceasta începe a lua ființă.

Arhimandritul de scaun Miron Călinescu cu raportul din 20 iunie (2 iulie) 1899 înregistrat la Mitropolie sub Nr. 3463 din 21 iunie (3 iulie) 1899 referează în chestia

(a) Data de 20 a decretului este după stil nou, iar data de 14 când a sosit este indicată după stil vechi și ar corespunde lui 22. Astfel se explică nepotrivirea.

(b) Vezi fasc. 9/7 din arhiva Mitropoliei Bucovinei.

aflării unui local (Räumlichkeit) pentru adăpostirea muzeului bisericesc arhiepiscopalian de activat (des zu aktivierender Museums). El propune clădirea laterală a palatului mitropolitan așa numita „Casă preoțască“, iar ca funcționar conducător cu titlu de „conservator“ pe profesorul de la Facultatea de Teologie, cunoscutul slavist Dr. Eugen Kozak, custode cu dreptul de „locuință naturală“ fiind profesorul pictor Eugen Maximovici.

În vara anului 1899 profesorul Eugen Kozak vizitează mănăstirile și bisericile eparhiei, alege obiecte potrivite pentru a fi aduse la Muzeu, supune tablouri amănunțite despre aceste obiecte, astfel că în ședința din 5/17 octombrie 1899 a Consistoriului arhiepiscopalian se decide de a se cere mănăstirilor și parohiatelor predarea lor. Întrucât predarea lor începe chiar din iarna 1899, putem considera anul 1899 ca anul înființării muzeului bisericesc arhiepiscopalian, cum se numia pe atunci.

Cu ordinul Consistoriului arhiepiscopalian din 17/29 decembrie 1899 Nr. 7066, profesorul Dr. Eugen Kozak este însărcinat cu elaborarea unui proiect de statut. În 26 Mai (18 iunie) 1900 el raportează că a terminat numitul proiect. Se pare că acest proiect de statut n-a fost discutat și aprobat imediat căci Guvernul Țării, următor ordinului Ministerului de Culte și Instrucție din 12 decembrie 1902 Nr. 38316, cere cu Nr. 35446/902 din 10 februarie 1903 supunerea statutelor. Comisiunea instituită pentru „crearea unui Muzeu bisericesc arhiepiscopalian“, compusă din consilieri consistoriali, sporiți cu profesorii de Teologie Eusebie Popovici și Ștefan Saghin, se ocupă în Aprilie 1903 cu proiectul de statut al acestei instituții. Profesorul Dr. Eugen Kozak este întărit custode al Secțiunii I istoric-arheologică, iar pictorul Eugen Maximovic custode al secțiunii II de artă bisericească.

Statutele sunt alcătuite după modelul Statutelor „Satzungen des Bukowinaer Landes-Museums“ din 29 dec. 1891, din care un exemplar tipărit se află la dosar. (Vezi fasc. IX, 7 la data de 14/27 aprilie 1903 înregistrat la Nr. 2396 supus de arhim. M. Călinescu prin adresa din 13/26 aprilie 1903).

Dau în cele ce urmează Statutele muzeului nostru în traducere după originalul în limba germană: „Statuten des Kirchenmuseums der Bukowinaer gr. or. Erzdiözese“.

Statutele Muzeului bisericesc al Arhiepiscopalianei gr. ort. a Bucovinei

§ 1.

Muzeul bisericesc al arhiepiscopalianei gr. or. a Bucovinei îl are ca Protector pe arhiepiscopul în funcțiune (jeweilig), este adăpostit în reședința arhiepiscopaliană din Cernăuți și este subordonat (untersteht) Consistoriului gr. or. arhiepiscopesc al Bucovinei.

§ 2.

Muzeul bisericesc are menirea de a promova arta bisericească și arheologia bisericească cu toate disciplinele aparținătoare, cu deosebită considerare a trebuințelor bisericii gr. or. și după posibilitate cu întrunirea într-o colecție a obiectelor de acest fel aflate în țară (în biserici și mănăstiri).

§ 3.

În Muzeul bisericesc se expun: Obiecte bisericești de valoare artistică, istorică și arheologică, precum cărți bisericești și alte tipărituri, documente și manuscrise, icoane și alte obiecte bisericești, în original sau reproducțiuni etc.

§ 4.

Colecțiile Muzeului bisericesc constau din: a) Obiecte, cari au devenit proprietatea Muzeului prin cumpărare, donațiune sau prin testare. b) obiecte bisericești cari au fost cedate de particulari cu titlu de împrumut. c) obiecte bisericești de valoare artistică, arheologică și istorică, cari au fost luate în seamă temporar din mănăstirile și bisericile gr. or., dar cari rămân proprietatea acelor mănăstiri și biserici spre a fi restituite la timp cerut (seinerzeit).

§ 5.

Obiectele proprietatea Muzeului bisericesc se introduc într-un inventar propriu (eigenes). Despre obiectele preluate cu titlu de împrumut se poartă o consemnare specială.

§ 6.

Mijloacele necesare pentru întocmirea (Einrichtung) și întreținerea Muzeului bisericesc se dobândesc de la Fondul bisericesc gr.or.

§ 7.

Administrarea Muzeului bisericesc se face sub conducerea superioară a Consistoriului arhidiecezan gr. or. al Bucovinei din partea Conducerii Muzeului.

§ 8.

Conducerea Muzeului constă din Conducătorul Muzeului, totodată Custode al secției istoric-arheologice și din custodele secției pentru artă bisericească, cari vor fi amândoi angajați din partea consistoriului arhidiecezan gr. or. al Bucovinei.

§ 9.

Schimbarea Statutelor se poate face numai prin decizia Consistoriului gr. or. arhidiecezan al Bucovinei.

§ 10.

În caz de desființare a Muzeului bis. dispune Consistoriul gr. or. arhidiecezan al Bucovinei de întrebuintare ulterioară a obiectelor proprietatea Muzeului.

Din istoricul Muzeului vom mai releva că îndată după unirea cea mare din 1918 conducerea Muzeului a luat-o consilierul eparhial *Dimitrie Dan*, cunoscutul scriitor istoric al Bucovinei. Muzeul a fost adăpostit în acest timp în clădirea principală a palatului mitropolitan și anume în aripa dreaptă, într-o parte a locuinței vicarului mitropolitan.

După moartea părintelui Dan, muzeul rămas fără conducător, a fost mutat în toamna anului 1939, pe timpul mitropolitului Visarion, din nou în fostul local din clădirea unde astăzi se află școala de cântăreți. Cunoscutul profesor de artă, d-l. I.D. Ștefănescu a fost însărcinat cu aranjarea lui.

În cadrul Muzeului bisericesc a fost încorporat la inițiativa răposatului consilier de Casație Corneliu Gheorghian ca o secțiune specială „*Muzeu pictor Epaminonda Bucevschi*“. După inaugurarea acestei secțiuni făcută festiv printr-o expoziție în Octombrie 1937, o parte din picturile expuse de la particulari au fost restituite, rămânând icoane și portrete de ierarhi și preoți, opere importante pentru ilustrarea talentului acestui pictor diecezan al Bucovinei, documente grăitoare pentru înflorirea din epoca marelui ierarh Silvestru Morariu.

În timpul ocupației rusești din 1940 – 1941 Muzeul, rămas în întregime, a fost amestecat cu piese ale Muzeului Bucovinei în clădirea principală a Palatului mitropolitan, unde Sovieticii aranjaseră un Muzeu regional. În prezent a început a fi reorganizat la ordinul mitropolitului Tit al Bucovinei, din nou în aripa dreaptă a clădirii principale din Palatul mitropolitan.

Inventarul Muzeului pare că nu s-a lucrat imediat, ci abia mai târziu. Cunoscut numai un inventar început în anul 1911, deși din acte rezultă că asistentul Șeștac a fost însărcinat cu inventarierea în ședința plenară a Consistoriului din 8/20 decembrie 1905.

Cât despre *starea actuală a Muzeului*, el este adăpostit în șapte săli spațioase, camera cu pictură bis. (icoane) nefiind încă aranjată. Dintre aceste, două camere cuprind o *colecție de ceramică populară*, remarcabilă printr-un horn compus din teracote cu data din 1852 respective 1869. Piese reprezentă pe fond verde o biserică, cruci, un ierarh (Sf. Nicolae), soldați pedestri și cavaleriști, pajura cu 2 capete, ursari, plugari, vânători.

În una din aceste camere se păstrează mai multe epitafe încă nearanjate. Amintim dintre ele un *aer* cu dimensiunile de ca 110/126 cm. având inscripția: „*Acest aer al Homorului s-au făcut în zilele egumeniei părintelui Dosoftei Putneanul la anii fvr. K și s-au zugrăvit de smeritul ieromonahul Zinovie*“, deci din 1778.

Alt aer de dimensiuni mai mari, din anul 1719, provine din Câmpulung. Se mai poate citi inscripția: „*Acest sfânt aer la făcut Dunialui Tănasa Ciobodar cu cheltuia-la Dunisale și la dat la biserica sfântului Neculai în Câmpulung ca să fie pomană Dunisale și părinților Dunisale – vă leat februar E. Vă dnii Mihail Racoviță voevod gospodarom*“.

Tot dintre obiectele de pictură mai amintesc un *Județ din u mă* de mari dimensiuni, de aproape 3 m. x 1,60 cu inscripții slave și o curioasă icoană înfățișând *moartea* cu coasa în dreapta și cu un sceptor roș în stânga. În fond la picioare se văd vlădici călugări, împărați, un personaj cu 3 coroane (papa?), boieri etc. Icoana este din anul 1811. Moartea ține un rulo pe care este scris în limba slavă: „Eu sunt moartea și cine vrea să mă cunoască; fie împărat și principe, patriarh și vlădică, și oricare domn stăpânitor trebuie să se teamă de unealta mea. Eu nu cunosc superbia. Eu culc la picioare pe înțelept ca și pe prost fără deosebire, și-i duc la judecata cea dreaptă“.

Pentru secțiunea picturii bisericești se păstrează un *întreg iconostas* bine conservat din secolul XVIII, de la capela ortod. din *Liov*, piese singurite din Vatra Dornei și altele. Obiectele cele mai importante sunt însă două icoane, ale Mântuitorului și Maicei Domnului, pictură veche bizantină din secolul XVI, precum și o icoană *sf. Nicolai* cu minunile sale pictate în jurul chipului său.

Dintre *veșmintele bisericești* relev un *epitribil donat de Ștefan Tomșa* mănăstirii Solca.

Antimise vechi, *pomelnice*, *cruci*, *prapori*, de la jumătatea secolului trecut, (Opere ale zugravului Vasile Șindelar din Rădăuți), stau gata spre a fi din nou aranjate, după răvășirea din timpul ocupației sovietice.

De asemenea o frumoasă *colecție de urice* se află în proprietatea acestui muzeu.

Importantă este **secțiunea manuscriselor și tipăriturilor vechi române și slave**. Aici ar fi de amintit *Evangheliarul de la Humor*, de o excepțională valoare și prin miniatura înfățișând pe Ștefan cel Mare, *apoi cel de la Voroneț* (al mitropolitului Grigorie Roșca, din secolul XVI), precum și numeroase alte manuscrise slavone din sec. XV și XVI, cele mai multe de la mănăstirea Moldovița (Nr. 78 – 122), de la Vatra-Dornei, Câmpulung, Solca și Rădăuți (Nr. 167 – 173^a).

Din *tipărituri* remarcăm „Cazania” lui Varlaam din 1643, două exemplare, unul din Dorna-Candrenilor și altul din Ciocănești. (Nr. 2 și 5) și Noul Testament de la Belgrad din 1648 (Nr. 1), adus de la Candreni.

În fine demn de amintit este și faptul că aici se păstrează două din cele trei rare tipărituri de la Rădăuți. Este Ciasoslovul din 1745 și Liturghierul slavo-român din 1745, ambele aduse de la Putna. Precizăm față de descrierea din *Bibliografia românească veche* (Tom. II, pag. 87, Nr. 243) că cele „câteva rugăciuni” din Liturghier cari sunt în amândouă limbile privesc „orânduiala ce să face la hirotonia preoților” și cea a „diaconului”. Este vorba de forma hirotoniei: „Dumnezeescul dar, carele pururea pre cele *bolnave* le vindecă și cele *neagiunse* le plinește; alege...^b). „Doamne-miluește” este dat în grecește „Kirie eleison”. Între paginile 12 și 13 apoi 22 și 23, la hirotoniile presviterului și a diaconului, exemplarul nostru are câte o foaie lipită întors, cuprinzând caligrafiat în mână ecteniile respective în limba română. Întrucât Liturghierul acesta mai cuprinde „orânduiala la hirotonia ceteților și a ipodiaconilor”, ba chiar și cea de „blagoslovenia antimisului”, de fapt este un *arhieraticon*. Spre deosebire de exemplarul descris în *Bibliografie veche românească*, care are tipărit la fine o dedicație: „sfintei și dumnezeiăștii mitropolii din Iași”, al nostru se termină cu: „Aciasta sfântă Liturghie am dăruit-o sfintei și dumnezeiăștii mănăstiri Putnii”.

Din camera aceasta mai relev câteva manuscrise mai noi în limba română ca: „Întâmplările lui Tilemachu, fiul lui Odisefsu” și „Theatron politicon”, donate de parohul Constantin Sbiera din Siret cu observarea că ar fi, după spusa socrului său Toader Iliuț din Crasna, de la proprietarul Ilie Ilschi din Crasna, „care ține din când în când câte un scriitoriu bine plătit prin mai multe luni, spre a-i scrie cărți de acestea, măcar că singur nu știe nici scrie, nici citi”.

Într-o cameră spațioasă a acestui Muzeu se păstrează *portretele împăraților Austriei*, cari au stăpânit Bucovina de la 1775 – 1918.

În altă cameră aflăm „*chipuri de vlădici, preoți, ctitori bisericеști*”, cele mai multe opere ale pictorului Epaminonda Bucevschi, cu excepția portretelor vechi ale ctitorilor din familia Volcinschi și a unui portret al preotului Chifa din Zastavna, de pe timpul episcopului Dositei Herăscul. Multe din aceste opere ale lui Bucevschi sunt

(a) Vezi și unele amintite de Ion I. Nistor în: *Cărțile liturgice din Bucovina și introducerea limbii slavone în Biserica românească*, ap. în *Analele Academiei Române, Memoriile secțiunii istorice*. Seria III, tom. XXV, Mem. II, și separat, București, 1943.

(b) Sublinierile indică deosebirea de textul actual.

din fosta secție „muzeu Bucevschi“ și ar fi să se reîncadreze într-o sală specială destinată colecției operelor lui^a.

În fine cred că și *expunerea fotografiilor cu reproducerea picturilor de la Voroneț, Sucevița și Moldovița*, care cuprinde două săli, ar putea să fie reformată în sensul că aceste reproduceri să se reducă doar la cele mai importante expuse în încăperea de la intrare, restul fiind strânse în albume.

Așa cum este, respective cum se pregătește să fie după aranjarea definitivă, „*Muzeul eparhial al Bucovinei*“ cum se intitulează astăzi, ni dă o oglindă fidelă a trecutei vieți bisericești și culturale din acest atât de pitoresc și ortodox colț de țară românească.

Apud *Anuarul Muzeului Bucovinei*, Cernăuți, 1944, pp. 276 – 285.

(a) Din fosta secție „*Muzeul pictor Bucevschi*“ lipsesc importante *schițe de tipuri țărănești* din Bucovina și altele b.o. portrete rătăcite la Muzeul Bucovinei.

ANALELE BUCOVINEI, AN. I, I/1994. CENTRUL DE STUDII „BUCOVINA“.

Editura Academiei Române, București, 1994, 234 p.

Apariția primului număr al revistei științifice *Analele Bucovinei*, Tom I,I, 1994 a Centrului de studii „Bucovina“ al Academiei Române, cu sediul la Rădăuți, a prilejuit o adevărată revelație. Condușă de cunoscutul eminescolog Prof. Dr. Dimitrie Vatamaniuc, această publicație vine să certifice, cu argumente științifice continuitatea spiritualității românești în Bucovina istorică.

Tematica studiilor este foarte variată. Acad. Gheorghe Platon menționează în *Argument* importanța revistei care vrea „să reprezinte o *alternativă românească autorizată* în dialogul, demult deschis, privind istoria și cultura Bucovinei“.

Studiul *Bucovina, fereastră către Vest a Moldovei*, semnat de Acad. Radu Grigorovici la rubrica *Editorial*, îl pune pe cititor în fața opțiunii, oarecum hamletiene, în problema orientării intelectualității bucovinene, care a trebuit să decidă între *Da* și *Nu* în atitudinea sa față de Occident.

În perioada habsburgică cultura europeană pătrunde în Bucovina prin intermediul limbii germane. Consecințele influenței culturale benefice cu care s-au ales românii bucovineni în urma acestei orientări sunt marcate de prezența unor personalități de frunte în domeniul istoriei și culturii naționale.

La rubrica *Aniversări* (75 de ani de la Marea Unire) Acad. Vladimir Trebici încearcă o redimensionare a rolului unor personalități care și-au legat numele de unirea Bucovinei în 1918. Domnia sa atestă lipsa unei istoriografii românești ample a Bucovinei istorice din motive bine cunoscute și pledează pentru scrierea unei eventuale lucrări cu titlul „Istoria critică a istoriografiei române și străine privind Bucovina“. Autorul menționează că o atare lucrare trebuie să fie scrisă de profesioniști cu multă onestitate și să corespundă întru totul adevărului istoric.

Prof. Dr. Dimitrie Vatamaniuc semnează articolul *Voluntarii bucovineni în războiul pentru întregirea țării*, în care enumeră publicațiile scoase de ei după luna august 1916, odată cu intrarea României în război. Autorul susține că acțiunile voluntarilor bucovineni nu au schimbat desfășurarea conflagrației mondiale, ci au doat o importanță morală, demonstrând că un ideal de unitate națională se înfăptuiește prin liberă voință. D-ul D. Vatamaniuc mai semnează două materiale grupate la rubrica *Viața culturală, literară și artistică*. Primul este intitulat *Ernst Rudolf Neubauer, profesor, scriitor și jurnalist*. Din el aflăm că Neubauer a fost transferat cu serviciul din capitala imperiului în Bucovina, devenită „provincie de exil“ pentru el din cauza radicalismului promovat în timp ce se afla la conducerea ziarului vienez *Der freie Wiener*. Numirea sa în funcția de profesor suplinitor la Ober-Gymnazium-ul

din Cernăuți pentru germană, istorie și geografie nu au fost altceva decât un câștig de cauză pentru românii bucovineni. După cum știm, Neubauer va fi ulterior profesor de istorie al lui Eminescu.

Ca poet și prozator, el a colaborat la diferite publicații cunoscute. Opera principală a activității sale culturale rămâne totuși fondarea și conducerea între 1862 și 1868 a ziarului german *Bucovina*, conceput ca o publicație a Ducatului Bucovinei, care oglindea viața cotidiană a Cernăuțului și a provinciei întregi. Autorul studiului ne informează că Neubauer intenționa să realizeze și o versiune românească a ziarului, la fel ca și *Bucovina* fraților Hurmuzachi din perioada anilor 1848 – 1850, în ale cărui pagini se tipăreau articole în limbile română și germană. Nu a izbutit. Și totuși activitatea sa multilaterală, desfășurată fie la Cernăuți, fie la Rădăuți, a fost marcată de o binevoitoare și strânsă prietenie cu românii din provincie, Bucovina devenindu-i a doua patrie și loc de odihnă veșnică.

În articolul *August Nibio și presa germană rădăuțeană* D. Vatamaniuc scoate în evidență personalitatea lui A. Nibio ca fondator a trei publicații germane pe care le-a scos la Rădăuți, creându-și prin aceasta un nume în viața culturală de provincie și afirmându-se ca „un mesager al comunității germane din Bucovina anexată la Imperiul habsburgic în 1775”.

La rubrica *Evocări* este prezentat un amplu studiu al Acad. Ștefan I. Ștefănescu intitulat *I. I. Nistor și opera sa istorică*, din care aflăm date despre cariera universitară și preocupările științifice ale istoricului bucovinean, care s-au manifestat în diverse domenii. I. Nistor a îmbogățit istoriografia românească cu lucrări de istorie economică, demografie istorică și istorie socială, istorie a culturii și învățământului. El a contribuit la publicarea diferitelor izvoare de mare importanță, ce vizează istoria întregii țări, cât și a unei bogate liste de scrieri de popularizare. A definitivat sinteze cu privire la destinul unor provincii istorice, cum sunt Basarabia și Bucovina. A condus publicații periodice, a organizat și a contribuit la îndrumarea unor societăți culturale, instituții de învățământ sau științifice. Autorul lucrării afirmă că I. Nistor, ca și M. Kogălniceanu sau N. Iorga, a scris și a înfăptuit istorie.

Studiul *Dimitrie Onciul (1856 – 1923) o personalitate exemplară a spiritua- lității românești* semnat de Acad. Gheorghe Platon vine să argumenteze într-o formă laconică importanța pe care a avut-o omul și savantul Dimitrie Onciul. Problema originii poporului român și locul etnogenezei sale, cât și a formării statelor feudale românești însumează preocupările de referință ale cercetătorului în materie de istorie. Autorul ne demonstrează că Dimitrie Onciul a fost savantul, care alături de Nicolae Iorga și Ioan Bogdan – ceilalți doi istorici de prestigiu ai triadei pe care o formau împreună – a pus bazele Școlii critice în istoriografia românească. Personalitatea istoricului bucovinean se integrează în conștiința întregului neam românesc.

Studiul distinsului jurist Radu Economu intitulat *Iancu Flondor. Date inedite din Arhivele Statului* pune în lumină personalitatea omului politic Iancu Flondor și rolul pe care l-a avut el în actul Unirii de la 1918. La acest studiu sunt anexate scrisori inedite din Arhivele Statului București – Arhiva Centrală Istorică – Fond Iancu Flondor. Ele evidențiază calități definitorii ale caracterului aristocratic al lui Iancu Flondor, care se manifestă prin consecvență, prestanță și fermitate. Mai detaliat despre rolul pe care l-a avut Iancu Flondor în contextul anului 1918 citim în cartea d-lui Radu Economu *Unirea Bucovinei. 1918*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1994, recent apărută.

Rubrica *Viața culturală, literară și artistică* este cea mai amplă din revistă. D-na Maria Platon publică articolul *V. Alecsandri și Bucovina: o lecție de patriotism și iubire*, care evocă momente de suflet din activitatea bardului de la Mircești, legate de dulcea Bucovină.

Prof. Marian Olaru în articolul *Lupta de emancipare națională reflectată în paginile Foii Societății pentru literatură și cultura română în Bucovina* face o analiză a materialelor care au fost publicate în ea. Autorul ajunge la concluzia că „*Foia Societății* se dovedește a fi avangarda eforturilor societății românești din Bucovina, pentru transformare și dezvoltare în plan socio-cultural și național”.

În cadrul aceleiași rubrici Luca Bejenaru semnează studiul *Preocupări de istoric literar în activitatea lui Aron Pumnul*, accentuând importanța care au avut-o *Lepturarele* strălucitului dascăl transilvănean pentru istoria literaturii române.

Pavel Țugui scrie articolul *Filologia bucovineană și ortografia românească (1864 – 1869)*, iar criticul literar George Muntean – *Literatura română din Bucovina postbelică*.

Menționăm în continuare două articole care încheie rubrica respectivă. Unul semnat de Georgeta Istrătoaie *Viața culturală și artistică din Cernăuți oglindită în ziarul german „Bukovina” în anii 1862 – 1868*, și al doilea, cel al Nicoletei Florea intitulat „*Czernowitzer Illustriertes Familienwochenblatt*” și *viața artistică din Cernăuți*.

Contribuția cernăuțenilor la revistă este prezentă prin următoarele materiale: d-na Conf. Dr. Alexandrina Cernov semnează studiul: *Grupul etnic românesc din nordul Bucovinei (probleme de renaștere națională)*; Prof. universitar Dr. Grigore Bostan prezintă studiul *O expresie a viziunii poetice românești. Sistemul de arbetipuri al liricii populare din nordul Bucovinei și Basarabia* la rubrica *Folclor. Etnografie* și Conf. Dr. Ion Popescu – articolul *Aspecte sociolingvistice ale asimilării românilor în regiunea Cernăuți*.

Prof. Vasile Schipor în studiul *Ion Neculce și constanta moldovenească a povestirii* elogiază stilul și bogăția expresiei frazeologice în opera cronicarului moldovean.

Pagini informative din istoria muzeografiei etnologice în Bucovina găsim în materialul semnat de muzeograful Dragoș Cusiac intitulat *Precursori ai muzeografiei etnografice în Bucovina*.

Revista cuprinde și un capitol destinat științelor naturii, la care își aduc contribuția Sorin Trelea și Titus Lucescu.

Redacția revistei *Glasul Bucovinei* salută apariția primului număr al revistei bilunare de știință și cultură *Analele Bucovinei* și dorește tuturor colaboratorilor Centrului de studii „Bucovina” mult succes.

ILIE LUCEAC

**UN ÎNCEPUT PROMIȚĂTOR: SERGHII OSADCIUK.
„GERMANII ȘI SOCIETĂȚILE GERMANE ÎN
BUCOVINA“ (A DOUA JUMĂTATE A SEC. XIX –
ÎNCEPUTUL SEC. XX)**

Cernăuți, 1993, 29 pag.

Era firesc ca germanii, în timp de aproape 150 de ani, până la destrămarea imperiului, să contribuie substanțial la dezvoltarea economică și culturală a acestui ținut, numit de ei Bucovina. Aspirațiile culturale ale germanilor bucovineni s-au realizat îndeosebi prin viața societăților, prin activitatea diferitelor reuniuni și organizații obștești. Din acest punct de vedere este interesantă încercarea tânărului istoric cernăuțean Serghii Osadciuk de a prezenta istoria apariției, dezvoltării și activității societăților germane. Studiul este interesant și prin faptul că e prima lucrare de acest gen, apărută la Cernăuți sub egida Universității și a Centrului Științific de cercetări bucovinene din Cernăuți. Este scris în limba ucraineană, cu un mic rezumat în limba germană. Broșura cuprinde și un cuvânt introductiv, semnat de Serghii Troian, candidat în științe istorice, asistent la catedra de istorie nouă a Universității cernăuțene, precum și de recenzia lui Igor Jaloba, candidat în științe istorice, docent la catedra de istorie a popoarelor Europei de est.

În cuvântul semnat de Serghii Troian sunt evidențiate unele momente mai importante referitoare la această perioadă. Se menționează, printre altele, că germanii au apărut în Bucovina încă din epoca medievală, însă, așezarea lor s-a intensificat după „intrarea“ Bucovinei în componența Austriei, conform acordului din 5 iunie 1775 și după ce ținutul a fost vizitat în 1783 de către împăratul Iosif al II-lea. Subliniind în mod deosebit aportul esențial al nemților la dezvoltarea culturală a Bucovinei în perioada administrației austriece, autorul elogiază relațiile dintre cultura germană și alte culturi naționale ale popoarelor din ținut: ucraineni, români, poloni, evrei, unguri; se recomandă ca aceste relații să fie luate drept model de dezvoltare armonioasă a culturilor naționale pentru întărirea statului ucrainean contemporan.

Dezvoltând acest punct de vedere, autorul lucrării, Serghii Osadciuk, atribuie culturii naționale germane un rol considerabil care, printre alți factori, a contribuit „la formarea conștiinței și mentalității europene la locuitorii din ținut“ /p. 7/. Astfel, datorită coexistenței pașnice între oameni de diferite naționalități se poate susține că în ținutul nostru s-a format un om de tip nou care și-a păstrat și dezvoltat specificul său național-cultural. Tânărul istoric susține că aici „practic nu au avut loc nici un fel

de procese de asimilare, de absorbire a unei culturi cu alta“ /p. 7/, o afirmație care după părerea noastră, poate fi contestată.

Lucrarea oferă cititorului un bogat material factologic despre condițiile apariției și activității unui șir de societăți germane din Bucovina. Deși primele societăți (filantropice, culturale, profesionale) aveau un caracter internațional, de obicei, reprezentanților poporului german le revenea rolul cel mai însemnat în activitatea lor. Odată cu activizarea mișcării de renaștere națională și culturală în anii '60 apar și primele societăți curat naționale, de felul acelorale românilor, ucrainenilor, polonezilor și evreilor. Cele germane se constituie ceva mai târziu, în 1871 – „Sala de lectură germană“, iar în 1877 – societatea studenților nemți „Arminia“.

O deosebită atenție se acordă în carte înființării în 1897 a societății nemților creștini din Bucovina /„verein der christlichen Deutschen in der Bukowina“/, cea mai puternică regiune germană, având o influență covârșitoare asupra vieții culturale și social-politice din ținut. În 1900 se deschid filiale ale ei la Rădăuți, Roșă, Suceava și Storojineț, care, conform unui statut separat, aveau menirea să contribuie la consolidarea întregii societăți. Cu timpul centre de cultură germană s-au înființat și la Gura-Humorului, Câmpulung, Hliboca, Tereblecea, Ițcani, Ilișești, Pojorâta, Iacobeni și în alte localități bucovinene.

Societatea nemților creștini din Bucovina a devenit fundamentul pe care mai târziu au apărut și au activat o mulțime de reuniuni și societăți germane: „Societatea sportivă germană“ /1903/, „Casa școlii germane“ /1903/, „Uniunea societăților agrare germane din Bucovina“ /1905/, precum și așa-numitele corporații studențești „Germania“ /1903/, „Saxonia“ /1906/, „Suevia“ /1907/, „Liberatas“ /1910/.

Astfel, în primul deceniu al secolului XX societățile naționale germane cuprindeau toate sferele vieții materiale și spirituale ale nemților bucovineni. S. Osadciuk atrage atenția asupra unui fapt foarte semnificativ și anume că „în majoritatea documentelor de program, alături de alte puncte figurează neapărat o colaborare activă și o conviețuire pașnică cu toate popoarele ce trăiesc în Bucovina“ . /p. 23/. Este necesar să facem aici o diferențiere între nemți ca nație cu interese specifice și între interesele de stat ale Imperiului habsburgic care, după cum se știe, veneau adesea în contradicție cu năzuințele populației băștinașă.

Fiind o muncă de pionierat în acest domeniu, scrisă de un începător, este firesc că lucrarea are și unele lacune, deficiențe, omiteri. Se observă și o tratare superficială a unor aspecte importante. În cazul când se enumeră mai multe adrese ale sediului societății nemților creștini din Bucovina era de dorit să se indice și denumirile actuale ale străzilor de atunci /p. 12 – 13/.

Din bibliografia prezentată vedem că cercetătorul a consultat numai izvoare germane/unica excepție este gazeta de limbă ucraineană „Bucovina“/, ceea ce a dus la o viziune puțin unilaterală asupra problemei. Reiese, din literatura folosită, că despre germani putem afla numai din punctul de vedere al... germanilor. Se impunea, după părerea noastră, o consultare și a izvoarelor române, ucrainene, poloneze, a presei vremii, fapt ce ar fi îndepărtat definitiv umbra de subiectivism sesizată de noi pe unele pagini din lucrare.

Aceste succinte însemnări pe marginea lucrării au avut în primul rând scopul să evidențieze importanța și necesitatea ei. Sperăm că tânărului cercetător cernăuțean i se vor alătura și alții, iar cititorul ucrainean din Bucovina va avea posibilitatea să ia cunoștință și de istoria creării și activității societăților evreiești, poloneze, românești, precum și a altor aspecte din viața culturală, socială și politică a naționalităților din Bucovina. Lipsa oglindirii lor în literatura ucraineană de specialitate este evidentă.

DRAGOȘ OLARU

SUMAR

Glasiul Bucovinei Nr. 1 – 4, 1994

Cernov A., „Glasiul Bucovinei“ la început de drum, nr. 1, p. 3 – 5.

DIN ISTORIA NEAMULUI

Nandriş J., *Epoca de fier în Dacia. Comentariu în context european*, nr. 2, p. 3 – 15.

BUCOVINA – PROCESE ISTORICE ŞI SOCIALE

Bizovi V., *Boianul lui I. Neculce*, nr. 4, p. 10.

Ciorănescu G., *Un moment din istoria Bucovinei*, nr. 1, p. 15 – 20.

Cârlan N., *Despre „un proiect naufragiat“ şi semnificaţiile lui: „Novele sau gazete româneşti“*, Cernăuţi, 1817, nr. 3, p. 12 – 18.

Gorda Gh. *Demagogia – armă a dezmoştenirii băştinaşilor*, nr. 1, p. 37 – 40.

Grigoroviţă M., *Revista Asociaţiei Medico-Pedagogice din România. (Cernăuţi, 1931 – 1936)*, nr. 4, p. 18.

Muntean G., *Linguişti şi filologi bucovineni. (Schiţă istorică)*, nr. 2, p. 19 – 22.

Olaru C., *Urmele românismului în unele localităţi din nordul Bucovinei*, nr. 1, p. 28 – 36.

Partidele istorice din Bucovina, nr. 1, p. 41 – 46.

Petrescu N., *Istoria dramatică a monumentului Unirii din Cernăuţi*, nr. 1, p. 6 – 14.

Popescu I. *Partea românofonă a regiunii Cernăuţi şi zonele ei socio-lingvistice*, nr. 1, p. 21 – 27.

Popescu I., *De ce românii din Ţara Fagilor sunt trataţi în conformitate cu legea lui Murphy: adevărul învinge todeauna în trei din şapte cazuri*, nr. 2, p. 15 – 18.

Purici Ş., *Emigrarea populaţiei bucovinene în Moldova (1775 – 1848)*, nr. 3, p. 5 – 11.

Purici Ş., *Statutul limbii române în Bucovina între anii 1775 – 1861*, nr. 4, p. 3.

Şapcă F., *Privilegiile ale locuitorilor „de margine“*, nr. 4, p. 26.

PERSONALITĂŢI ISTORICE ŞI CULTURALE BUCOVINENE

Bodea C., *Isidor Bodea. Sextil Puşcariu şi Bucovina*, nr. 3, p. 34 – 38.

Economu R., *George Popovici (T. Robeanu) 1863 – 1905*, nr. 2, p. 39 – 43.

Economu R., *Iancu Flondor (1865 – 1924)*, nr. 3, p. 39 – 45.

Luceac I., *Un pictor bucovinean. Epaminonda Bucevschi*, nr. 1, p. 53 – 65.

- Luceac I.**, *Un pictor bucovinean. Epaminonda Bucevschi*, nr. 2, p. 28 – 38.
- Luceac I.**, *O corespondență dintre Ciprian Porumbescu și Epaminonda Bucevschi*, nr. 3, p. 50 – 57.
- Lutic M.**, *Ierarhi ai Bucovinei: O făclie a credinței și etnicității românești*, nr. 1, p. 47 – 52.
- Lutic M.**, *Ierarhi ai Bucovinei: Bărbat de aleasă simțire națională și de înaltă virtute creștinească*, nr. 2, p. 23 – 27.
- Lutic M.**, *Ierarhi ai Bucovinei: Nectarie Collarciuc – un arhiepiscop înzestrat cu alese virtuți naționale*, nr. 3, p. 19 – 27.
- Lutic M.**, *Ierarhi ai Bucovinei: Episcopul Dositei Herescu – un ocrotitor al continuității românești în Bucovina înstrăinată*, nr. 4, p. 32.
- Șcraba R.**, *Bădița Arcadie Dugan – ultima parte a vieții*, nr. 3, p. 46 – 49.
- Trebiș V.**, *Sextil Pușcariu și Bucovina*, nr. 3, p. 28 – 33.

CRITICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ

- Blaj P.**, *Familia Neculce și Boianul*, nr. 3, p. 115 – 118.
- Cimpoi M.**, *Refuzul frontierei. Portret: Ion Vatamanu*, nr. 3, p. 100 – 108.
- Cozmei I.**, *Actualitatea Călineștilor lui Cuparencu*, nr. 3, p. 109 – 114.
- Diaconu M.**, *Iulian Vesper*, nr. 1, p. 66 – 68.
- Diaconu M.**, *Mircea Streinul și literatura bucovineană*, nr. 2, p. 50 – 61.
- Diaconu M.**, *Poezia iconaristă. Câteva disocieri*, nr. 3, p. 78 – 86.
- Hostiuc Ș.**, *Arcadie Suceveanu: Zborul din crisalida oglinzii sau jocul paradigmatic al scriiturii*, nr. 1, p. 69 – 76.
- Hostiuc Ș.**, *Poezia română postbelică din nordul Bucovinei: generalități și paradigme*, nr. 3, p. 78 – 86.
- Hostiuc Ș.**, *Gaston Bachelard : Între instinctul imaginii și reveria anagogică*, nr. 4, p. 45 – 56.
- Muntean G.**, *Ion Neculce – astăzi*, nr. 3, p. 119 – 121.
- Rachieru A. D.**, *Traian Chelariu sau rafinamentul clasicist*, nr. 2, p. 62 – 65.
- Rachieru A. D.**, *Câteva repere pentru o istorie a poeziei bucovinene*, nr. 3, p. 65 – 76.
- Vatamaniuc D.**, *Eminescu și Bucovina*, nr. 2, p. 44 – 49.
- Vatamaniuc D.**, *Eminescu și „Foaia Societății pentru literatura și cultura română în Bucovina”*, nr. 3, p. 58 – 65.

ARHIVA BUCOVINEI

- Buta S. M.**, *Scrisori din Bucovina în arhiva Mureșenilor din Brașov*, nr. 4, p. 77.
- Hostiuc Ș.**, *Societatea academică „Junimea” din Cernăuți (Fondul Dugan, Arhivele Statului, Iași)*, nr. 2, p. 126 – 130.
- Olaru D.**, *Sextil Pușcariu. Scrisori către Ion Nistor*, nr. 3, p. 122 – 146.
- Olaru D.**, *Sextil Pușcariu. Scrisori către Ion Nistor*, nr. 1, p. 102 – 112.
- Șcraba R.**, *Arcadie Dugan: o viață consacrată „Junimii”*, nr. 2, p. 131 – 135.

POEZIE. PROZĂ

- Bostan G.**, *Poezie*, nr. 2, p. 77 – 87.
Hrinciuc D., „*Flori de lumină a făcut să răsară*“. *Poezie. Proză*, nr. 2, p. 90 – 103.
Nenati Olaru L., *Poezii*, nr. 4, p. 57.
Popescu-Sireteanu I., *Tablete*, nr. 2, p. 88 – 89.
Pânzaru V., *Poezii*, nr. 4, p. 64.
Suceveanu A., *Poezie*, nr. 2, p. 66 – 76.
Tărățeanu V., *Poezie pentru copii*, nr. 1, p. 77 – 83.
Teliman M., *Vai de cei ce asupresc*, nr. 4, p. 72.

ARTĂ. FOLCLOR. ETNOGRAFIE

- Bostan G.**, *Teatrul popular din spațiul carpato-nistrean. Substrat autohton și elemente suprapuse*, nr. 1, p. 84 – 90.
Costinean V., *Cântece de dor și înstrăinare ale românilor de pe Siret*, nr. 4, p. 103.
Din colecția lui V. Zmoșu, nr. 1, p. 91 – 95.
Din colecția lui D. Tochită, nr. 1, p. 96 – 99.
Din colecția folclorică a lui V. Zmoșu. Irozii. Căluțul. Capra. Ursul, (Pătrăuții de Jos), nr. 4, p. 109.
Morar M., *Rugă către Cel de Sus*, nr. 1, p. 100 – 101.
Popescu-Sireteanu I., *Doina*, nr. 4, p. 98.
Restituiri folclorice din Foaia Societății pentru literatură și cultura română în Bucovina, anul 1868, nr. 2, p. 104 – 112.

ANIVERSĂRI CERNĂUȚENE

- Bostan G.**, *Aspecte din activitatea Societății „Mihai Eminescu”*, nr. 3, p. 150 – 154.
Cernov A., *Societatea „Mihai Eminescu” în oglinda retrovizoare a momentului actual*, nr. 3, p. 155 – 158.
Olaru D., „*Dorind a merge în Bucovina la Cernăuți... (130 de ani de la primele turnee teatrale românești la Cernăuți)*”, nr. 2, p. 121 – 125.
Statutul Societății regionale pentru cultura românească „Mihai Eminescu”, nr. 3, p. 159 – 163.

RESTITUIRI

- Hurmuzachi A.**, *Care e caracterul și tendința învățământului la noi?*, nr. 2, p. 136 – 150.
Loghin C., *Cernăuți sub stăpânirea moldovenească*, nr. 1, p. 113 – 115.
Organizarea studiilor la Institutul Teologic din Cernăuți, nr. 3, p. 164 – 171.
Zugrav I., *Muzeul bisericesc al Mitropoliei Bucovinei*, nr. 4, p. 121.

CONFERINȚE ȘI RECENZII

Cernov A., *Reîntoarcere asupra istoriei Bucovinei*, nr. 1, p. 116 – 119.

Lazăr M., *O carte de referință istorică. M. Iacobescu. Din istoria Bucovinei*, nr. 1, p. 120 – 123.

CĂRȚI. REVISTE

Luceac I., *Analele Bucovinei. An I, I/1994. Centrul de studii „Bucovina”*. Editura Academiei Române, București, 1994, nr. 4, p. 128.

Olaru D., *Un început promițător: Serghei Osadciuk. Germanii și societățile germane în Bucovina*, nr. 4, p. 131.

EVENIMENT

Șt. H., *O țărancă din nordul Bucovinei premiată de Academia Română*, nr. 3, p. 172 – 174.

ÎN ATENȚIA COLABORATORILOR

Autorii sunt invitați să ne trimită studii originale sau eseuri, recenzii ale unor volume publicate, cu precădere despre Bucovina sau aparținând unor autori bucovineni, precum și materiale ce se încadrează în celelalte rubrici. Studiile sau eseurile vor fi extinse până la maximum 25 de pagini dactilografiate la două rânduri (intervale) cu un scurt rezumat (10 rânduri) în limba română sau engleză. Materialele scrise de mână nu vor fi luate în discuție spre publicare. Autorilor le revine în exclusivitate responsabilitatea pentru conținutul materialelor. În mod normal vor fi acceptate numai studiile sau articolele care nu au mai fost publicate altundeva. Manuscrisele nepublicate nu se restituie.

Titlul articolelor se va scrie cu litere mari și va fi urmat de numele autorului și orașul de reședință. Caracterele cursive trebuie subliniate cu o linie, iar caracterele îngroșate – cu două linii (cu creion negru). Referințele bibliografice se vor face fie prin numere în text, notele necesare urmând să fie așezate la sfârșitul lucrării în ordinea în care se trimite la ele, fie prin numere încadrate între paranteze rotunde, indicând ordinea în lista bibliografică și, respectiv, pagina din care s-a extras citatul. (Volumul va fi indicat cu cifre latine, în poziția a doua).

Revista noastră a trecut la ortografia cu „â” și cu forma „sunt”. În consecință, rugăm colaboratorii noștri să țină seama de aceste reguli.

Manuscrisele pentru publicare sau volumele pentru recenzie vor fi expediate pe adresa: Revista GLASUL BUCOVINEI, Fundația Culturală Română, Aleea Alexandru, nr. 38, București, România sau Prof. Dr. Alexandrina Cernov, str. Kamarova, nr. 30, ap. 38, Cernăuți, cod 274013, Ucraina.

ÎN ATENȚIA CITITORILOR

Anunțăm cititorii noștri că abonamentele la GLASUL BUCOVINEI, revistă trimestrială de istorie și cultură, se pot face prin toate centrele de difuzare RODIPET S.A. (Lista-Catalog RODIPET 1995, poziția 7165) sau direct la Fundația Culturală Română (Cont nr. 45106262 B.C.R., Sector 2), București, Sector 1, Aleea Alexandru 38, Departamentul Casa de Presă și Editură, telefon 212.28.54.

Prețul unui abonament este de 4.000 lei.

Pentru cititorii din străinătate, costul abonamentului în dolari SUA (sau echivalentul în orice monedă convertibilă) poate fi depus în contul Fundației Culturale Române nr. 4625000344300-3 BRCE, specificând pentru revista GLASUL BUCOVINEI, sau cu cec pe adresa redacției. Prețul unui abonament pe un an este de 20 dolari SUA pentru zona europeană și 25 dolari pentru celelalte continente.

ERATĂ

pagina	rândul	în loc de:	se va citi:
		în numărul I, 1994	
3	7 de jos	330	220
9	7 de sus	Nicolaie	Nectarie
11	1 de sus	Zira	Zirra
28	10 de sus	Emil	Emanuil
29	5 de jos	1908	1899
47	15 de sus	George	Gheorghe
58	14 de jos	arta picturii, care...	arta picturii.
59	6 de sus	Mafian	Marian
60	11 de jos	perioadă celebrele	perioadă datează celebrele
61	13 de sus	Brod	Brot
62	5 de sus	română	romană
62	3 de jos	Ravena	Ravenna
63	21 de sus	împodobite	îmbrobodite
63	9 de jos	Monumentul	Momentul
64	6 de sus	Vicențiu	Vincentțiu
64	10 de sus	1933	1993
64	20 de jos	1980	1908
64	23 de jos	contribuitori	contribuiri
89	22 de jos	<i>stanah</i>	<i>stranah</i>
90	18 de sus	<i>Rossler</i>	<i>Roessler</i>
103	15 de jos	Tudor	Teodor
103	13 de jos	Gimescu	Giurescu
108	12 de sus	Domul	Domnul
113	7 de sus	română	romană
114	20 de jos	are	ale
114	16 de jos	vitegi	viteji
116	6 de jos	Otfried	Ortfried
117	10 de sus	Kobâlneanskaia	Kobileanskaia

pagina	rândul	în loc de:	se va citi:
		în numărul 2	
2	6 de sus	George Munteanu	George Muntean
20	22 de jos	Kaluzniachi	Kalujniacki
21	6 de jos	Kirkistan	Kirghiztan
23	4 de jos	„alun“	„alumn“
33	14 de jos	Coșma	Coșna
35	12 de sus	principală	principelui
36	3 de sus	Rădăuți	Bădeuți
36	13 de sus	cusute cu aur	cusută (aer)
37	3 de sus	șampila	ștampila
42	13 de jos	Miskoltz	Munkacs
57	17 de jos	dalta	delta
113	14 de jos	Carol	Karl
123	24 de jos	Budura	Burada
127	22 de jos	Comitetului	Consulatului
127	29 de jos	Imperiul austro-ungar	Monarhia austro-ungară
128	5 de sus	Vindieru	Vindireu
128	23 de sus	Tudor	Teodor
129	20 de sus	Floriat	Floreat
131	3 de jos	4 Infanterie	41 Infanterie
133	8 de sus	<i>Moș Ciocârlău</i>	<i>Moș Ciocârlan</i>
133	12 de sus	Florian	Flolean
13	10 de sus	președenția	președinția
134	11 de sus	noi – IOII	noi – II+I
134	12 de jos	convoiul	cortegiul
134	6 de jos	membru onorific	membru onorar
		în numărul 3	
98	11 de sus	în grafie latină	în grafia chirilică
153	22 de jos	Ilie T. Zegrea), revista „Glasul Bucovinei“ (red. șef. Alexandrina T. Zegrea), revista... „Glasul Bucovinei“ (red. șef. Alexandrina Cernov)	Ilie T. Zegrea), revista „Glasul Bucovinei“ (red. șef. Alexandrina Cernov)
155	15 de jos	care coincide	care nu coincide

Tehnoredactare computerizată:
INFO-TEAM Ltd.
fax: 659.46.26

Tiparul executat la
Tipografia „ARC“ SRL
Tel: 211.86.17
Tel/Fax: 615.15.27

ISSN 1222-5606